

SAMENVATTING

Montenegro, Oost-Timor, Zuid-Soedan, ... Het is een greep van de landen die afgelopen kwarteeuw door de internationale gemeenschap verwelkomd zijn als nieuwe onafhankelijke staten. Er zijn momenteel ook veel gebieden in de wereld die de droom hebben om ooit volledig onafhankelijk te worden. Sommige daarvan zijn al aardig op weg dit doel te bereiken zoals Kosovo en Palestina. Maar sommige gebieden blijven zweven tussen droom en werkelijkheid, zij zijn onderweg ergens blijven hangen in het onafhankelijkheidsproces wat hun status onder het huidige internationaal recht onzeker maakt. En het is net dat wat deze masterproef beoogt te onderzoeken. Wat is de status van gebieden die *de facto* wel onafhankelijk zijn, maar nog niet door iedereen erkend zijn?

Deze masterproef begeeft zich op een kruispunt waar recht, politiek en sociale wetenschappen samen komen. Ter beantwoording van de verschillende onderzoeksvragen wordt het pad der rechten regelmatig verlaten en verdiept het onderzoek zich in de historie van staten, de politieke verhoudingen die het onafhankelijkheidsproces begeleiden en het gedrag van andere staten. Centraal blijft echter het juridische luik achter de vorming van staten. In een eerste deel wordt een theoretisch kader geschetst waarin onderzocht wordt wat de criteria zijn waaraan een entiteit dient te voldoen wil het zijn onafhankelijkheidsdroom in vervulling zien gaan. Het gaat om de criteria voor wat men in het Engels noemt *statehood* ('staatsschap' letterlijk vertaald). Die criteria kunnen ingedeeld worden op basis van hun uitgangspunt en verder onderverdeeld worden naargelang hun vindplaats. Zo onderscheidt men traditionele effectiviteitscriteria, moderne legaliteitscriteria, wettelijke criteria en criteria afgeleid uit gewoonterecht, minstens statenpraktijk, rechtspraak en rechtsleer. Ook de rol van de erkenning in het vormingsproces komt kort aan bod.

In een tweede deel worden drie casussen onderzocht, namelijk Montenegro, Zuid-Soedan en Kosovo. De eerste twee hebben het op succesvolle wijze weten te schoppen tot onafhankelijke staten, de laatste bevindt zich nog in een precaire situatie tussen louter onderdeel van een andere staat (Servië) en volwaardig onafhankelijke staat. Door de geschiedenis van elk van hen na te gaan, wordt getracht elementen te ontdekken die het succes of het uitblijven van succes kunnen verklaren. Vervolgens wordt gekeken naar hoe deze staten en het nog betwiste gebied in de praktijk behandeld worden door andere staten en internationale organisaties. In het bijzonder wordt gekeken naar lidmaatschap bij intergouvernementele organisaties, partij zijn bij verdragen enkel open voor staten en het bestaan van diplomatieke betrekkingen. Uit deze praktijk valt immers af te leiden hoe staten *de facto* onafhankelijke gebieden behandelen en daaruit kan meteen ook afgeleid worden wat de entiteit of gebied in kwestie zijn status onder internationaal recht is.

In deze masterproef wordt Kosovo als *case study* bestudeert omdat het beschouwd kan worden als typevoorbeeld voor gebieden in een gelijkaardige situatie. Het is eveneens het meest ruchtbare voorbeeld voor het moment, mede dankzij het Internationaal Gerechtshof dat in 2010 op verzoek van Servië een ophefmakend advies heeft uitgevaardigd over zijn onafhankelijkheid. Daarvan wordt nu beweerd dat het een precedent heeft geschapen voor gebieden in hetzelfde bedje ziek.

VOORWOORD

Het ontstaan van staten: het lijkt in eerste instantie een weinig relevant onderwerp in de rechtswetenschap omdat het ontstaan van staten niet echt schering en inslag is. Toch zal deze masterproef trachten aan te tonen dat de realiteit een heel ander verhaal vertelt. Men mag zich alleszins niet laten verleiden dit onderwerp af te doen als maatschappelijk irrelevant en al zeker niet vanuit de rechtswetenschap onaangeroerd te laten. Er zijn immers nog genoeg gebieden in de wereld die graag een eigen staat zouden willen zijn/stichten of waar dergelijke stappen zelfs reeds gezet zijn en onafhankelijkheid al concrete vormen begint aan te nemen. Zolang er mensen bestaan, zal deze behoefte naar verregerende autonomie zich verderzetten.

Ik heb gekozen voor een onderwerp uit het internationaal recht omdat zuiver intern Belgisch recht naar mijn gevoel nogal wat eng aanvoelt. Ik bekijk de zaken vaak liever vanuit een breder perspectief; ik hou ervan de grenzen van dit kleine landje te overstijgen en een blik te werpen op hoe het recht op een hoger niveau geschapen wordt. Terwijl velen van mijn medestudenten een zucht slaken als er Europees en internationaal recht aan te pas komt, voel ik mij pas echt in mijn sas als ik mag werken met grensoverschrijdend recht. Dat het wordt afgedaan als te vaag, te weinig concreet en weinig werkbaar als Belgische advocaat of jurist, dat deert mij niet. In een context van Europeanisering en mondialisering neemt het belang van vakken zoals internationaal en Europees recht overigens alleen maar toe. Een goed jurist in eigen land is tegenwoordig iemand die ook op de hoogte is van wat er zich op Europees en internationaal niveau afspeelt – zo werd mij toch verteld.

De tweede reden waarom ik voor dit onderwerp heb gekozen is omdat het binnen de Europese context mijns inziens ook actueel relevant is. Op het moment dat aan deze studie begonnen werd, bezorgde alleen Kosovo de Europese leiders kopzorgen en vandaar dat Kosovo als *case study* gebruikt zal worden in mijn onderzoek. Maar niet veel later na de aanvang van deze masterthesis is de crisis in de Krim uitgebroken, die later nog geëscaleerd is in een oorlog in Oekraïne tussen pro-Russische separatisten en het Oekraïense leger. Tijdens het finaliseren van mijn werk is bovendien het conflict in Gaza tussen Palestina en Israël weer in alle hevigheid losgebarsten, een conflict dat ook weer draait rond het afdwingen van een eigen staat op andermans grondgebied. En in Catalonië werd inmiddels nog een referendum aangekondigd. Het creëren van staten is dus zeker geen ver-van-ons-bed-show.

Tot slot heeft mijn voorliefde voor aardrijkskunde een hand in mijn keuze. Als we louter naar de wereldkaart kijken, dan kan je vaststellen dat geen werelddeel zo dicht bezaaid is met onafhankelijke staten dan Europa. Dat is een trend die begonnen is in 1815 en sindsdien is de kaart van Europa meermaals hertekend moeten worden, vooral na de Tweede Wereldoorlog. Met de situatie in Kosovo dringt een nieuwe hertekening zich op, en wie weet, misschien haalt Vlaanderen of het Baskenland vroeg of laat toch nog zijn slag thuis... Daarnaast bood de kans zich aan om eens te graven in de geschiedenis van ons eigen Europees continent.

Uiteraard is deze masterproef niet het werk van één man alleen en daarom wil ik graag mijn dank betuigen aan iedereen die dit werk mee heeft helpen mogelijk maken. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan professor dr. C. Ryngaert die mij de kans geboden heeft mij te verdiepen in dit onderwerp door mijn zelf ingediend masterscriptievoorstel in mei 2013 te weerhouden. Minstens even belangrijk is het aandeel van mijn co-promotor, Marieke Koekkoek, die veel van haar tijd en energie heeft gestoken om dit werk mee in goede banen te leiden en die mij met advies en constructieve kritiek heeft begeleid. Zelf is ze erg gedreven en dat wist ze ook op mij over te brengen tijdens onze contactmomenten. Ook haar wil hiervoor hartelijk danken.

Naast de traditionele professionele en educatieve ondersteuning heb ik ook kunnen genieten van de mentale en logistieke ondersteuning van talrijke personen uit mijn naaste omgeving. In de eerste plaats dank ik mijn ouders voor hun oeverloze geduld die ze de afgelopen vijf jaar getoond hebben, zeker in het laatste jaar gelet op de extra stress die deze thesis met zich mee bracht. Ik wil daarbij ook in het bijzonder mijn vader bedanken die veel van zijn vrije tijd gespendeerd heeft aan de talrijke ritten naar Leuven heen en terug om voor hooguit vijf minuten een boek terug te brengen en/of te ontlenen. Ik dank ook mijn broers voor het feit dat zij rekening gehouden hebben voor de eisen die mijn studies met zich mee brachten en de stilte in huis te respecteren wanneer ik daar nood aan had. Ik bedank ook de rest van mijn familie die de afgelopen vijf jaar interesse hebben getoond in mijn studies en mijn dagelijks studentenleven.

Tot slot wil ik ook mijn vrienden en medestudenten bedanken op wie ik kon terugvallen afgelopen vijf jaar voor zowel studiegebonden als niet-studiegebonden hulp en advies. Graag wil ik ook een bijzonder woord van dank richten tot mijn medestudente Ine Lemmens die het afgelopen halfjaar als het ware is uitgegroeid tot mijn vaste rots in de branding. Ook mijn beste vriend Stijn Carnotensis dient bedankt te worden voor de hechte vriendschap en het leveren van de nodige ontspanning op tijd en stond.

PRELIMINAIRE KWESTIES

Gaandeweg dit onderzoek zijn er twee kwesties opgedoken die mij veel vraagtekens bezorgd hebben. Hoewel dit op het eerste zicht zuiver taalkundige kwesties leken, zat er inhoudelijk toch meer achter. Mij bewust van de mogelijke verwarring voor de lezer, heb ik daaraan een korte voorstudie gewijd waarvan ik de resultaten wil meegeven alvorens echt van start te gaan.

Onafhankelijk en soeverein: is er een verschil?

Hoewel de begrippen 'sovereiniteit' en 'onafhankelijk' door sommige auteurs door elkaar gebruikt worden, toch zijn het geen synoniemen van elkaar. Soevereiniteit is, net zoals de bekwaamheid om verdragen te sluiten (zie *infra*), een eigenschap die men chronologisch gezien pas later verkrijgt dan onafhankelijkheid. Soevereiniteit is met andere woorden – zoals ik het zou noemen – een *post factum* eigenschap oftewel een eigenschap die zich pas voordoet nadat een ander feit voltooid is. Immers, een entiteit zal pas alle eigenschappen van een staat hebben als het ook daadwerkelijk door andere staten of andere rechtssubjecten in het internationaal recht als staat erkend of benaderd wordt. Het feit dat de entiteit als staat erkend wordt, moet zich dus voltrokken hebben alvorens de entiteit de eigenschappen van een staat kan hebben. Maar men zal pas als een staat behandeld worden als de entiteit onafhankelijk is. Zo niet zullen de andere rechtssubjecten de entiteit links laten liggen en relaties aanknopen met de territoriale entiteit die wel een staat is en waaronder die (sub)entiteit ressorteert.

Het gaat dus wel degelijk om twee aparte eigenschappen, maar zij spelen zich af in een ander tijdvak. Meer nog, het zijn ook eigenschappen van een verschillend niveau. Waar soevereiniteit een eigenschap is om de notie 'staat' (*state*) als feitelijkheid te omschrijven eenmaal ze bestaat of op die manier erkend/behandeld wordt (zoals hierboven reeds beschreven werd), is onafhankelijkheid een – zij het ook feitelijke – eigenschap van *statehood* (wat hieronder beschreven zal worden).

Statehood vs. state

Een andere preliminaire vraag die zich echter opwierp tijdens de literatuurstudie voor dit onderzoek was wat het verschil is tussen hetgeen men in de Engelstalige literatuur *statehood* noemt en het begrip *state* of 'staat'. Wat is dat *statehood* en hoe verhoudt zich dat tot het gewone begrip *state*? Bestaat er daarvoor overigens een synoniem in het Nederlands?

Het dient toegegeven te worden dat het hier navolgende onderscheid kunstmatig en flinterdun is en eerder zuiver theoretisch is. In de Engelse literatuur wordt echter duidelijk een onderscheid gemaakt tussen *state* en *statehood*. Het problematische om dit onderscheid als niet *native speaker* te begrijpen, is dat dit onderscheid niet in de Nederlandse taal voor komt; er bestaat immers geen Nederlands synoniem voor het begrip *statehood*. Ik zal daarom trachten dit aan de hand van mijn interpretatie van beide begrippen uit te leggen.

Het onderscheid tussen beide Engelse begrippen situeert zich in de verschillende ladingen die de begrippen dekken. Wanneer er in de Engelstalige literatuur gesproken wordt over *statehood*, dan worden doorgaans de wettelijke criteria van wat een entiteit tot staat maakt, onder de loep genomen. Wanneer dus een entiteit aan deze voorwaarden voldoet, dan heeft het *statehood* verworven. Dat begrip slaat dus op een verworvenheid, een omstandigheid, of nog beter gezegd, een eigenschap die een entiteit gerechtigd maakt op het 'staat-zijn' of 'staatschap' (wat dan een erg letterlijke Nederlandse vertaling van *statehood* zou zijn). Nog anders gezegd, het is een 'titel' die de entiteit aanspraak doet maken om als staat erkend te worden. *Statehood* of 'staatschap' betekent dus dat de entiteit klaar is om door de internationale gemeenschap erkend te worden als een primair volkenrechtssubject (een staat dus), minstens zo behandeld te worden door sommige andere internationaalrechtelijke rechtssubjecten. Er is immers geen verplichting voor de andere staten om deze entiteit, ook al heeft ze *statehood*, als *state* te erkennen. Met het begrip 'staat' bedoelt men dan mijns inziens de staat als entiteit zelf, als internationaalrechtelijke rechtspersoon, als primair volkenrechtelijk subject dat geheel of gedeeltelijk erkenning gekregen heeft.

Om een lang verhaal kort te maken: *statehood* of 'staatschap' is een eigenschap, de *state* of 'staat' het voorwerp van die eigenschap. Naar mijn mening zullen beide concepten wel vaak samenvallen, maar in sommige gevallen ook niet en dat is wat er hierna nog onderzocht zal worden, namelijk wanneer entiteiten *statehood* verkrijgen en wanneer zij daarenboven ook een staat worden. Dat begrip 'staat' gaat overigens vanaf nu ook gebruikt worden om de entiteit aan te duiden die én die eigenschap *statehood* bezit én zich in het internationale rechtsverkeer bevindt als zijnde erkend of behandeld als primair volkenrechtssubject. Het voorgaande is dus inderdaad een louter theoretische en zelfs puur taalkundige kwestie. Het toont wel aan dat het onderwerp van deze masterproef soms bijzonder complex kan zijn, wat in de praktijk ook tot uiting komt in de soms erg lang aanslepende onafhankelijkheidsprocedure.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	iii
VOORWOORD.....	iv
PRELIMINAIRE KWESTIES	vii
INHOUDSOPGAVE	ix
LIJST VAN AFKORTINGEN EN ACRONIEMEN.....	xii
INLEIDING.....	1
DEEL I DE GEBOORTE VAN EEN STAAT	5
Hoofdstuk 1: het begrip 'staat'	7
<i>Afdeling 1: de staat is een rechtspersoon</i>	7
<i>Afdeling 2: algemene en bijzondere eigenschappen van staten</i>	8
<i>Afdeling 3: Staten zijn soeverein</i>	9
<i>Afdeling 4: synthese, definitie en opmerkingen</i>	10
Hoofdstuk 2: hoe staten ontstaan	11
<i>Afdeling 1: de traditionele criteria voor statehood</i>	11
2.1.1 Traditioneel vs. modern.....	11
2.1.2 Origine van de criteria.....	11
2.1.3 Wettelijke criteria	13
2.1.3.1 <i>Permanente bevolking</i>	13
2.1.3.2 <i>Welbepaald grondgebied</i>	14
2.1.3.3 <i>Een (effectieve) regering</i>	15
2.1.3.4 <i>Bekwaamheid om relaties met andere staten aan te gaan</i>	16
2.1.4 Overige criteria berustend op effectiviteit	17
2.1.4.1 <i>Onafhankelijkheid</i>	17
2.1.4.2 <i>Overzicht van nog andere criteria</i>	18
<i>Afdeling 2: de moderne criteria van statehood</i>	18
<i>Afdeling 3: de rol van erkenning in het staatsvormingsproces</i>	20

DEEL II DE STATUS VAN <i>DE FACTO</i> ONAFHANKELIJKE ENTITEITEN IN INTERNATIONAAL RECHT.....	23
Hoofdstuk 1: succesvolle nieuwe staten	25
<i>Afdeling 1: werkwijze en drie indicatieve factoren van status</i>	26
<i>Afdeling 2: Montenegro, Europa's jongste staat</i>	28
1.2.1 De Montenegrijnse geschiedenis: van Tito's Joegoslavië tot onafhankelijkheid.....	28
1.2.1.1 <i>De versplintering van het Joegoslavische rijk</i>	28
1.2.1.2 <i>De Socialistische Federatie houdt op te bestaan</i>	29
1.2.1.3 <i>Doorstart van Joegoslavië</i>	30
1.2.1.4 <i>Van federatie naar confederatie: definitief einde van Joegoslavië</i>	32
1.2.1.5 <i>De laatste stap</i>	33
1.2.2 Succesvol onafhankelijk: een analyse	35
1.2.3 De nieuwe staat in praktijk	37
<i>Afdeling 3: Zuid-Soedan, 's werelds jongste nieuwkomer</i>	39
1.3.1 Van Soedan over Zuidelijk Soedan naar Zuid-Soedan	39
1.3.1.1 <i>Aanloop naar de eerste Soedanese burgeroorlog</i>	40
1.3.1.2 <i>Eerste burgeroorlog</i>	40
1.3.1.3 <i>Overeenkomst van Addis Abeba: terug vrede, (voor even...)</i>	41
1.3.1.4 <i>De vredesjaren: basis voor nog meer oorlog</i>	42
1.3.1.5 <i>Tweede burgeroorlog</i>	42
1.3.1.6 <i>Comprehensive Peace Agreement</i>	43
1.3.1.7 <i>Onafhankelijkheid: het einde van meer dan een halve eeuw conflict</i>	44
1.3.2 Succesvol onafhankelijk: een (vergelijkende) analyse	45
1.3.3 Zuid-Soedan in praktijk.....	46
<i>Afdeling 4: tussentijdse conclusie</i>	47
Hoofdstuk 2: Kosovo, een staat tussen droom en daad	49
<i>Afdeling 1: de bewogen geschiedenis van Kosovo</i>	49
2.1.1 Kosovo in de SFRJ	50
2.1.2 De wraak van Milošević: einde autonomie en einde verhaal van de SFRJ.....	52
2.1.3 Vreedzame de facto onafhankelijkheid onder de FRJ	54
2.1.4 Een explosie van geweld, een kasteel en bombardementen	55
2.1.5 Installatie van UNMIK.....	57
2.1.6 Definitief akkoord over Kosovo's status	60
2.1.6.1 <i>Intense en lange onderhandelingen</i>	60
2.1.6.2 <i>Het voorstel van Ahtisaari</i>	61
2.1.6.3 <i>Het plan stuit op weerwerk</i>	62
2.1.6.3 <i>Het plan wordt definitief begraven</i>	63
2.1.6 Nieuwe reeks onderhandelingen.....	63

2.1.6	De laatste rechte lijn.....	64
2.1.6	De grote dag	65
<i>Afdeling 2: de opinie van het Internationaal Gerechtshof.....</i>		66
2.2.1	Indiening van verzoekschrift.....	67
2.2.3	Oordeel	67
2.2.3.1	<i>Algemeen internationaal recht.....</i>	68
2.2.3.2	<i>Resolutie 1244 en de daaruit voortvloeiende lex specialis</i>	69
<i>Afdeling 4: analyse van een minder succesvol verhaal.....</i>		71
<i>Afdeling 5: Kosovo in praktijk</i>		75
Hoofdstuk 3: synthese en besluit		79
<i>Afdeling 1: had/heeft Kosovo statehood?</i>		79
3.1.1	Effectiviteitscriteria	80
3.1.1.1	<i>Montevideo criteria</i>	80
3.1.1.2	<i>Andere criteria</i>	82
3.1.2	Legaliteitscriteria.....	83
<i>Afdeling 2: wanneer is een entiteit een staat?.....</i>		84
<i>Afdeling 3: wat is de status van entiteiten die geen staat zijn?</i>		87
EINDCONCLUSIE		91
BIBLIOGRAFIE.....		94

LIJST VAN AFKORTINGEN EN ACRONIEMEN

BUPO	Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten
CSP	<i>Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement</i>
EG	Europese Gemeenschap
EU	Europese Unie
EULEX	<i>European Union Rule of Law Mission in Kosovo</i>
EVDB	Europees Veiligheids- en Defensiebeleid
FRJ	Federale Republiek Joegoslavië
ICO	<i>International Civilian Office</i> (bureau van de internationale vertegenwoordiger voor burgers in Kosovo)
IGAD	<i>Intergovernmental Authority on Development</i>
IGH	Internationaal Gerechtshof
IGO	Intergouvernementele organisatie
ILC	Commissie voor Internationaal Recht
ILO	Internationale Arbeidsorganisatie
IMF	Internationaal Monetair Fonds
IVESCR	Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten
KFOR	Kosovo Force
LDK	<i>Lidhja Demokratike e Kosovës</i> (Democratische Liga van Kosovo)
HVN	Handvest van de Verenigde Naties
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
RvE	Raad van Europa
SFRJ	Socialistische Federale Republiek Joegoslavië

SPLM/A	<i>Sudan People's Liberation Movement/Army</i> (Soedanese Volksbevrijdingsbeweging/leger)
Stat. IGH	Statuut van het Internationaal Gerechtshof
Stat. RvE	Statuut van de Raad van Europa
UNMIK	<i>United Nations Interim Administration Mission in Kosovo</i> (Interim Administratie van de Verenigde Naties in Kosovo)
VEU	Verdrag betreffende de Europese Unie
VN	Verenigde Naties
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie
WTO	Wereldhandelsorganisatie
WV	Weens Verdragenverdrag

INLEIDING

*Tussen droom en daad
staan wetten in de weg
en praktische bezwaren*

Willem Elschot (1882-1960)

Montenegro (en Servië), Oost-Timor, Zuid-Soedan, ... Het is een greep van de landen die afgelopen kwarteeuw door de internationale gemeenschap verwelkomd zijn als nieuwe onafhankelijke staten. Andere gebieden in de wereld zijn al aardig op weg om straks of morgen aan het rijtje te kunnen worden toegevoegd zoals Kosovo en Palestina. Nog andere gebieden bevinden zich in een priller stadium van een eigen staat. Zij geraken niet veel verder dan een aanzienlijk ruime autonomie binnen de staat waarvan ze deel uitmaken. Een treffend voorbeeld is Spanje waar het al enige tijd rommelt in de regio's Baskenland en Catalonië. Ondanks de ruime mate van autonomie die ze reeds onder het Spaanse constitutioneel bestel toebedeeld krijgen, streven zij naar gehele onafhankelijkheid. Er zijn zelfs populistische bewegingen in Vlaanderen die dit nastreven. Ook op het Afrikaanse continent kan men een hele waslijst aan separatistische rebellenbewegingen en bevrijdingslegers terugvinden die desnoods met geweld een eigen staat proberen af te dwingen.

Kortom er zijn plaatsen genoeg in de wereld waar de droom van een onafhankelijke staat onder de (soms hardhandig onderdrukte) bevolking leeft, zeker wanneer het minderheden betreft. Een aantal al dan niet gewelddadige conflicten in de wereld zijn zeker minstens voor een deel terug te brengen naar een strijd voor een eigen stukje land op onze aardbol. Maar die onafhankelijkheidsdroom in praktijk omzetten is een moeilijk te klaren klus, zo blijkt. Als we de geschiedenisboeken er op na slaan, dan is elke nieuwe onafhankelijke staat een werk van lange adem geweest. Een voorbeeld hiervan dat in deze studie aan bod zal komen is Zuid-Soedan. Daar heeft het een halve eeuw, die twee burgeroorlogen zag, geduurd vooraleer het zuiden zich formeel van het noorden kon afscheiden. Ook voor Kosovo lijkt de weg nog lang, al lijkt het ergste leed daar wel gestreden.

Maar sommige gebieden blijven zweven tussen droom en werkelijkheid, zij zijn onderweg ergens blijven hangen in het onafhankelijkheidsproces wat hun status onder internationaal recht momenteel onzeker maakt. En dat is wat het voorwerp van deze masterproef uitmaakt. Wat is de status van gebieden die *de facto* wel onafhankelijk zijn, maar nog niet door iedereen erkend zijn? Mogen we deze gebieden staten noemen? Of doet deze titel hen teveel eer aan? Als dat geen staten zijn, wat zijn het dan wel? Hoe moeten zij internationaalrechtelijk gekwalificeerd worden? Vragen die misschien niet meteen in ieders hoofd opborrelen omdat vaak in de eerste plaats wordt stilgestaan bij de maatschappelijke drama's die zich in het gebied afspelen en vooral het veel daarmee gepaard gaande menselijke leed. Ook als jurist blijft men daar uiteraard niet ongevoelig voor maar dergelijke kwesties hebben ook een juridisch luik dus nodigen ze uit om de situatie ook eens vanuit een rechtswetenschappelijk oogpunt te bekijken.

Er bestaat geen centrale wetgever op mondiaal niveau en bijgevolg is er evenmin zoiets als 'wereldwetgeving' die de vorming van staten regelt.¹ Wel bestaan er algemene rechtsbeginselen op internationaal niveau, i.e. rechtsbeginselen die gemeen zijn aan de rechtsstelsels van de meeste – dus niet alle – Staten.² Een daarvan is het beginsel van 'territoriale integriteit' wat kortweg gezegd inhoudt dat iedere Staat zich niet mag inlaten met de grenzen van andere Staten. Waar het er vreedzaam aan toe gaat, is het voordeel vaak dat het recht al aan de kant van de overwinnaars staat. Men zegt niet voor niets "eerlijk duurt het langst". Zo ook bij onafhankelijkheid: de kortste weg naar vreedzame onafhankelijkheid is die van de democratie.

Omdat er weinig concrete wetgeving voorhanden is, zal er een beroep worden gedaan op internationaal gewoonterecht, minstens de praktijk van de staten. Soms is dat gewoonterecht reeds neergeschreven in een multilateraal verdrag (met universele of eerder regionale werking) maar dat is momenteel nog eerder de uitzondering dan de regel. Voor het ongeschreven gewoonterecht, zijn we aangewezen op rechtspraak en rechtsleer. Het zijn vooral deze laatste bronnen waarop deze masterproef het meest gefundeerd zal worden. Daar zitten een aantal grote namen tussen zoals CRAWFORD, RAIČ, VIDMAR en WOUTERS. Ik moet toegeven dat er al veel meer geschreven is over dit onderwerp dan ik in eerste instantie dacht maar anderzijds is gebleken dat er nog ruimte voorhanden is om dit leerstuk met eigen inzichten aan te vullen.

De centrale onderzoeksvraag is dus wat de internationaalrechtelijke status is van *de facto* onafhankelijk gebieden die nog maar beperkte erkenning genieten. Kosovo zal als typevoorbeeld voor dit soort gebieden gebruikt worden om deze vraag te beantwoorden. Om het onderzoek tot een goed einde te brengen, zullen ook een aantal zijdelingse vragen onderzocht worden. In Deel I zal allereerst gekeken worden naar hoe staten ontstaan, althans in theorie. Er zal aldus begonnen worden met het schetsen van een theoretisch kader over de vorming van staten. Daarin wordt in het bijzonder gekeken naar wat nu precies de criteria zijn om het tot een onafhankelijke staat te schoppen. Ook een niet onbelangrijk aandachtspunt is de erkenning. Dit rol van erkenning in het vormingsproces van staten zal in een apart hoofdstuk van Deel I behandeld worden.

Om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden zal naast de vraag hoe staten *in theorie* ontstaan, ook de vraag gesteld worden hoe staten *in praktijk* ontstaan. In Deel II zal dan ook nader onderzoek gevoerd worden naar enerzijds de meest recente, succesvolle voorbeelden van nieuwe onafhankelijke staten, namelijk Montenegro en Zuid-Soedan, en anderzijds naar Kosovo dat (voorlopig) een minder succesvol voorbeeld van statencreatie is. Concreet zal voor elk van de drie voorbeelden een zelfde methode gehanteerd worden.

Eerst zal een historisch onderzoek plaatsvinden waarin een gedetailleerd beeld van de ontstaansgeschiedenis van iedere casus gegeven wordt. Vervolgens worden uit die geschiedenis elementen of pijnpunten gehaald die hebben bijgedragen tot de al dan niet succesvolle onafhankelijkheid. Tot slot wordt de staat of het gebied in de praktijk doorgelicht. Dit houdt in dat er gekeken zal worden naar hoe de entiteit in kwestie functioneert als onderdeel van de internationale gemeenschap. Daarbij zullen drie 'indicatoren' in het bijzonder worden onderzocht:

¹ J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 3.

² *Ibid*, 47.

(1) lidmaatschap bij intergouvernementele organisaties (2) toetreding tot verdragen waar enkel staten partij kunnen worden en (3) het aanknopen van diplomatieke relaties met andere staten. Uit deze drie factoren zou voor elk van de gebieden die zich in een gelijkaardige situatie als Kosovo bevinden, moeten blijken wat hun status onder internationaal recht is.

Aan het einde van het twee deel volgt een synthese waarin een antwoord gegeven wordt op alle vragen die in dit onderzoek werden gesteld. Allereerst wordt Kosovo aan het theoretisch kader getoetst, dit wil zeggen er zal worden nagegaan of Kosovo aan alle criteria voor een eigen staat voldoet. Ten tweede wordt getracht aan de hand van de onderzochte praktijk te bepalen wat een entiteit tot een staat maakt. Ten derde wordt de centrale vraag van antwoord gediend op basis van alle bevindingen die in de loop van het onderzoek zijn opgedoken. Tot slot volgt nog een eindconclusie waarin alles nog eens op een rijtje gezet zal worden.

Tot slot wil ik nog graag meegeven dat deze masterproef zich begeeft op een kruispunt waar recht, politiek en sociale wetenschappen samen komen. Ter beantwoording van de verschillende onderzoeksvragen wordt het pad der rechten regelmatig verlaten en verdiept het onderzoek zich in de historiek van staten. Daarbij zullen geen details weergegeven worden die niet van belang zouden zijn voor de rest van het verhaal. Ook zal duidelijk worden dat in dit onderwerp de scheidingslijn tussen recht en politiek soms maar flinterdun is en dat in realiteit niet het recht maar wel de politiek het lot van entiteiten en staten bepaalt. Zonder mij te wagen aan politieke standpunten, zal getracht worden de politieke verhoudingen die in de verschillende casussen doorschemeren, zo objectief mogelijk weer te geven. Bovendien is het ontstaan van staten een maatschappelijke realiteit en het gevolg van allerlei factoren en gedragingen. De sociale achtergrond van elke casus beschrijven zou ons echter te ver van het pad doen afdwalen.

DEEL I

DE GEBOORTE VAN EEN STAAT

Staten ontstaan doorgaans niet van vandaag op morgen. De weg naar onafhankelijkheid is een langdurig en moeizaam proces dat bovendien vaak bol staat van controverse zowel op intern als extern vlak. Het gebruik van geweld of het uitbreken van oorlogen zijn immers niet vreemd aan dit proces. Soms blijft het conflict binnen de oorspronkelijke staatsgrenzen maar zelfs dan nog kennen de diverse gevolgen van gewapende conflicten in feite geen grenzen. Denk maar aan de massale vluchtelingenstromen die op gang komen ten gevolge van oorlogen, de weerslag van een hoogoplopend conflict op de mondiale economie, de financiële repercussies op nationale beurzen en de politieke verdeeldheid in de internationale gemeenschap, niet in het minst binnen grote internationale organisaties zoals de Verenigde Naties. Ook de aanleidingen tot onafhankelijkheid zijn zeer divers: politieke onenigheid, culturele of etnische verscheidenheid, historische twist, economische of financiële redenen, ...

Aan een onafhankelijkheidsproces zitten tal van aspecten gekoppeld waarover nader onderzoek gevoerd kan worden maar in dit eerste deel zal enkel stilgestaan worden bij het juridische luik van dit proces. Voor een goed inzicht in de te behandelen stof, zal in hoofdstuk 1 getracht worden de notie 'staat' in zijn internationale context nader te omschrijven. Vervolgens zal in hoofdstuk 2 dieper gegraven worden naar de (wettelijke) minimumvereisten waaraan een gebied dient te voldoen alvorens het een gooi kan wagen naar een eigen staat. Tot slot wordt er de problematiek rond erkenning behandeld.

Hoofdstuk 1: het begrip 'staat'

Het begrip 'staat' lijkt een vanzelfsprekend concept waarvan de meesten menen te weten waar het op slaat. Toch is het een allesbehalve duidelijk omljnd concept. Uiteraard hangt veel af van de context waarbinnen het begrip gebruikt worden. In het dagelijks taalgebruik wordt het vaak als synoniem gebruikt voor het evenzeer weinig zeggend en bovendien dubbelzinnig begrip 'land'. Vanuit een meer juridische invalshoek kan het begrip staat o.m. betrekking hebben op de overheid of een van haar vele departementen, de regering, staatkundige deeltiteiten zoals provincies, arrondissementen, kantons gemeenten enz... Wanneer men het nationale niveau overstijgt en het begrip 'staat' gaat gebruiken in een supranationale of internationale context, krijgt het een nog andere, eigen invulling die volledig los staat van elk nationaalrechtelijk begrip. Om verwarring te vermijden in het verdere verloop van dit onderzoek, wordt de notie 'staat' in het internationaal recht nader gedefinieerd.

Aangezien er lange tijd geen algemeen aanvaarde en inhoudelijk afdoende definitie bestond³, heeft men het juridisch begrip 'staat' vaak omschreven aan de hand van de kenmerken die een staat bezit. Als primair volkenrechtelijk subject is de staat om te beginnen een internationale rechtspersoon. Een tweede kenmerk is dat staten soeverein zijn. Tot slot kleven er een aantal algemene en bijzondere eigenschappen aan het 'staat-zijn'.⁴ Op elk van deze kenmerken zal in wat volgt kort ingegaan worden.

Verder is een staat ook een politieke en sociale organisatie. Dit laatste kenmerk behoort mijns inziens echter eerder tot de domeinen van de politicologie, sociologie en filosofie. Hierover zal dan ook niet verder uitgeweid worden.

Er dient opgemerkt te worden dat voor het verkrijgen van internationale rechtspersoonlijkheid de erkenning van een gebied als staat een belangrijke rol speelt. Een staat bestaat immers pas onder internationaal recht wanneer het door andere reeds bestaande staten wordt erkend. Naast een traditioneel criterium voor gebieden die onafhankelijkheid wensen te verkrijgen (zie *infra*), vormt erkenning ook een preliminair vraagstuk dat verband houdt met de verwerving van internationaalrechtelijke rechtspersoonlijkheid⁵ en raakt het dus nog voor het debat over onafhankelijk kan beginnen, aan een van de wezenskenmerken van het concept 'staat'. Over de theorieën die in het kader van dit vraagstuk werden geformuleerd, zal nader ingegaan worden in hoofdstuk 3 waar de rol van erkenning in het onafhankelijkheidsproces besproken wordt.

Afdeling 1: de staat is een rechtspersoon

Zonder het pad van de historiek volledig te betreden, volstaat het erop te wijzen dat het verlenen van rechtspersoonlijkheid aan staten vroeger uit noodzaak werd aanvaard om de organisatie van de samenleving werkbaar te houden. In staten leven enkele honderdtallen tot miljoenen, en in sommige zelfs ruim een miljard individuen. Het is onmogelijk om elk individu zijn zegje te laten

³ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 31 en 37.

⁴ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 19.

⁵ *Ibid.*

doen over iedere beslissing die in het belang van het volk wordt genomen. Via het democratisch besluitvormingsproces wordt aan deze materiële onmogelijkheid wel enigszins tegemoet gekomen. Het volk moet dus op nationaal vlak op de een of andere manier afgevaardigd worden opdat de interne werking van een staat, niet het minst van de wetgevende macht, vlot kan verlopen.

Dat geldt ook in internationale relaties. Het zou immers onwerkbaar zijn om ieder individu een akkoord met een of meerdere andere staten te laten ondertekenen.⁶ Dit stuit wederom op een aantal praktische problemen. De staat werd aldus internationale rechtspersoonlijkheid gegeven om als organisatie van een grote groep individuen de belangen van al die individuen in relaties met andere staten te vertegenwoordigen en om in één handeling al die individuen te verbinden. Het gaat hier uiteraard om een juridische fictie want er zullen nog steeds individuen (natuurlijke personen) nodig zijn om materiële daden te stellen die dan uiteindelijk toegerekend zullen worden aan de staat als rechtspersoon.

Afdeling 2: algemene en bijzondere eigenschappen van staten

Het hebben van rechtspersoonlijkheid is een noodzakelijke maar niet voldoende voorwaarde opdat men een bepaalde entiteit een staat kan noemen.⁷ Op het internationale forum zijn immers heel wat entiteiten actief die ook rechtspersoonlijkheid bezitten maar toch geen staten zijn. Typevoorbeeld zijn de internationale organisaties. Wat een internationale rechtspersoon tot een staat maakt, werd door het Internationaal Gerechtshof (IGH) bepaald in zijn advies in de *Reparation for Injuries* zaak: volgens het Hof bezitten staten "de totaliteit van internationale rechten en plichten erkend in het internationaal recht."⁸ Daar tegenover staat dat internationale organisaties zoals de Verenigde Naties slechts rechten en plichten bezitten naargelang het doel en de functies van de organisatie. Het komt er dus op neer dat staten drager zijn van alle rechten en plichten onder internationaal recht, en dus volkomen of onbeperkte internationaalrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezitten, terwijl andere, niet-statelijke rechtspersonen slechts drager zijn van een beperkt aantal rechten en plichten en bijgevolg beperkte internationaalrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezitten.⁹

Naast het algemene kenmerk van het bezitten van alle rechten en plichten onder internationaal recht, beschikken staten ook over een aantal, meer specifieke eigenschappen. Zo hebben in principe alleen staten de bevoegdheid om verdragen te sluiten en andere internationaalrechtelijke handelingen te stellen. Ten tweede zijn staten in principe exclusief bevoegd inzake hun interne aangelegenheden. Ten derde zijn staten principieel zonder hun toestemming niet onderworpen aan bindende internationale geschillenbeslechting. Staten zijn tenslotte allen gelijk, althans in rechte. Dit gelijkheidsprincipe wordt ook erkend in artikel 2 van het VN-Handvest (HVN).¹⁰

⁶ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 21.

⁷ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 23.

⁸ IGH, *Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 1949, 180.

⁹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 23.

¹⁰ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 40-41.

Toch dient er voor gewaarschuwd te worden dat men hier dreigt verzeild te geraken in een kringredenering. Bovenstaande eigenschappen worden pas toepasselijk vanaf het moment dat een entiteit een staat is. Het betreft dus zoals RAIČ terecht opmerkt, geen wezenskenmerken van een staat maar veeleer gevolgen van het staat-zijn.¹¹ Men zal immers pas verdragen kunnen sluiten als de entiteit een staat is aangezien het sluiten van verdragen principieel een exclusieve bevoegdheid is van staten. De bevoegdheid om verdragen te sluiten zal in de tijd dus steeds voorafgegaan worden door het verkrijgen van status als staat. Op deze manier blijft de vraag echter onbeantwoord welke kenmerken dan wel maken dat een entiteit een staat is. De constitutieve kenmerken van een staat zullen verderop behandeld worden in het navolgende hoofdstuk.

Afdeling 3: Staten zijn soeverein

Het is misschien niet ideaal om een vage notie zoals 'staat' te omschrijven aan de hand van eveneens vage concepten zoals 'soevereiniteit', toch kan men niet om het feit heen dat sommige auteurs aandacht besteden aan dit laatste concept in de bespreking van wat een staat eigenlijk is. CRAWFORD beschrijft het begrip 'soevereiniteit' – in het modern alledaags taalgebruik – als "de totaliteit van internationale rechten en plichten erkend door internationaal recht zoals het berust op een onafhankelijke territoriale eenheid, namelijk de staat".¹² Daarmee verwijst hij naar het algemene kenmerk waarmee staten zijn uitgerust, beschreven aan de hand van de bewoordingen gebruikt door het IGH in de *Reparation for Injuries* zaak.¹³ Volgens hem is het dus niet meer dan "een beknopte term voor het kenmerk dat staten een min of meer volkomen bevoegdheid hebben".¹⁴ Volgens rechter Alvarez in de *Corfu Channel* zaak moet onder soevereiniteit verstaan worden "het geheel van regels en kenmerken dat een staat bezit op zijn grondgebied, met uitsluiting van alle andere staten, en ook in zijn relatie met andere staten."¹⁵ Beide beschrijvingen vereenzelvigen de term soevereiniteit dus met de algemene en bijzondere eigenschappen waarmee staten uitgerust zijn zoals hierboven beschreven, of nog anders gezegd doelt men hier op de volkomenheid van staten onder internationaal recht.

Toch is dit maar slechts één betekenis van het begrip soevereiniteit, of eigenlijk maar een deel van de verklaring van het begrip. Volgens RAIČ heeft soevereiniteit, naast de volkomenheid van staten, ook betrekking op het feit dat staten de hoogste autoriteiten zijn op aarde.¹⁶ P.H. KOOIJMANS definieert 'soverein' eveneens in termen van 'hoogste gezag' of 'hoogste macht' in die zin dat "de staat de hoogste gezagsinstantie op aarde is en zijn macht of gezag niet ontleent aan andere aardse instanties."¹⁷

Men durft soevereiniteit ook wel eens als synoniem te gebruiken voor onafhankelijkheid. Dit gebeurde uitdrukkelijk door rechter Huber in de zaak over het eiland Palmas voor het Permanent

¹¹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 24.

¹² J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 32.

¹³ IGH, *Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 1949, 180.

¹⁴ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 32.

¹⁵ IGH, *Corfu Channel* (United Kingdom v. Albania), Judgment, *ICJ Reports* 1948, 43.

¹⁶ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 26.

¹⁷ P.H. KOOIJMANS, *Internationaal publiekrecht in vogelvlucht*, Deventer, Kluwer, 2008, 2.

Hof van Arbitrage: "sovereiniteit in de relaties tussen staten betekent onafhankelijkheid."¹⁸ Het is echter af te raden soevereiniteit gelijk te stellen aan onafhankelijkheid aangezien dit tot verwarring kan leiden. Onafhankelijkheid wordt immers ook als een voorwaarde aangemerkt voor het vormen van een eigen staat. Om deze reden is het beter het begrip onafhankelijkheid enkel in deze laatste context te gebruiken.¹⁹

Afdeling 4: synthese, definitie en opmerkingen

Samenvattend kan dus gesteld worden dat met het begrip 'staat', in zijn internationale context, bedoeld wordt een territoriale entiteit die soeverein is en volkomen internationale rechtspersoonlijkheid bezit. In iets ruimere bewoordingen is de staat een internationale rechtspersoon met het hoogste gezag op aarde die drager is van alle rechten en plichten erkend door internationaal recht en uitgerust is met de meest volkomen bevoegdheden zowel binnen de grenzen van zijn grondgebied als in relaties met andere staten.

Wanneer verdragen of andere instrumenten van internationaal recht gebruik maken van het begrip 'staat', dan wordt daarmee in eerste instantie gedoeld op het begrip in zijn betekenis zoals het hierboven werd gedefinieerd.²⁰ Dit is echter niet altijd het geval. Veel hangt immers af van de context waarin het begrip wordt gebruikt. Bij verdragen die een specifieke materie behandelen komt het al eens voor dat men het begrip 'staat' ruimer interpreteert²¹, of dat het instrument uitdrukkelijk een ruimere of misschien zelfs totaal andere invulling geeft door een eigen definitie van het begrip te formuleren.

¹⁸ Permanent Hof van Arbitrage, *Island of Palmas* (Netherlands vs. United States of America), arbitral award of 4 april 1928, *RIAA*, Vol. II, 838.

¹⁹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 27.

²⁰ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 42.

²¹ Bij wijze van voorbeeld kan worden verwezen naar een zaak voor het Federaal Hooggerechtshof van de Verenigde Staten waar de Australische staat New South Wales als een vreemd land werd beschouwd in de context van een dubbelbelastingverdrag (*Burnet v. Chicago Portrait Co*, 285 US 1 (1932)). Voor andere voorbeelden zie J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 42, voetnoot 26.

Hoofdstuk 2: hoe staten ontstaan

Nu geweten is wat de noties 'staat' en 'statehood' (of 'staatsschap') inhouden, kan het onderzoek echt van start gaan. In dit hoofdstuk zal een theoretisch kader worden uitgewerkt dat nadien, in Deel II, gebruikt zal worden om een en ander aan af te toetsen. Dat theoretisch kader bestaat voornamelijk uit het duiden van de criteria voor wat men *statehood* heeft genoemd. Die criteria kunnen in verschillende categorieën ingedeeld worden, enerzijds op basis van hun uitgangspunten en anderzijds op basis van hun vindplaats. Hoe dat allemaal precies in elkaar zit, wordt in Afdelingen 1 en 2 besproken. In Afdeling 3 wordt tot slot nog stil gestaan bij de rol van erkenning in het staatsvormingsproces. Daarover bestaan immers twee uiteenlopende theorieën.

Afdeling 1: de traditionele criteria voor statehood

2.1.1 Traditioneel vs. modern

In deze afdeling zullen de traditionele criteria voor *statehood* of 'staatsschap' van een entiteit op zoek naar een eigen staat nader bestudeerd en beschreven worden. Men noemt ze 'traditioneel' omdat ze zijn ingegeven door een oudere theorie – gevolgd en ondersteund door internationale praktijk – die gebaseerd is op het concept 'effectiviteit'.²² Een aantal van deze criteria zijn uitdrukkelijk opgenomen in een wetgevend instrument, de overige volgen uit rechtspraak, rechtsleer en statenpraktijk. Het betreft basisvoorwaarden die noodzakelijk doch niet altijd voldoende zijn om ervoor te zorgen dat de entiteit effectief functioneert als staat.

Volledigheidshalve dient opgemerkt te worden dat in het huidige internationaal recht deze criteria onvoldoende zijn om een entiteit tot staat te maken. Tegenover deze klassieke voorwaarden staan immers de zogenaamde 'moderne' criteria voor *statehood*, voortvloeiend uit een nieuwe theorie die naast de eerder vermelde effectiviteit ook 'legaliteit' eist.²³ Deze nieuwe criteria – voortvloeiend uit een academisch debat onder een aantal rechtsgeleerden – vullen de reeds bestaande traditionele criteria aan en zullen in een volgende afdeling behandeld worden.

2.1.2 Origine van de criteria

Een eerste vraag die rijst, is in welke bronnen van internationaal recht de traditionele criteria teruggevonden kunnen worden. De meest gekende en meest geciteerde rechtsbron waarin de traditionele constitutieve bestanddelen worden geformuleerd, is de Montevideo Conventie over de rechten en plichten van Staten van 26 december 1933.²⁴ Hoewel het een Inter-Amerikaans verdrag betreft, en dus slechts een regionaal toepassingsgebied kent, worden deze criteria algemeen

²² Wat dit concept precies inhoudt, zal hierna slechts kort behandeld daar er geen ruimte is om dit concept in het kader van deze studie volledig te behandelen. Voor een meer uitvoerige uitleg van dit begrip kan verwezen worden naar o.m. C. DE VISSCHER, *Les effectivités du droit international public*, Parijs, Pedone, 1967; H. KRIEGER, *Das Effektivitätsprinzip im Völkerrecht*, Berlijn, Duncker & Humboldt, 2000; D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 50-58.

²³ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 24.

²⁴ Convention on Rights and Duties of States (Montevideo Convention), 26 December 1933, *League of Nations Treaty Series*, vol. 165, 19.

aanvaard in de internationale praktijk. Door het ontstaan van een wereldwijde praktijk om gebieden die aan deze criteria voldoen te aanzien als staten, en dit in combinatie met de overtuiging dat dit zo hoort te zijn (*opinio iuris*), is hetgeen in de Montevideo Conventie is neergeschreven uitgegroeid tot internationaal gewoonterecht. Het valt echter te betwijfelen of dit werkelijk de verdienste is van dit verdrag. Deze Inter-Amerikaanse conventie is immers zelf een codificatie van reeds bestaand internationaal gewoonterecht.²⁵ De opstellers van dit verdrag hebben hun mosterd onder meer gehaald bij een aantal (Amerikaanse) gerechtshoven maar meer nog bij een aantal grote namen in de internationale rechtsliteratuur die actief waren eind negentiende en begin twintigste eeuw.²⁶ De Montevideo Conventie is dus eigenlijk niet meer dan een loutere bevestiging van wat reeds jaren erkend werd als een internationale gewoonte.

Artikel 1 van de Montevideo Conventie bepaalt dat een staat, als internationale rechtspersoon, dient te beschikken over (a) een permanente bevolking, (b) een welbepaald grondgebied, (c) een regering en (d) de bekwaamheid om betrekkingen met andere staten aan te gaan. Het dient opgemerkt te worden dat het invoeren van de opsommingsletters in bovenstaande definitie niet om louter redactionele redenen door mij gebeurde. In het verdrag zelf wordt eveneens uitdrukkelijk gebruik gemaakt van deze opsommingsletters, wellicht om duidelijk te maken dat het vier van elkaar te onderscheiden criteria betreft. De Angelsaksische rechtsliteratuur is de opstellers van dit verdrag hierin gevolgd: gezaghebbende auteurs zoals T.D. GRANT en J. CRAWFORD spreken inderdaad van vier traditionele criteria.²⁷ Belgische rechtsleer daarentegen, met op kop J. WOUTERS, maakt gewag van de zogenaamde 'drie-elementen-leer' waarbij de laatste twee criteria (een eigen regering en de bekwaamheid om met andere staten betrekkingen aan te gaan) in één adem genoemd worden.²⁸ Deze laatste auteur beroept zich daarvoor immers rechtstreeks op een werk van de Duitse rechtsgeleerde G. JELLINEK die de staat definieerde als "een politiek georganiseerd gebieds- en personenverbond dat volgende drie elementen bevat: een bevolking (*Volk*), een welbepaald grondgebied (*Gebiet*) en een regering (*Gewalt*)".²⁹ Het is ook ditzelfde werk dat een van de grootste inspiratiebronnen vormde voor de auteurs van de Montevideo Conventie.³⁰

Buiten de Montevideo Conventie hebben zich, zoals reeds gezegd, in de loop ter tijd nog criteria voor *statehood* ontwikkeld die zouden moeten bijdragen tot de effectiviteit van de entiteit die een staat wil zijn. Deze criteria zijn uitvoerig in de rechtsleer beschreven en zijn door rechtsgeleerden afgeleid uit het gewoonterecht dat zich ontwikkeld heeft sinds de opstelling van de Montevideo Conventie, of minstens uit de statenpraktijk (voor gewoonterecht is tevens *opinio iuris* vereist maar het kan niet met zekerheid gezegd worden of die overal aanwezig is). Sommige criteria zijn echter meer een uitvinding van de rechtsleer zelf dan werkelijk afkomstig uit het gedrag van staten. Zij zullen in een apart punt behandeld worden.

²⁵ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 24, voetnoot 15.

²⁶ T.D. GRANT, "Defining Statehood: the Montevideo Convention and its Discontents", *Colum. J. Transnat'l L.* 1999, afl. 37, 414-418.

²⁷ T.D. GRANT, "Defining Statehood: the Montevideo Convention and its Discontents", *Colum. J. Transnat'l L.* 1999, afl. 37, 414; J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 45-62.

²⁸ Zie o.m. M. BOSSUYT en J. WOUTERS, *Grondlijnen van internationaal recht*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 179; J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 79.

²⁹ G. JELLINEK, *Allgemeine Staatslehre*, Berlijn, Häring, 1914, 396 e.v.

³⁰ T.D. GRANT, "Defining Statehood: the Montevideo Convention and its Discontents", *Colum. J. Transnat'l L.* 1999, afl. 37, 416.

2.1.3 Wettelijke criteria

2.1.3.1 Permanente bevolking

Als eerste criterium wordt naar voren geschoven het hebben van een bevolking. Als we even kort terugkoppelen naar wat de Duitse rechtsgeleerde JELLINEK zei over een staat, dan zien we dat het inderdaad moet gaan over politiek georganiseerd *personenverbond*. Staten zijn immers als een politieke en sociale organisatie ook per definitie een organisatie van individuele mensen³¹, of nog anders uitgedrukt een aggregaat van individuen.³²

Door het te omschrijven als een niet noodzakelijk met elkaar verbonden geheel van individuen wordt het al meteen duidelijk dat er aan de samenstelling van de bevolking geen kwalitatieve vereisten gekoppeld zijn. De bevolking dient met andere woorden niet noodzakelijk een etnisch, taalkundig, historisch, cultureel en/of religieus homogeen geheel te vormen.³³ Daarom is het belangrijk het criterium 'bevolking' goed te onderscheiden van de begrippen 'volk' of 'natie'.³⁴ Deze laatste begrippen duiden juist wel op homogeniteit doordat het in die gevallen een groep van personen betreft die wel door een gemeenschappelijk kenmerk met elkaar verbonden zijn (etniciteit, religie, taal, ...) en daardoor als een gemeenschap willen samenleven.³⁵ Volkeren of naties zijn echter slechts een onderdeel van wat in deze context bedoeld wordt met het begrip 'bevolking'; zij kunnen dus naast elkaar leven binnen eenzelfde staat en aldus deel uitmaken van eenzelfde bevolking.

Niet alleen zijn er geen kwalitatieve vereisten gesteld, ook gelden er geen kwantitatieve vereisten. Er bestaat niet zoiets als een minimumvereiste met betrekking tot de omvang van de bevolking.³⁶ Aantallen spelen dus geen enkele rol, kijk bijvoorbeeld maar naar Vaticaanstad dat met zijn 842 inwoners³⁷ de minst bevolkte (onafhankelijke)³⁸ staat ter wereld is.

De enige vereiste die aan het criterium van de bevolking wordt gesteld, is dat deze bevolking zich *min of meer* permanent op het territorium van de staat heeft gevestigd. Hieromtrent dienen twee punten onder de aandacht geplaatst te worden.

³¹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 58.

³² J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 52.

³³ J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 80; A. AUST, *Handbook of International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 15.

³⁴ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 58.

³⁵ J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 80.

³⁶ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 58; J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 52.

³⁷ Schatting juli 2014. Er dient hierbij wel de opmerking gemaakt te worden dat volgens de Vaticaanse autoriteiten van de ruim 800 inwoners slechts een 450-tal ook effectief de Vaticaanse nationaliteit hebben. Bronnen: CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, *The World Factbook 2013-14*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 16 april 2014, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html#184; VATICAN CITY STATE, *Population*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 16 april 2014, www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/note-general/popolazione.html.

³⁸ Officieel de minst bevolkte regio in de wereld is de Pitcairn Eilandengroep met slechts 48 inwoners, maar dit is Brits overzees gebied en heeft dus geen onafhankelijke status. Bron: CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, *The World Factbook 2013-14*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 16 april 2014, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pc.html.

Ten eerste houdt dit in dat zij die het grondgebied bevolken, ook effectief de wil hebben om dat op een permanente basis te doen.³⁹ Wanneer men een onbewoond stuk grondgebied bevolkt zonder de intentie om dat op duurzame wijze te zullen blijven doen maar men dit eerder op grond van commerciële, economische, fiscale of andere motieven op onregelmatige basis doet, dan is het uitgesloten om op dit grondgebied een onafhankelijke staat op te richten.⁴⁰ Evenmin kan er sprake zijn van een permanente bevolking wanneer de bevolking bestaat uit vluchtelingen die de intentie hebben om zo snel als mogelijk terug te keren naar hun land van herkomst.⁴¹ Wat echter geen afbreuk doet aan de vereiste van permanente bevolking is het bestaan van nomadische volkeren die van tijd tot tijd het grondgebied bewonen en dan weer verlaten, zolang er tenminste nog een aanzienlijk aantal permanente inwoners achterblijft.⁴²

Ten tweede moet het grondgebied in kwestie bewoonbaar zijn.⁴³ Het kan immers voorkomen dat mensen het territorium niet op permanente basis kunnen bewonen vanwege de aard van het territorium⁴⁴. Te denken valt aan een drijvende ijsschots die in het winterseizoen aan oppervlakte wint of aan andere ijsmassa vastvriest maar in de zomermaanden weer aanzienlijk smelt en dunner wordt of een zandbank (of koraalrif)⁴⁵ die regelmatig onder het wateroppervlak komt te liggen. De onmogelijkheid van permanente bewoonbaarheid kan ook het gevolg zijn van de ongunstige geografische positie van het territorium t.o.v. de rest van de bewoonde wereld.⁴⁶ Het betreft hier mijns inziens eilanden die niet alleen zeer ver afgelegen zijn maar daarenboven ook mijlenver verwijderd zijn van de dichtstbijzijnde vaar- en vliegroutes of gebieden rond de polen waar het barre klimaat een permanente bewoning in de weg staat.

2.1.3.2 Welbepaald grondgebied

Het grondgebied van een staat is "de ruimte waarover een staat geldig, daadwerkelijk en in beginsel op exclusieve wijze zijn bevoegdheden uitoefent."⁴⁷ Door dit criterium op deze manier te beschrijven, wordt meteen – zoals overigens in de geraadpleegde rechtsliteratuur ook vaak wordt gedaan – de brug geslagen met het kenmerk van soevereiniteit. Staten, zo wordt gezegd, zijn immers *territoriaal gebonden gezagsinstanties*.⁴⁸ Het grondgebied en de soevereiniteit van een staat zijn dus nauw met elkaar verbonden, maar terwijl een stuk grondgebied kan bestaan zonder soevereiniteit (dit zijn dan de zogenaamde maar momenteel niet bestaande *terra nullius*), kan het

³⁹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 58.

⁴⁰ B. BROMS, "States" in M. BEDJAOUI (ed.), *International Law: Achievements and Prospects*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 44.

⁴¹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 59.

⁴² *Ibid*; A. AUST, *Handbook of International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 16.

⁴³ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 59.

⁴⁴ B. BROMS, "States" in M. BEDJAOUI (ed.), *International Law: Achievements and Prospects*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 44.

⁴⁵ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 59, voetnoot 39.

⁴⁶ B. BROMS, "States" in M. BEDJAOUI (ed.), *International Law: Achievements and Prospects*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 44.

⁴⁷ J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 79.

⁴⁸ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 59; J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 79; J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 46.

laatste niet bestaan zonder het eerste.⁴⁹ In de *Island of Palmas* case heeft het Permanent Hof van Arbitrage het onderling verband tussen deze twee begrippen geëxpliciteerd door territoriale soevereiniteit te beschrijven als het exclusieve recht om de activiteiten van een staat uit te voeren en dit binnen een erkende en gelimiteerde (geografische) ruimte.⁵⁰

Het grondgebied betreft – uiteraard – een *geografische* ruimte. “Een groep van mensen zonder een in de ruimte lokaliseerbaar grondgebied kan dus geen staat vestigen” aldus RAIČ.⁵¹ De geografische ruimte die het grondgebied beslaat, dient bovendien te zijn onderscheiden van de geografische ruimtes die reeds aan andere staten toebehoren. Hierin kan men tevens impliciet lezen wat J. WOUTERS aanduidt met de ‘negatieve component’ van territoriale soevereiniteit. Dit houdt in dat de territoriale soevereiniteit van de staat, binnen zijn grenzen, principieel de jurisdictie van andere staten uitsluit. Nochtans beweert diezelfde auteur dat het niet vereist is dat het territorium volledig vaststaat. Wat doorslaggevend is, is dat de staat ‘controle’ heeft (zie *infra*) over een voldoende identificeerbare kern van grondgebied.⁵² Deze mening wordt door vele van de geraadpleegde auteurs gedeeld.

2.1.3.3 Een (effectieve) regering

CRAWFORD ziet dit criterium als de moeder van alle criteria: het staat centraal in elke claim voor *statehood* en alle andere criteria zijn ervan afhankelijk.⁵³ Volgens het traditionele ‘staatschapsrecht’ (een zelf gekozen vertaling voor *law of statehood*) bestaat dit criterium uit twee aan elkaar gerelateerde dimensies: enerzijds is de regering een geïnstitutionaliseerde, politieke, administratieve en uitvoerende organisatie die de verhoudingen in de samenleving reguleert en belast is met taken van openbaar belang en ordehandhaving. Anderzijds, zoals van een criterium dat effectiviteit nastreeft verwacht mag worden, moet die regering ook effectief zijn wat betekent dat die politieke organisatie ook daadwerkelijk het gezag heeft over haar grondgebied en de aldaar woonachtige bevolking.⁵⁴ Met andere woorden, om effectief te zijn moet er een entiteit of orgaan bekwaam zijn om een rechtsorde uit te bouwen en te onderhouden over gans het territorium van de toekomstige staat. Er dient echter meteen aan toegevoegd te worden dat eenmaal de staat is ontstaan, noch militaire overheersing of annexatie door een andere staat noch een burgeroorlog de verwerving van *statehood* doet teniet gaan. Evenmin stoppen zogenaamde ‘mislukte’ staten – dit zijn staten waar de regering de effectieve controle over een groot deel van zijn grondgebied verloren heeft of waar er zelfs helemaal geen regering is – een staat te zijn (bv. Somalië). Dat wijst erop dat er zoiets bestaat als een vermoeden van voortdurende *statehood*.⁵⁵

⁴⁹ J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 80.

⁵⁰ Permanent Hof van Arbitrage, *Island of Palmas* (Netherlands vs. United States of America), arbitral award of 4 april 1928, *RIAA*, Vol. II, 838-839.

⁵¹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 59.

⁵² J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 79-80.

⁵³ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 55-56.

⁵⁴ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 59; J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 80.

⁵⁵ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 67-72; A. AUST, *Handbook of International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 16

Er dienen wel nog twee punten opgemerkt te worden: ten eerste moet een entiteit, om een staat te kunnen zijn, een regering hebben die controle heeft over het grondgebied *met uitsluiting van andere entiteiten*. Dat hangt dan weer samen met het hieronder nog te bespreken criterium van onafhankelijkheid. Ten tweede legt het internationaal recht geen specifieke vereisten op met betrekking tot de aard en de omvang van de controle, behalve dan dat er een zekere mate van openbare orde behouden wordt en dat er minstens een aantal basisinstellingen aanwezig zijn.⁵⁶

2.1.3.4 Bekwaamheid om relaties met andere staten aan te gaan

Eerst en vooral merkt CRAWFORD op dat het aangaan van relaties met staten op internationaal niveau niet langer een exclusief privilege is voor staten. Immers, zowel internationale organisaties als staatkundige deelentiteiten van staten kunnen de bekwaamheid of bevoegdheid hebben om dergelijke relaties aan te gaan. Staten zijn weliswaar de entiteiten bij uitstek die deze bekwaamheid hebben, maar dit is een gevolg van het staat-zijn, niet een criterium voor *statehood*. Het is een vraag die vaak terugkomt in de rechtsleer: is het wel zinvol om de bekwaamheid om relaties met andere staten aan te gaan als een voorwaarde van *statehood* te behandelen? Het is immers toch pas mogelijk dit criterium te beoordelen als andere staten internationale relaties met de entiteit willen aangaan. Men kan die bekwaamheid pas bezitten als men daartoe ook wordt uitgenodigd. Bijgevolg is het vierde criterium volgens velen inderdaad veeleer een gevolg van *statehood* in plaats van een voorwaarde ervan.⁵⁷

Misschien is het beter om dit niet als een aparte voorwaarde te zijn maar dit eerder te koppelen aan het hebben van een effectieve regering. Dit is wat men bijvoorbeeld in de continentale literatuur. Zoals gezien spreekt WOUTERS van de zogenaamde 'drie-elementen-leer', voortbouwend op het werk van de Duitse rechtsgeleerde JELLINEK (zie *supra*). Volgens die leer wordt de bekwaamheid om betrekkingen met andere staten aan te gaan en te onderhouden in een weg genoemd samen met het hebben van een regering die effectief gezag uitoefent. Bekwaam zijn betrekkingen met andere staten te onderhouden en internationale verplichtingen na te komen is dan wat men noemt de externe dimensie van dit criterium terwijl de regering met effectief gezag over bevolking en grondgebied de interne dimensie daarvan uitmaakt.⁵⁸ Ook CRAWFORD lijkt aan te geven eerder in deze richting te denken: "bekwaamheid (...) in de zin dat het een zinvol criterium kan zijn, is een samenvoeging van de vereisten van een regering en onafhankelijkheid" (onafhankelijkheid als criterium komt later nog aan bod).⁵⁹ Wat dus volgens mij bedoeld wordt, is dat alvorens iets bekwaam kan zijn met andere entiteiten relaties te onderhouden, moet het intern beschikken over een regering die voldoende effectief is. Zonder interne effectiviteit zijn relaties met extern immers sowieso gedoemd te mislukken.

⁵⁶ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 72-73; J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 59.

⁵⁷ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 339; J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 61; J. VIDMAR, "Legal Responses to Kosovo Independence", *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2009, afl. 42, 821; M. CRAVEN, "Statehood, Self-Determination and Recognition" in: M. EVANS (ed.), *International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2010, 220.

⁵⁸ J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 79-80.

⁵⁹ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 61.

2.1.4 Overige criteria berustend op effectiviteit

Naast de traditionele criteria die terug te vinden zijn in de Montevideo Conventie, zijn er aanvullend nog criteria gedistilleerd uit het internationaal gewoonterecht, minstens statenpraktijk, en die door CRAWFORD *et al.* netjes in de rechtsleer zijn neergepend.

2.1.4.1 Onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid is geen gemakkelijk te hanteren begrip omdat het zo dicht aanleunt bij het begrip soevereiniteit. Het wordt dan ook regelmatig onterecht als synoniem voor soevereiniteit gebruikt. In de literatuur worden beide begrippen nochtans duidelijk van elkaar onderscheiden. De relatie tussen beide begrippen werd reeds in de voorbeschouwing uitgelegd. Het volstaat hier te herhalen dat onafhankelijkheid als een apart criterium voor *statehood* wordt gezien terwijl soevereiniteit een *post factum* eigenschap is van een staat, dit is dus wanneer de entiteit door anderen als staat wordt aanschouwd.

Het onafhankelijkheids criterium is nergens letterlijk in de Montevideo Conventie terug te vinden maar wordt niettemin door vele academici impliciet gelezen in het daarin vermelde vierde criterium voor *statehood*. RAIČ begint het begrip immers uit te leggen met de stelling dat het *inherent* is aan de vereiste van bekwaamheid om relaties aan te gaan met andere staten, dat de entiteit in kwestie dit doet op basis van een eigen recht. Daarvoor moet die entiteit ook onafhankelijk zijn. Vervolgens definieert hij het criterium van onafhankelijkheid min of meer als volgt: het bezitten van de wettelijke capaciteit om als onderscheiden territoriale en politieke entiteit te handelen zoals het zelf wil binnen de grenzen gegeven door het internationaal recht en het ontbreken van rechtstreekse of onrechtstreekse ondergeschiktheid aan een derde staat of een groep van staten.⁶⁰ Met dat laatste wordt onafhankelijkheid vooral bedoeld in de zin van 'op zichzelf bestaand' en 'zelfbesturend'. CRAWFORD bedoelt met onafhankelijkheid dat de staten exclusief bevoegd zijn met betrekking tot hun interne aangelegenheden; hun bevoegdheid is met andere woorden volkomen omdat er geen inmenging is van andere staten.⁶¹

Er dienen twee aspecten aan het criterium van onafhankelijkheid te worden onderscheiden: formele onafhankelijkheid en daadwerkelijke onafhankelijkheid.⁶² Formele onafhankelijkheid is er daar waar de macht van de regering, zowel in interne als externe aangelegenheden, exclusief gevestigd is in een of meerdere gezagsinstellingen van de vermeende staat ofwel op basis van nationale wetgeving (grondwet of onafhankelijkheidsverklaring) ofwel als een gevolg van de toekenning van soevereiniteit door een vorige soeverein. Het kan ook een gevolg zijn van een bilateraal of multilateraal verdrag.⁶³

⁶⁰ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 74-75.

⁶¹ J. CRAWFORD, "The Criteria for Statehood in International Law", *British Yearbook of International Law* 1976, afl. 48 (1), 108.

⁶² Voor een uitgebreidere behandeling van deze twee aspecten zie J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 62-89.

⁶³ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 76; J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 67.

Formele onafhankelijkheid is echter niet voldoende om te beantwoorden aan het criterium van onafhankelijkheid. In werkelijkheid kan het alsnog zo zijn dat entiteit afhankelijk is van een andere staat. Daarvoor moet de vermeende staat ook voldoen aan het aspect van de daadwerkelijke onafhankelijkheid. Dit betekent dat de beslissingen en handelingen van de vermeende staat hem *eigen* zijn in de zin dat het de vermeende staat zelf is, niet een derde staat, die verantwoordelijk gehouden kan worden onder internationaal recht voor de handelingen van de vermeende staat.⁶⁴

2.1.4.2 Overzicht van nog andere criteria

Naast onafhankelijkheid somt CRAWFORD nog een reeks andere, aanvullende traditionele criteria op waarvan in de rechtsleer of rechtspraktijk beweerd wordt dat ze zouden kunnen bijdragen aan de effectiviteit van een staat. Zo is er allereerst duurzaamheid, maar daarvan beweert hij dat het geen echt criterium is maar eerder een substantiële bewijswaarde heeft indien tijdelijk niet aan alle criteria voldaan wordt. Ten tweede is er de bereidheid om internationaal recht na te leven. Op de manier waarop deze voorwaarde door de VS werd ingevuld, kwam dat niet neer op een criterium voor *statehood* maar eerder als een voorwaarde voor erkenning of voor het uitvaardigen van sancties. Als derde bijkomend criteria, ook weer afkomstig van een praktijk van de VS, werd het hebben van een zekere graad van beschaafdheid geopperd. Dit wijst CRAWFORD af want het is subjectief en discriminatoir. Ten vierde wordt het bestaan van een rechtsorde, minstens van een aantal basisnormen beweerd een dienstig criterium uit te maken. Dat kan wel een goede indicator zijn voor *statehood* omdat rechtsorde samenhangt met het hebben van een effectieve regering, maar het zien als een apart criterium is voor discussie vatbaar. Hijzelf vindt het geen meerwaarde voor die gevallen waar de criteria voor zijn uitgevonden (de moeilijke gevallen zeg maar).⁶⁵

Afdeling 2: de moderne criteria van *statehood*

Lange tijd werd nochtans beweerd dat er geen criteria voor *statehood* bestonden die niet gebaseerd zijn op effectiviteit. Maar die stelling beantwoordt duidelijk niet aan de praktijk want er zijn wel degelijk effectieve entiteiten ontstaan die wereldwijd niet voor staten werden gehouden zoals Rhodesië, Taiwan en de Turkse Republiek Noord-Cyprus. Ook omgekeerd is het al voorgekomen dat niet effectieve entiteiten gezien werden als (een voortzetting van) staten zoals de van 1936 tot 1940 geannexeerde gebieden Oostenrijk, de Baltische staten, etc. Dat doet besluiten dat er andere voorwaarden spelen die niet op effectiviteit gebaseerd zijn. De stelling dat enkel effectiviteit en niet het internationaal recht zelf het al dan niet hebben van *statehood* regelt, is volgens CRAWFORD een uitdrukking van de perceptie dat internationaal recht machtspolitiek helemaal niet kan reguleren. Niettemin zegt hij dat internationaal recht zich momenteel in een stadium bevindt waarin een grotere coherentie en overtuigingskracht wordt ontwikkeld. Een belangrijke ontwikkeling is dat men beginnen aanvaardt dat er zoiets bestaat als dwingende normen van internationaal recht (ook wel *ius cogens* genoemd).⁶⁶

⁶⁴ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 78.

⁶⁵ Voor een meer uitvoerige uiteenzetting over deze overige criteria zie J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 89-95.

⁶⁶ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 97-99.

Het is dus wel mogelijk om *statehood* aan wettelijke voorwaarden te koppelen en dat is in essentie wat die moderne criteria doen. De moderne criteria voor *statehood* hebben als uitgangspunt dat de vorming van de staat gebeurde conform het internationaal recht in zijn breedste betekenis. Om rechtmatig *statehood* te verwerven is dus vereist dat de entiteit in kwestie tijdens de verwerving ervan het internationaal recht niet geschonden heeft en in het bijzonder de regels van *ius cogens* te allen tijde respecteert.⁶⁷ Het respecteren van bepaalde fundamentele normen en waarden wordt tegenwoordig inderdaad gezien als een nieuw constitutief criterium in de vorming van staten.⁶⁸

De praktijk leert ons dat er situaties bestaan waarin de vermeende staat, hoewel effectief, niet erkend werd omdat het ontstaan ervan op een illegale wijze heeft plaatsgevonden. Ingeval van illegale totstandkoming is er zelfs een verplichting om niet over te gaan tot erkenning, wat dan collectieve niet-erkenning wordt genoemd. RAIČ heeft uit de praktijk van de VN afgeleid dat er bepaalde normen bestaan die beschouwd worden zo belangrijk te zijn dat elke schending van deze normen en de daaruit voortvloeiende gevolgen, ook indien dat leidt tot de vorming van nieuwe effectieve staten, voor niet-bestaande gehouden moeten worden en bijgevolg niet als geldig erkend mogen worden. In het bijzonder kunnen drie categorieën van dergelijke normen onderscheiden worden: (1) het illegaal gebruik maken van geweld, (2) het verbod op een schending van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren en (3) het verbod op systematische raciale discriminatie (inclusief het verbod op apartheid).⁶⁹ Discriminatie op grond van ras en apartheid zijn volgens de Commissie voor Internationale Recht (*International Law Commission*; ILC) duidelijke voorbeelden van *ius cogens*⁷⁰ en een verplichting *erga omnes* volgens het IGH.⁷¹ Maar ook die andere twee normen hebben reeds dergelijk karakter verworven, beargumenteert RAIČ.⁷² Het valt echter buiten het bestek van dit onderzoek om daar nog dieper op in te gaan. Voor een grondigere studie over de relatie tussen *statehood*, het gebruik van geweld en het zelfbeschikkingsrecht en bij uitbreiding over alles wat te maken heeft met de legaliteitscriteria, beveel ik de hier vaak geciteerde werken van CRAWFORD en RAIČ aan.⁷³

Het baseren van de staat op democratische principes wordt tegenwoordig algemeen gehanteerd als criterium voor erkenning door andere staten. De EU verwoordt dat vrij letterlijk door van nieuwe staten te eisen dat zij zichzelf baseren op een democratische basis, en specifiek in het geval van de nieuwe staten die zijn ontstaan uit het uiteenvallen van de SFRJ, werd het voorzien in rechten en vrijheden voor minderheden vereist voor de verwerving van *statehood*.⁷⁴

⁶⁷ J. VIDMAR, "Territorial integrity and the law of statehood", *The Geo. Wash. Int'l L. Rev.* 2012, afl. 40 (4), (697) 704.

⁶⁸ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 153;

⁶⁹ *Ibid*, 141.

⁷⁰ Report of the ILC, 53rd session, 23 april-1juni en 2 juli-10 augustus 2001, UNGAOR, 56th session, Supp. No. 10 (A/56/10), 283.

⁷¹ IGH, *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited*, Judgment, *ICJ Reports* 1970, (3) 32, nr. 33-34.

⁷² D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 141-151.

⁷³ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 89-168; J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 96-173. Zie ook: M. CRAVEN, "Statehood, Self-Determination and Recognition" in: M. EVANS (ed.), *International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2010, 230-236.

⁷⁴ EG-Richtsoeren voor erkenning van nieuwe Staten in Oost-Europa en de Sovjet-Unie en Gemeenschappelijke Verklaring over Joegoslavië, goedgekeurd door de ministers van de buitenlandse zaken

Ook CRAWFORD vermeldt democratie als een legaliteitsvoorwaarde voor *statehood*, al stelt hij zichzelf daar wel vragen bij. In elk geval besluit hij dat er wel ruimte is om algemene standaarden van democratie te aanvaarden als een aspect van stabiliteit en legitimiteit van een nieuwe staat. Maar zegt hij ook, democratische principes zijn nog niet rijp om als dwingende normen te worden beschouwd die zo fundamenteel zijn dat ze een entiteit *statehood* kunnen ontkennen bij miskenning ervan.⁷⁵

Mensenrechten worden eveneens in verband gebracht met *statehood*⁷⁶ maar daarvan zegt CRAWFORD eveneens dat ze nog niet zijn geëvolueerd tot dwingende rechtsregels zodat zelfs bij manifeste mensenrechtenschendingen dit niet kan leiden tot het ontnemen van 'staatschap'.⁷⁷

Afdeling 3: de rol van erkenning in het staatsvormingsproces

In onderhavig onderzoek zal later blijken dat erkenning van een entiteit die zich als een nieuwe staat aandient, soms verdeeldheid veroorzaakt in de internationale gemeenschap. Toch is dit eerder de uitzondering dan de regel en in de meerderheid van de gevallen is erkenning geen struikelblok, noch voor de entiteit in kwestie, noch voor andere staten. Het ontstaan van een staat wordt niet elke keer zich dat voordoet in vraag gesteld en erkenning wordt vaak gegeven omdat men aanvaardt dat dit de gang van zaken uitmaakt.⁷⁸ Alles evolueert nu eenmaal in het leven. Niettemin zal erkenning voor de entiteit in kwestie zelf wel van vitaal belang zijn, een kwestie van leven en dood zelfs. Er kunnen zich in praktijk immers twee opmerkelijke situaties voordoen. In het eerste geval is er een entiteit die, hoewel het niet voldoet aan alle criteria van *statehood*, toch erkend wordt als staat. Het tweede geval betreft de omgekeerde situatie, namelijk wanneer een entiteit die aan alle criteria voldoet, weinig tot geen erkenning krijgt of pas na een hele lange periode.⁷⁹ Wat zegt ons dat over de erkenning? Daarom wordt in deze laatste afdeling gekeken naar de rol van erkenning in het staatsvormingsproces. Over de erkenning bestaan twee theorieën.

Internationaal recht zegt niet dat een staat niet bestaat zolang het niet erkend is maar het houdt er gewoon geen rekening mee vóór erkenning. Enkel en alleen door erkenning wordt een staat een internationale rechtspersoon en een volkenrechtelijk subject. Daar komt de **constitutieve theorie** met de woorden van OPPENHEIM op neer.⁸⁰ Het is een theorie die al terug gaat tot de ideeën van Hegel, een Duits filosoof die nadruk legde op de absolute soevereiniteit van staten. Door soevereiniteit als uitgangspunt te nemen, kunnen staten niet gebonden worden het internationaal recht te gehoorzamen in een relatie die ontstaan is zonder hun toestemming. Erkenning, een exclusieve bevoegdheid voor bestaande staten, moet dan ook gezien worden als de toestemming

van de lidstaten van de EG in het kader van de Europese Politieke Samenwerking te Brussel op 16 december 1991, (*Bull. EG* 12-1991, 119-120, nrs. 1.4.5.-1.4.6.). Zie ook: M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 340.

⁷⁵ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 153 en 155.

⁷⁶ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 148-155; M. CRAVEN, "Statehood, Self-Determination and Recognition" in: M. EVANS (ed.), *International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2010, 236-239.

⁷⁷ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 155.

⁷⁸ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 28.

⁷⁹ *Ibid*, 29.

⁸⁰ L. OPPENHEIM en R. ROXBURGH (ed.), *International Law: A Treatise*, I, *Peace*, Londen, Longmans, Green and Co., 1920, 135.

om die internationale rechtsregels te zullen naleven in de relaties met de erkende staat. Erkenning is met andere woorden een handeling die rechten en plichten toekent aan de erkende staat en daardoor mee bijdraagt aan die laatste zijn internationale rechtspersoonlijkheid.⁸¹

Het komt er volgens deze theorie in essentie op neer dat de erkenning een handeling is die de entiteit in kwestie zijn internationale rechtspersoonlijkheid geeft. Dat is een eigenschap van staten dus wordt de entiteit door erkenning uitgerust met kenmerken van volkomen volkenrechtssubjecten. Maar hij krijgt die uitrusting enkel mee door staten die erkend worden en zijn aldus enkel staten in de relaties met erkennende staten. Vóór de erkenning wordt de entiteit louter als een vaststaand feit beschouwd, pas na erkenning ook als staat. Op die manier heeft erkenning een constitutief karakter want het is bepalend voor zijn status onder internationaal recht in de relaties met andere staten. Met andere woorden, erkenning is een bijkomend, traditioneel criterium voor *statehood* volgens deze theorie.

Bovendien mag volgens de aanhangers van de constitutieve theorie erkenning alleen gegeven worden wanneer de entiteit voldoet aan de gewoonterechtelijke criteria voor *statehood*. Zo niet maakt dat een schending uit van het non-interventiebeginsel.⁸²

Tegenhangers van deze theorie beweren dat het bestaan van de staat als een internationale rechtspersoon helemaal niet afhankelijk is van zijn erkenning door bestaande staten. Zij zeggen dat als de entiteit voldoet aan alle criteria voor 'staatschap', van zodra zij *de facto* bestaat dus, is zij reeds een staat.⁸³ Dit zijn de aanhangers van dan de **declaratieve theorie**. Wanneer een staat feitelijk bestaat, is het meteen ook een volkenrechtelijk rechtssubject, onafhankelijk van de wil van andere staten.⁸⁴ De verwerving van deze status geldt *erga omnes*, dit wil zeggen ten aanzien van zowel álle huidige en toekomstige staten als andere subjecten van internationaal recht.⁸⁵

Erkenning is volgens deze theorie bijgevolg niet meer dan een formele bevestiging van een reeds bestaand feit en drukt de wil van de erkennende staat uit om internationale relaties aan te gaan met de erkende staat. Maar in elk geval beschikt die laatste reeds vóór de erkenning alle rechten en plichten die het internationaal gewoonterecht normalerwijze toekent aan entiteiten die aan de criteria voor *statehood* voldoen.⁸⁶ De aanhangers van deze theorie geven weliswaar toe dat een staat die niet erkend is, moeilijkheden ervaart om zijn rechten uit te oefenen en af te dwingen. Maar dat is niet hetzelfde als beweren dat de entiteit zonder erkenning helemaal geen internationale rechten en plichten bezit ten aanzien van niet-erkennende staten.⁸⁷ Ook al gaat het om imperfecte rechten omdat ze niet onmiddellijk afdwingbaar zijn, het blijven rechten.⁸⁸

⁸¹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 29-30 en 31.

⁸² *Ibid*, 30-31 en aldaar opgenomen voetnoten.

⁸³ *Ibid*, 32.

⁸⁴ T.C. CHEN, *The International Law of Recognition: With Special Reference to Practice in Great Britain and the United States*, Londen, Stevens & son, 1951, 14.

⁸⁵ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 32.

⁸⁶ *Ibid*.

⁸⁷ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 33.

⁸⁸ T.C. CHEN, *The International Law of Recognition: With Special Reference to Practice in Great Britain and the United States*, Londen, Stevens & son, 1951, 34.

RAIČ onderwerpt beide theorieën aan een kritische evaluatie en komt op grond van acht overwegingen tot het besluit dat de constitutieve theorie afgewezen moet worden. Een van zijn punten van kritiek is dat het de theorie niet overeenstemt met de praktijk.⁸⁹ Hoewel de theorie ook niet volledig zuiver op de graat is, besluit hij dat de declaratieve theorie wel aanvaardbaar is. Ze slaagt erin uit te leggen waarom het internationaal (gewoonte)recht een regel bevat die ervoor zorgt dat een entiteit, wanneer het aan bepaalde criteria voldoet, een staat is waardoor die automatisch volledige internationale rechtspersoonlijkheid geniet, zonder verdere formaliteiten of procedures.⁹⁰

De stelling die beweert dat erkenning nooit constitutieve effecten kan hebben, verwerpt hij echter. Immers, wanneer erkenning wordt gegeven aan een entiteit die niet voldoet aan de criteria voor *statehood* – en de erkenning dus eigenlijk een onrechtmatige handeling is – dan nog verplicht de erkennende staat zichzelf de entiteit die het erkend heeft, te behandelen als een staat. Dat is wel degelijk een constitutief effect van de erkenning. Ook merkt hij op dat men de erkenning onderwaardeert wanneer men het afschildert als een louter politieke handeling. Erkenning kan een belangrijk consoliderend effect hebben voor *statehood*, in het bijzonder in de gevallen waarin de regering niet zo effectief is.⁹¹ Nochtans kan het ook niet ontkend worden dat in de praktijk de 'levensvatbaarheid' van een staat afhangt van relaties met andere staten en de geopolitieke realiteiten van het moment. Tussen droom en daad staan inderdaad praktische bezwaren.

⁸⁹ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 33-37.

⁹⁰ *Ibid*, 39.

⁹¹ *Ibid*.

DEEL II

DE STATUS VAN *DE FACTO* ONAFHANKELIJKE ENTITEITEN IN INTERNATIONAAL RECHT

In dit deel zal voorgaande theoretische uiteenzetting van wat nu precies een gebied tot staat verheft, getoetst worden aan de praktijk. Daarvoor zal allereerst gekeken worden naar enkele succesvolle voorbeelden uit de recente geschiedenis zoals Montenegro en Zuid-Soedan. Wat deze gebieden in tegenstelling tot andere gebieden wel succesvol maakte in het verwerven van een eigen, onafhankelijke staat, zal onderzocht worden in Hoofdstuk 1.

Hoewel beargumenteerd wordt dat Kosovo zich na haar onafhankelijkheidsverklaring in 2008 in een categorie van gebieden met een onzekere internationaalrechtelijke status bevindt omdat het momenteel nog steeds tussen louter autonome regio binnen Servië en daadwerkelijk onafhankelijke staat schippert, kan gelet op de recente ontwikkelingen en rechtspraak van het Internationaal Gerechtshof voorzichtig gesteld worden dat een nieuwe staat (met succes?) geboren is. Toch is het nog afwachten hoe de internationale gemeenschap hierop zal reageren; de wereld is rond de kwestie Kosovo immers nog altijd verdeeld, al is nog maar een kleine minderheid er tegen gekant. Dat is wat dan ook in Hoofdstuk 2 zal worden gedaan. Daar zal namelijk gekeken worden naar hoe Kosovo precies door de wereldgemeenschap behandeld wordt en hoe deze entiteit in praktijk functioneert.

Ondanks het feit dat België als een van de eerste landen de onafhankelijkheid van Kosovo heeft erkend en ondanks de uitspraken van het Internationaal Gerechtshof in het voordeel van Kosovo, zal omwille van die heersende tweespalt in de internationale gemeenschap het land bekeken worden als nog steeds zijnde een *de facto* onafhankelijke gebied. Terminologisch kies ik er dan ook voor om het nog geen staat te noemen maar een entiteit, soms ook wel gebied, provincie of regio ter afwisseling.

Maar hoe moet het nu verder met deze entiteit die zichzelf tot staat heeft gedeclareerd en daarin momenteel door ruim de helft van alle staten gesteund wordt? Er is nog altijd een andere helft die het niet erkend heeft dus stelt zich de vraag hoe die landen met het gebied omgaan. Wat is met andere woorden de status van Kosovo, en bij uitbreiding van alle gebieden die zich in een min of meer gelijkaardige situatie bevinden, onder het huidige internationaal recht? Dat wordt in Hoofdstuk 3 behandeld nadat Kosovo eerst nog getoetst werd aan de hierboven opgesomde criteria.

Hoofdstuk 1: succesvolle nieuwe staten

Al vanaf het einde van de Koude Oorlog mag men gerust stellen dat de makers en drukkers van atlanten en aardrijkskundeboeken hun kost goed verdienen; nergens ter wereld worden de landsgrenzen zo vaak hertekend als in Europa. Dat proces van hertekenen is eigenlijk al veel vroeger begonnen met het Congres van Wenen in 1815 waarvan al eens vaker wordt beweerd dat het instond voor de hertekening van Europa op staatkundig vlak. Sindsdien hebben talrijke regionale oorlogen en twee wereldoorlogen grenzen doen verdwijnen, doen verschuiven of doen bijtekenen. Maar vanaf begin jaren '90 en de daaropvolgende twee decennia lijkt het haast een trend om een eigen land te stichten of grenzen te verleggen, zeker op het Europese continent.

Een overzicht: in 1990 werden beide Duitse republieken herenigd en vormden ze sindsdien samen het Duitsland zoals wij dat nu kennen⁹²; de Sovjet-Unie viel in 1991 uiteen in maar liefst vijftien onafhankelijke staten⁹³; in datzelfde jaar scheidden Slovenië, Kroatië en Macedonië zich af van de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië (zie *infra*); één jaar later volgde Bosnië-Herzegovina waardoor in diezelfde periode de Republiek Joegoslavië zelf op hield te bestaan als volkenrechtelijk subject (zie *infra*); in 1992 zorgden Servië en Montenegro voor een doorstart van Joegoslavië als een federale republiek (zie *infra*); Tsjecho-Slowakije viel in 1993 uiteen in Tsjechië en Slowakije⁹⁴; in 2003 verdween Joegoslavië definitief van het toneel toen de federale republiek vervangen werd door de Statenunie van Servië en Montenegro, al had dat geen hertekening van de staatsgrenzen tot gevolg (zie *infra*); uiteindelijk splitste ook deze confederatie zich in 2006 in de twee onafhankelijke staten Servië en Montenegro (zie *infra*); in 2008 verklaarde ook Kosovo (voorlopig) als laatste ex-Joegoslavische regio zich onafhankelijk en scheidde zich zo af van Servië (zie *infra*).

Ook elders in de wereld zagen tussen 1990 tot nu een aantal *nieuwe*⁹⁵ staten het levenslicht: Namibië (1990), Eritrea (1993), Palau (1994), Oost-Timor (2002) en Zuid-Soedan (2011) (zie *infra*). Palestina wordt door sommigen beschouwd pas een volwaardige onafhankelijke staat te zijn sinds 2012 toen het waarnemersstatus gegeven werd bij de VN.

Dat brengt ons tot volgende vaststelling: op 1 januari 1990 bestonden er 171 onafhankelijke staten terwijl dat aantal op 1 januari 2014 opgelopen is tot 195. Dat zijn 24 landen in evenveel jaren oftewel afgelopen kwarteeuw is er gemiddeld één land per jaar bijgekomen.

⁹² Eenwordingsverdrag van 31 augustus 1990 (BGBl. 1990 II S. 889); effectieve hereniging op 3 oktober 1990 (art. 1).

⁹³ Akkoord van Minsk van 8 december 1991 en de Verklaring van Alma-Ata van 21 december 1991. Zie ook: R. RICH, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 44-45.

⁹⁴ Constitutionele Wet nr. 542/1992 inzake de ontbinding van de Tsjechische en Slowaakse Federatieve Republiek van 25 november 1992; effectieve uitwerking op 31 december 1992. Op 1 januari 1993 gingen beide staten officieel onafhankelijk van elkaar verder.

⁹⁵ Wanneer ik spreek van 'nieuwe' staten, bedoel ik daarmee staten die voorheen nog niet bestonden. Dat is evident want dat is eigen aan nieuw zijn maar wat ik bedoel is het volgende. Het gebeurt al eens dat landen zichzelf wat ik noem staatkundig 'heruitvinden'. Dat betekent dat zij ofwel van staatsstructuur veranderen (federatie wordt confederatie, monarchie wordt republiek) ofwel van naam veranderen. Bijvoorbeeld na de val van een bepaald regime worden in de officiële benamingen van het land vaak verwijzingen naar dat regime geschrapt of vervangen. Zo zag je vele volksrepublieken na de val van het communisme veranderen in gewone republieken. Ofwel verandert men de naam helemaal, zoals Kampuchea veranderd werd naar Cambodja en Birma naar Myanmar. In bovenstaande lijst wordt daarmee echter geen rekening gehouden. Evenmin opgenomen in de lijst zijn landen die zich hoogstens *de facto* onafhankelijk hebben verklaard maar door weinig tot geen landen erkend zijn geworden.

En deze trend van creëren van nieuwe staten en/of hertekenen van staatsgrenzen lijkt zich in de nabije toekomst te zullen verderzetten: Spanje vreest dat de noordelijke regio's Catalonië en Baskenland zich in de nabije toekomst zullen afscheiden en dat verklaart ook waarom Spanje vele nieuwe landen nog niet erkend heeft. Zij willen daarmee vermijden dat zij een precedent scheppen voor de eigen rebellerende regio's.

Afdeling 1: werkwijze en drie indicatieve factoren van status

Er zijn aldus voorbeelden genoeg van succesvolle oprichtingen van nieuwe staten terug te vinden in de recente geschiedenis. Maar wat maakt deze staten succesvol en andere niet? Waar ligt de sleutel tot hun succes? Om een antwoord op deze vragen te kunnen formuleren, kijken we naar 's werelds jongste staten namelijk Montenegro (2006) en Zuid-Soedan (2011). Door hun ontstaansgeschiedenis in een notendop te bekijken, wordt er getracht elementen te detecteren die maken dat deze staten succesvol het nest van hun voorganger hebben kunnen verlaten.

Er dient hier evenwel de bemerking te worden gemaakt dat vrijwel iedere casus uniek is: vele van bovenvermelde nieuwe staten hebben een geheel – of minstens gedeeltelijk – eigen ontstaansgeschiedenis. De Balkanstaten mogen dan wel een gemeenschappelijk Joegoslavisch verleden hebben, toch worden ook deze staten op hun weg naar onafhankelijkheid gekenmerkt door geheel eigen karakteristieken. Datzelfde geldt ook voor de staten met een Sovjetverleden. Het moet alvast worden toegegeven dat de vraag wat de sleutel tot een succesvolle oprichting van een nieuwe staat is, niet eenduidig beantwoord kan worden. De ingrediënten voor dit succes zijn grotendeels eigen aan de casus maar daarnaast wordt weliswaar verondersteld dat er ook ingrediënten aanwezig zijn die in verschillende casussen teruggevonden kunnen worden. Het zijn net die laatste ingrediënten – als die er al zijn – waarnaar in navolgende afdelingen op zoek gegaan zal worden.

Na voor elk van deze landen de ontstaansgeschiedenis te hebben overlopen, zal er vervolgens gekeken worden naar hoe deze staten ná hun onafhankelijkheid in de praktijk door de internationale gemeenschap (i.e. andere staten en internationale organisaties) behandeld worden. Uit die praktijk valt mijns inziens immers af te leiden welke internationaalrechtelijke status een entiteit heeft: is het een staat dan wel een 'niet-statelijke actor', is het een primair of secundair volkenrechtelijk rechtssubject. Ik reik daarvoor naar mijn mening drie belangrijke indicatoren aan: (1) toelating tot internationale organisaties, (2) aansluiting bij verdragen en (3) het aangaan van diplomatieke betrekkingen met andere staten.

Ten eerste wordt er gekeken of de entiteit in kwestie wordt toegelaten tot internationale organisaties die alleen maar toelaatbaar zijn voor staten. Meer precies gaat het dus om lidmaatschap in wat men noemt intergouvernementele organisaties (IGO's).⁹⁶ Lid zijn van IGO's indiceert alvast dat het binnen die organisatie als een staat wordt beschouwd. Toelating tot de VN beschouw ik daarbij als hét ultieme bewijs dat iets een staat is. De VN is immers 's werelds meest

⁹⁶ Intergouvernementele organisaties zijn dus internationale organisaties die enkel staten en/of minstens associaties van staten (andere IGO's dus) als lid toelaten. Men noemt ze zo om ze te onderscheiden van internationale organisaties waar de leden meer divers van aard zijn, waar met andere woorden ook niet-staten lid van kunnen zijn. Die noemt men internationale niet-gouvernementele organisaties (INGO's).

mondiale organisatie en volgens mij ook veruit de belangrijkste internationale organisatie van het moment. De VN staat bovendien naar eigen zeggen, meer bepaald in artikel 4, §1 HVN⁹⁷, enkel open voor staten.⁹⁸

Niet onbelangrijk is echter dat een staat pas toegelaten kan worden nadat de VN-Veilighedsraad de toelating aanbevolen heeft aan de Algemene Vergadering (artikel 4, §2 HVN). In die Veilighedsraad zitten echter vijf permanente leden (te weten China, Frankrijk, Rusland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten), elk met een vetorecht.⁹⁹ Dit brengt als 'obstakel' voor nieuwe staten met zich mee dat, als zij tot de VN willen toetreden, best ook al erkend zijn door alle permanente leden. Indien immers een van die leden niet tot erkenning is overgegaan, en daar om welke reden dan ook in volhoudt, dan kan het goed zijn dat hij zijn veto zal gebruiken tijdens de stemming zodat die staat niet tot de VN toegelaten kan worden. In dat geval is toelating tot de VN dus uitgesloten en zal die nieuwe staat volgens de VN geen staat zijn. Dat neemt echter niet weg dat andere VN-lidstaten die nieuwe staat wel erkend hebben; het behoort tot de soevereiniteit der staten om vrij en onafhankelijk andere staten te erkennen. Toch mag het gezag van een instelling zoals de VN niet onderschat worden. Sommige staten zullen misschien wachten met een nieuwe staat als zodanig te erkennen totdat de VN daarover uitspraak gedaan heeft bij wijze van toelating. Er valt immers uit de praktijk af te leiden, zoals hieronder nog gezien zal worden, dat het aantal erkenningen sterk toeneemt zodra de staat toegelaten is tot de VN. Er zal bijgevolg ook gekeken worden naar het aantal erkenningen van het land – ook al is dit sinds de opkomst van de declaratieve theorie van erkenning minder relevant (zie *supra*) – en dan vooral naar welke staten hebben erkend.

Binnen een Europese context is het daarenboven ook aangeraden een blik te werpen op hoe een nieuwe staat op het Europese continent door regionale organisaties zoals de Europese Unie (EU) en de Raad van Europa (RvE) behandeld wordt. Ook het lidmaatschap bij deze organisaties is uitsluitend bestemd voor staten (zie artikel 49 VEU¹⁰⁰ en artikel 4 Stat. RvE¹⁰¹). Dus wanneer de casussen van Montenegro en Kosovo behandeld worden, zal ook gekeken worden naar eventueel lidmaatschap bij de RvE en ondertekening van diens belangrijkste verwezenlijking, met name het EVRM. Daarnaast zal ook een blik geworpen worden op de vooruitzichten van Europese integratie, meer bepaald of er reeds onderhandelingen met de EU zijn aangevat.

Een laatste element uit de praktijk dat aan bod zal komen, is de status van de diplomatieke betrekkingen met andere staten. Diplomatieke relaties worden allereerst begonnen door het sluiten van een bilateraal akkoord met de staat met wie men zulke relaties wenst aan te gaan en waarin men te kennen geeft dergelijke relaties te zullen aangaan. Dit komt eigenlijk neer op de diplomatieke erkenning van de nieuwe staat. Een bijzonderheid die hierbij evenwel vermeld dient te worden is dat zo'n diplomatieke erkenning niet op hetzelfde neerkomt als een formele erkenning

⁹⁷ Handvest van de Verenigde Naties, 26 juni 1945. Zie ook: VN, *Member States: about UN Membership*, internet, *s.d.*, laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.un.org/en/members/about.shtml.

⁹⁸ VN, *Member States: about UN Membership*, internet, *s.d.*, laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.un.org/en/members/about.shtml. Zie ook: J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 233 en 246.

⁹⁹ *Ibid*; zie ook: J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 236.

¹⁰⁰ Verdrag betreffende de Europese Unie, 7 februari 1992 (geconsolideerde versie zoals het van kracht is sinds de wijziging en vernummering bij het Verdrag van Lissabon van 13 december 2007).

¹⁰¹ Statuut van de Raad van Europa van 5 mei 1949, *CETS*, nr. 1.

van de staat zelf – er is inderdaad nog een verschil tussen de ‘gewone’ erkenning van staten en de diplomatieke erkenning van staten leert S. TALMON ons.¹⁰² Het zal enkel die formele erkenning zijn die een entiteit tot staat maakt; de diplomatieke erkenning zal daarentegen in de regel een louter gevolg zijn daarvan, maar ook niet altijd. Er rust namelijk geen verplichting op staten om diplomatieke relaties met een andere staat aan te gaan.

Het bestaan van diplomatieke betrekkingen met elkaar uit zich in praktijk bovendien door het wederzijds installeren van diplomatieke missies op elkaars grondgebied. Daarmee bedoel ik het vestigen van permanente vertegenwoordigers van de staat in het buitenland en het oprichten van ambassades of consulaten. Uiteraard is het aangaan van diplomatieke relaties meer dan alleen bouwen van ambassades of consulaten; het is zelfs goed mogelijk dat er wel diplomatieke betrekkingen bestaan tussen twee staten zonder dat dit tot uiting komt door het uitwisselen van diplomatieke zendingen (zie *infra*). Toch kan dit naar mijn mening als een goede indicator dienen om na te gaan of een staat nu ook volwaardig een staat is onder internationaal recht of minstens zo behandeld wordt door de verschillende actoren van de internationale gemeenschap.

Afdeling 2: Montenegro, Europa's jongste staat

1.2.1 De Montenegrijnse geschiedenis: van Tito's Joegoslavië tot onafhankelijkheid

Hoewel Montenegro een rijke geschiedenis kent, zal in het licht van dit onderzoek de ontstaansgeschiedenis van Montenegro pas worden gestart vanaf het uiteenvallen van de socialistisch federatie Joegoslavië begin jaren '90. Een uitwerking van de volledige geschiedenis van Montenegro, ook voor het Joegoslavische tijdperk, kan teruggevonden worden in onder meer K. MORRISON, *Montenegro: a modern history*, Londen, I.B. Tauris, 2009.

1.2.1.1 De versplintering van het Joegoslavische rijk

Met de val van het communisme in het Oostblok, stond de Joegoslavische republiek aan de vooravond van wat de zwartste pagina's uit de geschiedenis van de Balkan zou worden. Door de sterke opkomst van het nationalisme in de verschillende deelrepublieken, de daarmee gepaarde gewijzigde politieke machtsverhoudingen en de verscherping van etnische tegenstellingen, zwol de onrust onder de Joegoslavische volkeren op en stond het land op springen. Ondanks de uitdrukkelijke wens van het Westen om de eenheid en stabiliteit van het land te bewaren, explodeerde de situatie toen op 25 juni 1991 Slovenië en Kroatië zich eenzijdig onafhankelijk verklaarden. Meteen daarop brak een eerste oorlog uit tussen de zich afscheidende republieken en wat nog overbleef van Joegoslavië. De oorlog met Slovenië werd al snel opgegeven (10 dagen) met het Akkoord van Brioni, de oorlog tegen Kroatië zou nog voortduren tot 1992.

¹⁰² S. TALMON, *Recognition of Governments in International Law: With Particular Reference to Governments in Exile*, Oxford, Clarendon Press, 1998, 1-4.

Op 8 september 1991 verklaarde ook Macedonië zich onafhankelijk maar door de ontwikkelingen in Bosnië en Kroatië werd dit door 'overig Joegoslavië' ongemoeid gelaten. Vervolgens verklaarde ook de deelrepubliek Bosnië-Herzegovina zich onafhankelijk in 1992 waarna een burgeroorlog uitbrak waarin etnisch geweld niet geschuwd werd.¹⁰³

1.2.1.2 De Socialistische Federatie houdt op te bestaan

Als gevolg van dit alles bleven *de facto* enkel nog de deelrepublieken Servië en Montenegro over die de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië (SFRJ) vormden. Vanuit een internationaalrechtelijk oogpunt werd echter aangenomen dat die Joegoslavische staat sinds de onafhankelijkheid van Bosnië-Herzegovina *de iure* niet meer bestond. Anders gezegd: het socialistische Joegoslavië van weleer was opgehouden een volkenrechtelijk rechtssubject te zijn.¹⁰⁴ De houding van de internationale gemeenschap kwam op tweeërlei niveaus tot uiting. Enerzijds werden er binnen de VN talrijke resoluties omtrent de situatie in Joegoslavië aangenomen waarvan twee in het bijzonder van belang zijn voor de status van de SFRJ vanuit internationaalrechtelijk perspectief. In Resolutie 757 van de VN-Veiligheidsraad werd opgemerkt dat de bewering van de Federale Republiek Joegoslavië (FRJ) – dit is de naam waaronder de deelrepublieken Servië en Montenegro besloten hebben samen verder te gaan¹⁰⁵ (zie *infra*) – dat zij automatisch het VN-lidmaatschap verderzet van de voormalige socialistische republiek¹⁰⁶, niet algemeen aanvaard wordt.¹⁰⁷ Later werd in resolutie 777 uitdrukkelijk bevestigd dat de SFRJ was opgehouden te bestaan.¹⁰⁸

Anderzijds kwamen ook op Europees niveau de recente ontwikkelingen in het Oostblok onder de aandacht van de Europese Gemeenschap (EG).¹⁰⁹ Naar aanleiding van het uiteenvallen van de Sovjetunie en Joegoslavië stelden de ministers van Buitenlandse Zaken van de EG op 16 december 1991 twee verklaringen op over respectievelijk de richtlijnen voor erkenning van de nieuwe staten in Oost-Europa en de toestand in Joegoslavië.¹¹⁰ In deze laatste verklaring werden eveneens

¹⁰³ Voor een uitgebreidere geschiedenis van Joegoslavië zie o.m.: R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002; V. DRAPAC, *Constructing Yugoslavia : a transnational history*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2010.

¹⁰⁴ Cfr. R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 255.

¹⁰⁵ Essentials of the Organization and Functioning of Yugoslavia as a Common State, Titograd, 12 februari 1992, herdrukt in S. TRIFUNOVSKA, *Yugoslavia Through Documents: From Its Creation to Its Dissolution*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, 511-513; Declaration on a New Yugoslavia, Belgrado (27 april 1992), *UN Doc. S/23877* (1992). De Engelse versie van de Joegoslavische Grondwet van 1992 is raadpleegbaar op www.worldstatesmen.org/Yugoslav_Const_1992.htm. Zie ook: R. THOMAS, *The politics of Serbia in the 1990s*, New York, Columbia University Press, 1999, 120-121; K. BÜHLER, *State Succession and Membership in International Organizations: Legal Theories Versus Political Pragmatism*, Den Haag, Kluwer, 2001, 185; R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 255; J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 398; M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 7 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 7.

¹⁰⁶ Zie ook: M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 7 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 7.

¹⁰⁷ Resolutie 757 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 mei 1992), *UN Doc. S/RES/757* (1992).

¹⁰⁸ Resolutie 777 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 september 1992), *UN Doc. S/RES/777* (1992).

¹⁰⁹ R. RICH, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, 36-65 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>.

¹¹⁰ EG-Richtsoeren voor erkenning van nieuwe Staten in Oost-Europa en de Sovjet-Unie en Gemeenschappelijke Verklaring over Joegoslavië, goedgekeurd door de ministers van de buitenlandse zaken

richtlijnen opgenomen met betrekking tot de erkenning van nieuwe staten die uit de SFRJ zouden voortkomen.¹¹¹ Wanneer de onafhankelijk geworden ex-Joegoslavische deelrepublieken erkenning verzochten, werd hun verzoek voorgelegd aan de Badintercommissie¹¹² – een arbitragecommissie in de schoot van de EG die tegelijk met de EG-vredesconferentie over Joegoslavië op 27 augustus 1991 in het leven werd geroepen – die de verzoeken moest toetsen aan deze richtlijnen en vervolgens van, zij het niet-bindende, adviezen moest voorzien.¹¹³ Daarnaast beantwoordde ze ook vragen die werden gesteld door andere actoren zoals de voorzitter van de Vredesconferentie en de Raad van Ministers van de EG.¹¹⁴ In een eerste advies¹¹⁵ van 20 november 1991 merkte deze commissie reeds op dat “de SFRJ in een proces van ontbinding is, gelet op het feit dat zijn federale organen zowel hun representativiteit als hun effectiviteit verloren hadden.”¹¹⁶ In haar achtste advies¹¹⁷ van 4 juli 1992 maakte de commissie duidelijk dat dit ontbindingsproces voltooid was en de SFRJ aldus niet meer bestond.¹¹⁸

1.2.1.3 Doorstart van Joegoslavië

Nadat alle deelrepublieken hun onafhankelijkheid bewerkstelligd hadden door te voldoen aan de door de EG opgestelde richtsnoeren en daardoor aldus erkenning verkregen hadden¹¹⁹, bleven Servië en Montenegro achter als enige deelrepublieken van de niet meer bestaande SFRJ. Ze lieten de afscheiding van de andere deelrepublieken echter niet aan hun hart komen en besloten om de handen in elkaar te slaan en samen onder een ‘nieuw’ Joegoslavië verder te gaan. Beide republieken namen daartoe op 27 april 1992 officieel een grondwet aan die stelde dat “de SFRJ wordt getransformeerd tot de FRJ, een staat bestaande uit twee deelrepublieken namelijk Servië en Montenegro.”¹²⁰ Toch werd deze nieuwe Joegoslavische staat, in tegenstelling tot de anderen, niet internationaal erkend. Dit kwam omdat de toenmalige leider van het land, Slobodan Milošević,

van de lidstaten van de EG in het kader van de Europese Politieke Samenwerking te Brussel op 16 december 1991, (*Bull. EG* 12-1991, 119-120, nrs. 1.4.5.-1.4.6.).

¹¹¹ R. RICH, “Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union”, *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 43 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 8; M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 6 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 6.

¹¹² De officiële benaming hiervan is “Arbitragecommissie voor de vrede in Joegoslavië” (*Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia*) maar deze wordt vaak kortweg de Badintercommissie genoemd omdat Robert Badinter, een voormalige Franse advocaat en politicus, het voorzitterschap ervan waarnam.

¹¹³ R. RICH, “Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union”, *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 40 en 44 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 5 en 9; M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 6 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 6.

¹¹⁴ A. PELLET, “The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples”, *EJIL* 1992, afl. 3, (178) 178 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/3/1/178.full.pdf>, 1.

¹¹⁵ Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 1, 29 november 1991, terug te vinden in bijlage bij A. PELLET, “The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples”, *EJIL* 1992, afl. 3, (178) 182-185 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/3/1/178.full.pdf>, 5-8.

¹¹⁶ D. TÜRK, “Recognition of States: A Comment”, *EJIL* 1993, afl. 4, (66) 69 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/66.full.pdf>, 4.

¹¹⁷ Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 8, 4 juli 1992, *UN Doc. A/48/874* (1992), herdrukt in bijlage 3 bij D. TÜRK, “Recognition of States: A Comment”, *EJIL* 1993, afl. 4, 66-71 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/66.full.pdf>, 9-26.

¹¹⁸ D. TÜRK, “Recognition of States: A Comment”, *EJIL* 1993, afl. 4, (66) 69 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/66.full.pdf>, 4.

¹¹⁹ R. RICH, “Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union”, *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 47-53 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 12-18.

¹²⁰ Declaration on a New Yugoslavia, Belgrado, 27 april 1992, *UN Doc. S/23877* (1992); R. RICH, “Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union”, *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 53 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 18.

weigerde internationale erkenning te verzoeken. Volgens hem was de FRJ de enige echte en automatische opvolger van de SFRJ waardoor er geen aparte erkenningsprocedure opgestart moest worden.¹²¹ Deze mening werd echter niet door iedereen gedeeld, wat ook uitdrukkelijk tot uiting kwam in Resolutie 757 van de VN-Veiligheidsraad.¹²²

De EG besloot het vraagstuk dan maar voor te leggen aan de Badintercommissie om daarover meer uitsluitsel te krijgen.¹²³ De commissie oordeelde in haar Advies nr. 9 van 4 juli 1992 dat geen van de opvolgerstaten van de SFRJ uitsluitend aanspraak kan maken op de lidmaatschapsrechten die voorheen toebedeeld waren aan de voormalige SFRJ.¹²⁴ In Advies nr. 10 van dezelfde datum bevestigde zij dit door te stellen dat de FRJ een nieuwe staat is die niet beschouwd kan worden de enige opvolger te zijn van de SFRJ en dat de erkenning ervan onderworpen is aan de principes van internationaal recht in het algemeen en de richtsnoeren van de EG in het bijzonder.¹²⁵

De VN-Veiligheidsraad is de commissie hierin gevolgd toen zij in Resolutie 777 van 19 september 1992 uitdrukkelijk stelde dat "de SFRJ opgehouden is te bestaan, de FRJ niet automatisch het lidmaatschap van de SFRJ in de VN kan voortzetten en daarom de Algemene Vergadering aanbeveelt dat de FRJ moet verzoeken tot lidmaatschap in de VN en dat het tot dan niet zal deelnemen in het werk van de Algemene Vergadering."¹²⁶ Op 22 september 1992 bevestigde de Algemene Vergadering deze resolutie.¹²⁷ Toch bleef de FRJ koppig bij haar standpunt en weigerde tussen 1992 en 2000 een aanvraag voor lidmaatschap in de VN in te dienen met als gevolg een gedeeltelijke uitsluiting van de activiteiten van de VN en een opschorting van lidmaatschap in andere internationale organisaties gedurende acht jaar.¹²⁸ Pas in het najaar van 2000, nadat de FRJ Koštunica als nieuwe president gekozen had, verzocht en verkreeg het lidmaatschap in de VN.¹²⁹

¹²¹ M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 7 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 7.

¹²² Resolutie 757 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 mei 1992), *UN Doc. S/RES/757* (1992).

¹²³ R. RICH, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 54 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 19.

¹²⁴ Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 9, 4 juli 1992, *UN Doc. A/48/874* (1992), herdrukt in bijlage 3 bij D. TÜRK, "Recognition of States: A Comment", *EJIL* 1993, afl. 4, 66-71 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/66.full.pdf>, 9-26. Zie ook: R. RICH, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 54 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 19; M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 7 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 7.

¹²⁵ Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 10, 4 juli 1992, *UN Doc. A/48/874* (1992), herdrukt in bijlage 3 bij D. TÜRK, "Recognition of States: A Comment", *EJIL* 1993, afl. 4, 66-71 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/66.full.pdf>, 9-26. Zie ook: R. RICH, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 54 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 19.

¹²⁶ Resolutie 777 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 september 1992), *UN Doc. S/RES/777* (1992). Zie ook: J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 247.

¹²⁷ Resolutie 47/1 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (22 september 1992), *UN Doc. A/RES/47/1* (1992).

¹²⁸ M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 7 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 7.

¹²⁹ Application of the Federal Republic of Yugoslavia for admission to membership in the United Nations, *UN Doc. S/2000/1043* (2000); Resolutie 1326 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (31 oktober 2000), *UN Doc. S/RES/1326* (2000); Resolutie 55/12 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (10 november 2000), *UN Doc. A/RES/55/12* (2000). Zie ook: S. MURPHY, *United States Practice in International Law: Volume 1, 1999-2001*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 24 en 130.

Op internationale erkenning als onafhankelijke staat moest de FRJ echter minder lang wachten. Een dag nadat de FRJ en Macedonië het akkoord van 8 april 1996 tot normalisering van hun bilaterale relaties¹³⁰ hadden getekend, verklaarde de EU namens haar lidstaten bereid te zijn om de weg naar erkenning voor de FRJ te openen.¹³¹ Diezelfde maand nog gingen een aantal EU-lidstaten over tot erkenning van de FRJ.¹³² De rest van de wereld reageerde eerder afwachtend met erkennen maar vanaf toetreding tot de VN kwam erkenning van de FRJ in een stroomversnelling.

1.2.1.4 Van federatie naar confederatie: definitief einde van Joegoslavië

Hoewel Montenegro in 1992 nog uitdrukkelijk verkoos om een samen met Servië een eigen staat te vormen, staken al snel pro-onafhankelijkheidssentimenten de kop op. Montenegro moest met argusogen toekijken hoe de macht van Servië binnen de federatie toenam. Bovendien leed de economie van Montenegro erg onder de internationale sancties die aan de FRJ werden opgelegd. In 1996 klonken de eerste geluiden die een meer pro-westerse koers propageerden en waarbij aangestuurd werd op een eigen beleid binnen de Servisch-Montenegrijnse federatie. Deze koers werd ook hard gemaakt nadat Djukanović in 1997 de presidentsverkiezingen in Montenegro won van zijn uitdager en partijgenoot Bulatović, een aanhanger van Milošević. Montenegro drukte zijn wil om een eigen weg in te slaan door en begon in feite een strategie te voeren waarin zij geleidelijk aan de capaciteiten van een soevereine staat opbouwde door allerlei beleidsdomeinen over te nemen en zelf in te vullen. Vanaf 1998 vergrootte de kloof tussen Montenegro en Servië aanzienlijk maand na maand. Eerst door een politiek debacle, daarna door de militaire interventie van Servië in Kosovo waar Montenegro niets van wilde weten.¹³³

Ook al werd het afvoeren van Milošević van het politieke toneel in 2000 enthousiast onthaald in Montenegro – en bij uitbreiding in heel de Balkan – toch kon dit het tij niet doen keren. De visies van diens opvolger, Koštunica, en Djukanović over de toekomst van Servië en Montenegro waren nog te zeer verschillend. De eerste was bereid de federale staat te hervormen maar met behoud van beide landsdelen in een soort van statenbond, de laatste predikte twee onafhankelijke staten die slechts in drie gebieden gemeenschappelijk zouden optreden. Dit was ook het standpunt dat de Montenegrijnse regering formeel innam in de aanloop naar de onderhandelingen met de federale en Servische regering. Als stok achter de deur dreigden ze met onafhankelijkheid indien de onderhandelingen niet zouden slagen.¹³⁴

¹³⁰ Agreement on the Regulation of Relations and Promotion of Cooperation between the Republic of Macedonia and the Federal Republic of Yugoslavia (8 april 1996), *UN Doc. S/1996/291* (1996).

¹³¹ Verklaring van 9 april 1996 over de erkenning van de FRJ door de lidstaten van de EU (*Bull. EU* 1996-4, nr. 1.4.7), herdrukt in C. HILL en K. SMITH, *European Foreign Policy: Key Documents*, Londen, Routledge, 2002, 377-378. Zie ook: R. CAPLAN, *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, 139-140.

¹³² M. ŠKRK, "Recognition of States and Its (Non-) Implication on State Succession: The Case of Successor States to the Former Yugoslavia" in M. MRAK, *Succession of States*, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff Publishers, 1999, 18.

¹³³ R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 283-284; M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 8-9 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 8-9.

¹³⁴ M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 10 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 10.

De EU had kennelijk zijn lessen getrokken uit de Balkancrisis van de jaren '90 en ging daarom deze keer niet hulpeloos vanaf de zijlijn toezien hoe een nieuw conflict in de maak was. De Unie en ook de VS waren het er in ieder geval over eens dat de FRJ één staat moest blijven, zij het dan wel in een hervormde versie, en waren in elk geval niet voor het idee van Montenegro gewonnen om als aparte staten verder te gaan die voor een aantal gemeenschappelijke zaken een los samenwerkingsverband zouden aangaan. Na enige druk uit te voeren, slaagde de EU erin Montenegro op 14 maart 2002 het Belgrado Akkoord¹³⁵ te doen ondertekenen waarmee een op maat gemaakte "Statenuie van Servië en Montenegro" werd gecreëerd. In feite kwam dat neer op een confederatie waarin veel autonomie was weggelegd voor de deelstaten maar waar een overkoepelend federaal niveau de gezamenlijke functies van de twee deelstaten uitoefende zoals onder meer buitenlandse zaken, economie en defensie. Dit akkoord werd in praktijk omgezet toen op 4 juli 2003 het Grondwettelijk Handvest van de Statenuie¹³⁶ werd aangenomen. Tegelijk werd de naam Joegoslavië uit de officiële naam van de staat geschrapt; de Statenuie ging voortaan formeel verder onder de naam "Servië en Montenegro".¹³⁷

1.2.1.5 De laatste stap

Formeel vormden beide deelstaten nog steeds één staat maar in praktijk was dat er niet aan te zien. Zo streefden de diplomatieke vertegenwoordigers van Servië en Montenegro, en vooral dan de Montenegrijnse, de belangen van hun eigen regeringen na. Ook was het vrijwel onmogelijk om voor beide deelstaten een gemeenschappelijke markt te creëren en te handhaven door allerhande obstakels. De deelstaten waren immers onderling te verschillend van elkaar. Dit stond de goede werking van de Statenuie in de weg. Om die obstakels weg te werken, werden door de internationale gemeenschap veelal *ad hoc* oplossingen uitgewerkt om er toch maar voor te zorgen dat de Statenuie behouden bleef. Toch bracht dit geen zoden aan de dijk en ook de EU begon de realiteit onder ogen te zien: het Belgrado Akkoord was een succes in termen van crisismanagement maar het had verre van de grondvesten gelegd voor een stabiele unie op lange termijn.¹³⁸

Was men zich bewust van de mogelijke problemen en had men op deze problemen al willen anticiperen ten tijde van het opstellen van het Grondwettelijk Handvest? In ieder geval was er een bijzonderheid aan dat Grondwettelijk Handvest, namelijk dat het in artikel 60 een clause bevatte die de deelstaten toeliet, na het verstrijken van een periode van drie jaar, een referendum te organiseren om ofwel de Statenuie voort te zetten/te hervormen ofwel te kiezen voor onafhankelijkheid. Met de reeds eerder scheefgegroeide relaties met Servië in het achterhoofd en gelet op de al langer bestaande pro-onafhankelijkheidssentimenten onder de bevolking in de deelstaat, was de Montenegrijnse regering meer dan ooit vastberaden om gebruik te maken van deze optie. Toch verliep het organiseren van het referendum niet zonder slag of stoot: er was vooral veel discussie over het opkomstquotum. Regering en oppositie hielden elk sterk vast aan het

¹³⁵ Akkoord omtrent de principes in de relaties tussen Servië en Montenegro (14 maart 2002); Engelse versie is raadpleegbaar op www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/declarations/73447.pdf.

¹³⁶ Ustavna povelja Državne zajednice Srbija i Crna Gora (Grondwettelijk handvest van de Unie van Servië en Montenegro), 4 juli 2003. De (onofficiële) Engelse vertaling van dit grondwettelijk handvest is raadpleegbaar op www.gov.me/biblioteka/1054903840.pdf.

¹³⁷ M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 11-12 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 11-12.

¹³⁸ *Ibid*, 13.

door hun voorgestelde opkomstpercentage (40% resp. 60%). Om uit deze impasse te geraken, moest een beroep worden gedaan op hulp van buitenaf. De EU nam het initiatief op zich en stuurde een bemiddelaar het veld in. Die kwam zelf met een voorstel naar voren: 50% opkomst en 55% van de uitgebrachte stemmen moest voor onafhankelijkheid zijn, een duidelijke afwijking van de gewoonlijke meerderheidsregel dus. Dit voorstel werd uiteraard niet warm onthaald door hen die onafhankelijkheid nastreefden want zelfs als een (te) kleine meerderheid voor onafhankelijkheid stemde, kon het nog zijn dat Montenegro met Servië verbonden bleef waardoor de minderheid het alsnog kon winnen van de meerderheid. En dat staat haaks op het democratisch gedachtegoed. Langs pro-Servische kant werd dit voorstel dan weer wel op gejuich onthaald want zij waren nu niet verplicht om het referendum te winnen: het volstond immers het referendum met een niet al te groot verschil te verliezen. Hoewel Djukanović het zijne ervan dacht, aanvaarde hij toch het voorstel van de EU.¹³⁹

Vervolgens werd op 21 mei 2006 aan de Montenegrijnse bevolking de vraag voorgelegd of zij de republiek Montenegro voortaan als een onafhankelijke staat met volledige internationale rechtspersoonlijkheid wilden zien verdergaan.¹⁴⁰ Ruim 86% van het totale kiezerskorps bracht zijn stem uit en de kiesdrempel in het voordeel van onafhankelijkheid werd nipt met 55,5% gehaald.¹⁴¹ Het verloop van het referendum werd bewaakt door het Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten, een afdeling binnen de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). In het voorlopig verslag van 22 mei 2006 van de Internationale Waarnemingsmissie, aangesteld en samengesteld door de OVSE, werd besloten dat het referendum geldig verlopen was aangezien het in overeenstemming was met de verplichtingen van de OVSE en die van de Raad van Europa, andere internationale standaarden voor democratische verkiezingen en de binnenlandse wetgeving.¹⁴² Het eindrapport volgde dit verslag.¹⁴³

Op 3 juni 2006 bekrachtigde het Montenegrijnse parlement de uitslag van het referendum en riep tegelijkertijd officieel de onafhankelijkheid van Montenegro uit. Servië accepteerde dat zonder meer en op 5 juni ging het al over tot verklaring van zijn eigen onafhankelijkheid – tegelijkertijd verklarend dat het de opvolgerstaat van de Statenunie Servië en Montenegro was – en tien dagen later erkende het de onafhankelijkheid van Montenegro.¹⁴⁴ IJsland was op 8 juni het eerste land dat Montenegro formeel erkende, onmiddellijk gevolgd door Zwitserland en Rusland. Op 12 juni erkende ook de EU de onafhankelijkheid van Montenegro en verklaarde dat vanaf die datum elk van haar lidstaten hun erkenningsproces zouden starten.¹⁴⁵ De individuele lidstaten gingen

¹³⁹ *Ibid*, 13-16.

¹⁴⁰ M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 11-12 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 16.

¹⁴¹ OSCE, *Montenegro, Referendum, 21 May 2006: Final Report*, internet, gepubliceerd op 4 augustus 2006, www.osce.org/odihr/elections/montenegro/20099?download=true, 25.

¹⁴² OSCE, *Montenegro, Referendum, 21 May 2006: Preliminary Statement*, internet, gepubliceerd op 22 mei 2006, www.osce.org/odihr/elections/montenegro/19200?download=true, 1.

¹⁴³ OSCE, *Montenegro, Referendum, 21 May 2006: Final Report*, internet, gepubliceerd op 4 augustus 2006, www.osce.org/odihr/elections/montenegro/20099?download=true, 5.

¹⁴⁴ EUROPESE COMMISSIE (AFD. UITBREIDING), *Serbia - Key events*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 14 juli 2014, <http://archive.today/rZuqr>.

¹⁴⁵ Besluit van de Europese Raad op de 2737^e zitting van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (Externe Betrekkingen), Brussel, 12 juni 2006, www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_6031_en.htm.

diezelfde maand nog over tot erkenning waarvan België als voorlaatste op 23 juni.¹⁴⁶ Verspreid in de tijd gingen ook de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad over tot erkenning van Montenegro en daarmee werd deur wagenwijd opengezet voor Montenegro's erkenning door de rest van de internationale gemeenschap.¹⁴⁷ Momenteel wordt het land door 170 staten erkend en tevens door de Heilige Stoel (dit is de naam waaronder Vaticaanstad internationaalrechtelijk door het leven gaat), Kosovo, Palestina en zelfs de Orde van Malta (officieel de "Soevereine Militaire Hospitaal Orde van Sint Jan van Jeruzalem, van Rhodos en van Malta" genoemd).¹⁴⁸

1.2.2 Succesvol onafhankelijk: een analyse

Het behoeft geen grootse analyse om achter de oorzaak van Montenegro's succesvolle onafhankelijkheid te komen. Volgende elementen effenden de weg voor Europa's jongste staat om zijn onafhankelijkheid te behalen.

Ten eerste bood het bestaan van Montenegro als deelrepubliek in de SFRJ perspectieven om zichzelf na het uiteenvallen van de SFRJ tot een onafhankelijke staat te verheffen. Immers, als het voor de andere ex-Joegoslavische deelrepublieken Bosnië-Herzegovina, Kroatië, Macedonië en Slovenië (en later ook Kosovo?) mogelijk was om hun onafhankelijkheid af te dwingen, dan moest dat evenzeer het geval zijn voor Montenegro aangezien de situatie van Montenegro niet fundamenteel verschilt van de andere republieken. Wat de zaak van Montenegro bovendien nog sterker maakte – dit is wat niet in geschiedenis aan bod is gekomen – is dat op het Congres van Berlijn van 1878 de grote mogendheden van toen unaniem de onafhankelijkheid en soevereiniteit van Montenegro hadden erkend. De redenering is dan dat toen Montenegro ten tijde van de Joegoslavische unificatie een deelrepubliek van Joegoslavië werd, de soevereiniteit en internationale rechtspersoonlijkheid van Montenegro niet ophield te bestaan maar wel een onderdeel werd van de soevereiniteit van de nieuwe staat. In geval Joegoslavië ontbonden zou worden en zou ophouden te bestaan als internationale rechtspersoon, dan zou de onafhankelijkheid en soevereiniteit van Montenegro terug bestaan zoals voordien.¹⁴⁹

Ten tweede heeft ook de Badintercommissie zijn steentje bijgedragen. In zijn eerste advies heeft de commissie duidelijk gemaakt dat de SFRJ zich in een proces van ontbinding bevond en dat het als gevolg daarvan aan de voormalige deelrepublieken zelf was om uit te maken hoe zij zichzelf zagen in de toekomst.¹⁵⁰ Zoals CRAWFORD het stelt, vertrekt ze dus vanuit de vaststelling dat het proces van ontbinding van de Joegoslavische federatie een vaststaand feit was en dat de

¹⁴⁶ KB 23 juni 2006 betreffende de erkenning van de Republiek van Montenegro, *BS* 30 juni 2006, 32.965.

¹⁴⁷ M. DRAGASEVIC, *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 20 en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf, 20.

¹⁴⁸ MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVAI EVROPSKIH INTEGRACIJA, *Tabela priznanja i uspostavljanja diplomatskih odnos, internet, s.d.*, laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/Tabela-priznanja-i-uspostavljanja-diplomatskih-odn (in het Montenegrijns). Vrij vertaald naar het Nederlands: MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN EUROPESE INTEGRATIE, *Tabel van erkenning en het aanknopen van diplomatieke betrekkingen*.

¹⁴⁹ R. RICH, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 47 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 12.

¹⁵⁰ Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 1, 29 november 1991, terug te vinden in bijlage bij A. PELLET, "The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples", *EJIL* 1992, afl. 3, (178) 182-185 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/3/1/178.full.pdf>, 5-8.

totstandkoming van onafhankelijkheid van de deelrepublieken een gevolg was van dat feit.¹⁵¹ Zonder zich te beroepen op het zelfbeschikkingsrecht, erkent zij hiermee met andere woorden het recht op onafhankelijkheid van de deelrepublieken. Montenegro was onder de SFRJ een aparte republiek en werd dan ook door de EG uitgenodigd om een aanvraag tot erkenning in te dienen, die evenwel geweigerd werd door Montenegro omdat het zijn lot al verbonden aan dat van de Serviërs.

Er dient bovendien ook de aandacht te worden gevestigd op de door de commissie gebruikte begrippen: zij spreekt steeds over 'de republieken' waarmee ze enkel een recht op onafhankelijkheid erkent t.a.v. de voormalige deelrepublieken. Dat verklaart meteen waarom de aanvraag tot erkenning van de Servische republiek Srpska Krajina op het grondgebied van Kroatië niet behandeld werd: dit voorrecht was immers enkel voorbehouden voor deelrepublieken, niet voor andere entiteiten of bevolkingsgroepen binnen deze republieken.¹⁵²

Men kan zich evenwel de vraag stellen of het bewust kiezen om bij Servië te blijven en daarmee een nieuwe staat te vormen, dit tweede argument zijn kracht niet doet ontnemen. De onafhankelijkheid van Montenegro in 2006 vond immers niet plaats in de context van het uiteenvallen van een staat. Nochtans was het net die context die de arbitragecommissie aanreikte als grondslag voor de deelrepublieken om hun onafhankelijkheid te bewerkstelligen. Heeft Montenegro met andere woorden zijn legitimering voor onafhankelijk niet verloren toen het de uitgereikte hand van de EG weigerde?

Zelfs met de net voornoemde bemerking in het achterhoofd, dient die vraag negatief te worden beantwoord. Het is niet omdat men op een bepaald tijdstip bewust niet kiest voor onafhankelijkheid, dat zich dergelijke behoefte in de toekomst niet meer zal voordoen. Immers, wat vandaag in eerste instantie een garantie voor succes betekent, kan morgen evenzeer een bron van frustratie gaan vormen. Wat de beweegredenen waren voor Montenegro om te kiezen voor een federatie met Servië, zal hier niet worden behandeld, maar in elk geval kan uit de ontstaansgeschiedenis van het land worden afgeleid dat niet lang na de wittebroodsweken de eerste kinken in de kabel opdoken. Door allerlei omstandigheden, zowel politiek als economisch, werden beide deelrepublieken binnen de FRJ en later de Statenunie steeds verder uit elkaar verdreven wat Montenegro uiteindelijk toch noodzaakte om voor onafhankelijkheid te gaan. Het mocht dus misschien wel het momentum van 1992 verloren hebben, er diende zich eind jaren '90 - begin 2000 een nieuw momentum aan om de kaart van de onafhankelijkheid te trekken.

Maar om het succes van Montenegro te verklaren, dient men het niet eens zo ver te gaan zoeken. De werkelijke sleutel tot het succes werd simpelweg grondwettelijk verankerd in 2003. Toen de federatie Joegoslavië werd omgevormd tot de confederatie Servië en Montenegro, werd in het Grondwettelijk Handvest van die Statenunie reeds bepaald dat beide deelrepublieken het recht hadden om, na een periode van drie jaar sinds de aanneming van het Handvest, een referendum over onafhankelijkheid te organiseren. Dus zelfs als men al van mening zou zijn dat de uitnodiging van de Badintercommissie om als ex-Joegoslavische deelrepubliek erkenning als onafhankelijke

¹⁵¹ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 401.

¹⁵² J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 400; K. MULAJ, "International actions and the making and unmaking of unrecognized states" in N. CASPERSEN en G. STANSFIELD (eds.), *Unrecognized States in the International System*, Abingdon, Routledge, 2012, 49.

staat aan te vragen, verstreken is, dan nog maakt dat geen verschil. Immers, in dit geval was de legitimering voor onafhankelijkheid van een van de deelstaten (grond)wettelijk overeengekomen door zowel de afscheidende deelstaat als de deelstaat waarvan afgescheiden werd.

Bijkomend pluspunt in dit geval is dat het Montenegrijns referendum zo goed als perfect wettelijk verlopen was, zowel naar de regels van internationaal recht als naar die van intern recht. De volksraadpleging werd dan ook goed opgevolgd door een internationaal toezichtsorgaan. Dat toezichtsorgaan heeft onder meer de resultaten geverifieerd, toezicht gehouden op de stembusgang zelf op allerlei strategische plaatsen in het land en heeft zelfs het verloop van de campagne en het gebruik van de media voorafgaand aan het referendum nauwlettend in de gaten gehouden. Op 22 mei 2006 bracht het een (voorlopig) verslag uit waarin het de uitslag bevestigde en erkende dat alles eerlijk en volgens de regels van de democratie verlopen was.¹⁵³ Op 4 augustus 2006 volgde een definitief eindverslag waarin dat bevestigd werd,¹⁵⁴ al hebben de meeste landen hier niet op gewacht om Montenegro te erkennen (zie *supra*).

Dat een internationaal en onafhankelijk toezichtsorgaan verklaarde dat het referendum wettelijk verlopen was, maakte het voor Servië aanvaardbaar om deze bittere pil te slikken. Dit blijkt ook uit de eigen onafhankelijkheidsverklaring twee dagen na die van Montenegro en de vrijwel onmiddellijke erkenning van Montenegro door Servië. Maar ook de rest van de internationale gemeenschap accepteert de komst van een nieuwe staat als dit volgens een eerlijk verlopen democratisch proces geschiedt. Ook het feit dat er geen gebruik werd gemaakt van geweld, maakte de wereld welwillend om de nieuwe staat te erkennen en toe te laten tot regionale en internationale organisaties. Immers, de gemeenschap stelt zich erg sceptisch op wanneer het recht op zelfbeschikking wordt afgedwongen door geweld omdat dat zou kunnen betekenen dat de territoriale integriteit van een staat en niet in het minst talrijke internationale (humanitaire) verdragen geschonden werden.

1.2.3 De nieuwe staat in praktijk

Montenegro trad als 192ste staat toe tot de VN op 28 juni 2006¹⁵⁵ en op 11 mei 2007 werd het als 47ste lidstaat opgenomen in de Raad van Europa (RvE) door het Statuut van de Raad van Europa te ondertekenen en diezelfde dag nog te ratificeren.¹⁵⁶ Vooralsnog is Montenegro geen lid van de EU. Onderhandelingen tussen de EU en Servië en Montenegro bestonden er al ten tijde van de Statununie maar dat was wel met de Statununie als zodanig en dus niet met beide constitutieve deelstaten apart. Ten gevolge van de ontbinding van de Statununie en artikel 60 van het Grondwettelijk Handvest dat bepaalde dat Servië de internationaalrechtelijke opvolger zou zijn van

¹⁵³ OSCE, *Montenegro, Referendum, 21 May 2006: Preliminary Statement*, internet, gepubliceerd op 22 mei 2006, www.osce.org/odihr/elections/montenegro/19200?download=true.

¹⁵⁴ OSCE, *Montenegro, Referendum, 21 May 2006: Final Report*, internet, gepubliceerd op 4 augustus 2006, www.osce.org/odihr/elections/montenegro/20099?download=true.

¹⁵⁵ Resolutie 60/264 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (28 juni 2006), *UN Doc. A/RES/60/264* (2006). Een volledig overzicht van alle internationale organisatie waartoe Montenegro is toegetreden (inclusief de data), is terug te vinden op www.mvpei.gov.me/en/sections/Multilateral-relations/UN-links/Membership-of-Montenegro-in-International-Organiza.

¹⁵⁶ RAAD VAN EUROPA (TREATY OFFICE), *Montenegro: Treaties signed and ratified or having been the subject of an accession*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?PO=Mot&MA=999&SI=2&CM=3&CL=ENG>.

de Statununie ingeval van ontbinding, werden de onderhandelingen tussen de EU en Servië gewoon verder gezet. Montenegro moest als nieuwe staat afzonderlijk een procedure starten. Op 15 december 2008 stelde het land zich officieel kandidaat en toetredingsonderhandelingen werden opgestart op 29 juni 2009.¹⁵⁷

Andere belangrijke en vrij bekende intercontinentale IGO's waar Montenegro lid van is, zijn: WTO, WHO, IMF, Interpol en de Wereldbank. Een andere voorname regionale IGO waarvan Montenegro lid is, is de OVSE.¹⁵⁸ Met de NAVO zijn, net zoals met de EU, al verregaande vorderingen gemaakt in het toetredingsproces.¹⁵⁹

Onmiddellijk na het uitroepen van de onafhankelijkheid van Montenegro heeft de Minister van Buitenlandse Zaken actie ondernomen om te bepalen welke van de multilaterale verdragen, akkoorden en protocollen die de Statununie van Servië en Montenegro en de FRJ hadden ondertekend, Montenegro zou overnemen. Allereerst startte hij procedures om toe te treden tot de multilaterale conventies die een voorwaarde zijn voor lidmaatschap in bepaalde organisaties zoals de VN, RvE, WHO, WTO etc. Pas daarna startte hij procedures voor toetreding tot multilaterale conventies die neergelegd zijn bij het Secretariaat-Generaal van de VN of bij individuele staten. Op 23 oktober 2006 heeft hij in New York een opvolgingsakte ingediend met daaraan gekoppeld een lijst van alle VN-instrumenten waarin Montenegro de Statununie en de FRJ wil opvolgen. In die lijst inbegrepen zijn het Weens Verdragenverdrag, BUPO, IVESCR, Kinderrechtenverdrag, Folterverdrag en het Anti-discrimatieverdrag.¹⁶⁰ Gebaseerd op een verklaring om een aantal verplichtingen op zich te nemen, werd Montenegro ook de status gegeven van opvolger van 49 conventies van de RvE waaronder het EVRM en zijn aanvullende protocollen.¹⁶¹

Volgens het Montenegrijns Ministerie van Buitenlandse Zaken is Montenegro inmiddels door 170 staten erkend en werden met al die landen diplomatieke relaties aangeknoopt.¹⁶² Het heeft in 45 staten in de wereld een eigen ambassade of consulaat (+ Kosovo en de Orde van Malta).¹⁶³ Dit lijkt

¹⁵⁷ EUROPESE COMMISSIE (DEPARTEMENT UITBREIDING), *Detailed country information: Montenegro*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/montenegro/index_en.htm.

¹⁵⁸ Een lijst van alle internationale organisaties (zowel IGO's als INGO's) waar Montenegro lid van is, is terug te vinden op: MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND EUROPEAN INTEGRATION, *Membership of Montenegro in International Organizations*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, www.mvpei.gov.me/en/sections/Multilateral-relations/UN-links/Membership-of-Montenegro-in-International-Organiza.

¹⁵⁹ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND EUROPEAN INTEGRATION, *Directorate General for NATO and Security Policy*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, www.mvpei.gov.me/en/sections/NATO/Directorate-General-for-NATO-and-Security-Policy.

¹⁶⁰ UN Statement of Treaties and International Agreements registered or filed and recorded with the Secretariat during the month of October 2006, *UNTS ST/LEG/SER.A/716 (2006)*, <https://treaties.un.org/doc/Publication/Monthly%20Statement/2006/10/monstate.pdf>.

¹⁶¹ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND EUROPEAN INTEGRATION, *Montenegro and the Council of Europe*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, www.mvpei.gov.me/en/sections/Multilateral-relations/CoE/Montenegro-and-the-Council-of-Europe.

¹⁶² MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVAI EVROPSKIH INTEGRACIJA, *Tabela priznanja i uspostavljanja diplomatskih odnos*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/Tabela-priznanja-i-uspostavljanja-diplomatskih-odn (in het Montenegrijns). Vrij vertaald naar het Nederlands: MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN EUROPESE INTEGRATIE, *Tabel van erkenning en het aanknopen van diplomatieke betrekkingen*. De landen die het niet erkend hebben en waarmee geen diplomatieke relaties bestaan, staan ook in de tabel opgenomen en zijn herkenbaar omdat er geen data bij vermeld staan.

¹⁶³ Deze lijst kan geraadpleegd worden op: MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVAI EVROPSKIH INTEGRACIJA, *Ambasade i konzulati Crne Gore u svijetu*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.mvpei.gov.me/rubrike/misije/Ambasade-i-konzulati-CG-u-svijetu (in het Montenegrijns). Vrij vertaald

in eerste instantie een vrij klein aantal aangezien er 195 staten in de wereld bestaan. Dat heeft te maken met het feit dat het Montenegrijnse diplomatieke netwerk nog in opbouw is. Het is immers onmogelijk om van vandaag op morgen in elk land van de wereld een ambassade of consulaat op te richten. Daar is in de eerste plaats infrastructuur en personeel voor nodig en dat kost tijd en vooral veel geld. Toch wordt Montenegro in feite ook in andere landen vertegenwoordigd maar dat gebeurt dan door Servische diplomaten. Er is immers een akkoord gesloten tussen Servië en Montenegro waarin Servië de taak op zich neemt om via zijn netwerk van diplomatieke en consulaire missies in het buitenland, diplomatieke diensten te leveren aan Montenegrijnse burgers in de staten waar Montenegro (nog) geen permanente missie gevestigd heeft.¹⁶⁴ Deze praktijk is niet nieuw en het gebeurt wel vaker dat landen onderling een dergelijk akkoord sluiten.¹⁶⁵ Omgekeerd telt Montenegro 81 buitenlandse missies (waaronder ook die van de Heilige Stoel, Kosovo, Palestina en de Orde van Malta) in de vorm van ambassades of consulaten.¹⁶⁶ Sommige daarvan liggen in de hoofdstad Podgorica, andere elders in Montenegro. De overige staten hebben hun consulaat niet op Montenegrijnse bodem.

Afdeling 3: Zuid-Soedan, 's werelds jongste nieuwkomer

1.3.1 Van Soedan over Zuidelijk Soedan naar Zuid-Soedan

De Zuid-Soedanese onafhankelijkheid is in tegenstelling tot Montenegro wel met veel bloedvergieten tot stand gekomen. Twee burgeroorlogen hebben het lot van de jongste staat ter wereld mee helpen bezegelen. De context is ook heel anders: een land in Afrika, instabiele politiek en economie, veel armoede, een sterk contrast tussen noord en zuid en een bevolking in verdeeldheid. Oorzaken van onrust genoegd en een ideale voedingsbodem voor ongelukkige volkeren om het heft in eigen handen te nemen. De geschiedenis van Zuid-Soedan begint uiteraard in het noorden, in de ex-Brits-Egyptische kolonie Soedan.¹⁶⁷ We zullen inpikken in 1972 (eigenlijk iets vroeger al om een beter beeld te krijgen van de context) omdat het vanaf dan mogelijk is enige parallel te trekken met Montenegro en, zoals later nog aan bod zal komen, met Kosovo. Het is immers het jaar waarin Zuid-Soedan een autonome regio wordt binnen Soedan en zo reeds de basis wordt gelegd voor wat later 's werelds jongste staat zal worden.

naar het Nederlands: MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN EUROPESE INTEGRATIE, *Ambassades en consulaten van Montenegro in de wereld*.

¹⁶⁴ Memorandum on provisions of consular protection and services to citizens of Montenegro in Diplomatic Consular Missions of the Republic of Serbia van 22 juni 2006, originele versie (in het Servisch) is te vinden op <http://serbianembassy.jp/SRPSKI/Formulari%20i%20slike/MemorandumCG.pdf>.

¹⁶⁵ Onder artikel 20, lid 2, c) VWEU is het zelfs een recht van Unieburgers om diensten en bescherming te vragen van diplomatieke en consulaire instanties van een andere lidstaat op het grondgebied van een derde staat wanneer de eigen lidstaat daar niet vertegenwoordigd is.

¹⁶⁶ Deze lijst kan geraadpleegd worden op: MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVAI EVROPSKIH INTEGRACIJA, *Strane Misije u Crnoj Gori*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.mvpei.gov.me/rubrike/misije/Strane-misije-u-CG (in het Montenegrijns). Vrij vertaald naar het Nederlands: MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN EUROPESE INTEGRATIE, *Buitenlandse missies in Montenegro*.

¹⁶⁷ Voor een volledig historisch overzicht van Zuid- en (Noord-)Soedan, zie o.m.: A. BREIDLID, A.A. SAID en A.K. BREIDLID (eds.), *A Concise History of South Sudan*, Kampala, Fountain Editors, 2010; M. LERICHE en M. ARNOLD, *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012; A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012.

Wat de casus nog aparter maakt, is dat Zuid-Soedan het eerste onafhankelijke land in Afrika is dat niet teruggebracht kan worden tot de oude Europese kolonies.¹⁶⁸ In de jaren '50 en vooral in de jaren '60 van de vorige eeuw kwam er op het Afrikaanse continent een ware dekolonisatiegolf tot stand waarbij de koloniale gebieden zich één voor één onafhankelijk verklaarden van hun Europees moederland. De grenzen tussen die onafhankelijke staten volgden de grenzen zoals destijds vastgelegd door hun Europese kolonisten. De Afrikaanse staatshoofden hielden en houden zich daar de dag van vandaag nog steeds sterk aan vast.¹⁶⁹ Zo was Eritrea in 1993 het laatste nieuwe land in Afrika waarvan de grenzen overeenkwamen met die van de oude Italiaanse kolonie. Met Zuid-Soedan als eerste onafhankelijke staat waarvan het grondgebied niet overeenstemt met dat van een voormalig Europees koloniaal gebied, wordt nu door sommige Afrikaanse leiders echter gevreesd dat hiermee de doos van Pandora is geopend. Het heeft naar hun mening immers een gevaarlijk precedent geschapen voor andere volkeren of stammen om een onafhankelijkheidsstrijd te initiëren of voort te zetten.¹⁷⁰ Een vrees die mijns inziens overigens niet geheel ongegrond is als men de lijst van momenteel actieve onafhankelijkheidsbewegingen in Afrika bekijkt. Het pad naar nog meer instabiliteit op het continent lijkt hierdoor inderdaad geëffend.

1.3.1.1 Aanloop naar de eerste Soedanese burgeroorlog

Soedan werd in 1956 onafhankelijk van het Brits-Egyptisch condominium maar eigenlijk nog voor dit bereikt werd, zat het er al bovenarms op tussen noord en zuid. De volkeren in het zuiden, hoewel zelf intern erg verdeeld en verspreid over de zuidelijke regio, contesteerden de zinvolheid van een eengemaakt Soedan aangezien in het noorden inmiddels Arabieren waren komen wonen en in het zuiden Afrikaans-inheemse stammen leefden. De Arabieren brachten hun cultuur met zich mee die erg moeilijk te verzoenen was met de cultuur van de Afrikaans-inheemse volkeren. Zeker niet wanneer het noorden de macht in handen heeft en vooral zijn eigen normen en waarden oplegt. Het zuiden ontbrak het bovendien aan representativiteit in de Soedanese gezagsinstellingen. Gaandeweg nam de onrust en de afkeer tegen de Arabische leiding toe en al die stammen gingen een eigen, met elkaar gedeelde identiteit aannemen. Dat verenigde hen in een strijd tegen het noorden, initieel bedoeld om meer autonomie voor het zuiden af te dwingen.¹⁷¹

1.3.1.2 Eerste burgeroorlog

Een tweede factor van het conflict was dat het beleid dat de Arabisch-Soedanese regering in Khartoem voerde, sterk focuste op de regio rond de hoofdstad en de zuidelijk gelegen regio's waar de inheemse bevolking leefde, nog verder marginaliseerde. Die regio werd echter al door de vorige Anglo-Egyptische heerschappij ongemoeid gelaten. Sterker nog, volgens bepaalde historici hebben vele andere pre-Soedanese overheersers zelfs nooit effectieve controle gehad over dat gebied.¹⁷² Dat heeft ertoe geleid dat dit gebied nog voor de Soedanese onafhankelijkheid reeds erg

¹⁶⁸ GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SOUTH SUDAN, *History of South Sudan*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 15 juli 2014, www.goss.org/index.php/about-south-sudan/history.

¹⁶⁹ A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 51.

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ A. BREIDLID, A.A. SAID en A.K. BREIDLID (eds.), *A Concise History of South Sudan*, Kampala, Fountain Editors, 2010, 228; M. LERICHE en M. ARNOLD, *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012, 1-3.

¹⁷² A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 9.

achtergesteld geraakte t.o.v. het noorden. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat die verdere marginalisering de Zuid-Soedanese bevolking de ogen uitstak. Dit wakkerde de gemoederen jaar na jaar verder aan en uit de vereniging van het zuiden kwamen meerdere Zuid-Soedanese bevrijdingsbewegingen voort, waarvan de Anya-Nya rebellengroepering de grootste was. Zij propageerden openlijk onafhankelijkheid van de zuidelijke regio's en de strijd die zij startten, mondde uiteindelijk uit in een burgeroorlog tussen noord en zuid.¹⁷³

1.3.1.3 *Overeenkomst van Addis Abeba: terug vrede, (voor even...)*

In het heetst van de strijd deed zich echter een ontwikkeling voor die een einde aan het conflict in zicht stelde. In Khartoem kwam in 1969 een nieuw bestuur aan de macht met aan het hoofd Jafaar Numeiri. Deze sprak zalvende taal over het "zuidelijk probleem". Hij erkende dat het beleid ten aanzien van het zuiden aan herziening toe was omwille van de erbarmelijke economische en politieke en instabiliteit die het ganse land teisterde. Zijn nieuwe regime erkende ook de culturele en historische diversiteit tussen noord en zuid en dat de economische en politieke structuren in het zuiden zich op een geheel eigen wijze hadden ontwikkeld. De burgeroorlog die in het land woedde, maakte de malaise in het land compleet en daarom voelde de centrale regering zich genoodzaakt om samen met Anya-Nya rond de tafel te gaan zitten en vredesonderhandelingen te starten.¹⁷⁴

Khartoem had wel één eis alvorens het de onderhandelingen zou starten namelijk dat Soedan één land bleef. Dat betekende echter dat het zuiden zijn hoop op onafhankelijkheid moest laten varen, hetgeen niet naar de wens was van de zuidelijke politici. Er werd door het noorden, op aangeven van Numeiri zelf, regionale autonomie voor de zuidelijke regio voorgesteld maar de visie over wat hieronder precies begrepen diende te worden, verschilde sterk tussen noord en zuid. De onderhandelingen focusten dan ook vooral op de definiëring van de machten die aan de centrale en regionale overheden zou worden toegekend.¹⁷⁵

Na zware onderhandelingen werd uiteindelijk een akkoord bereikt dat op 27 februari 1972 door afgevaardigden van het noorden en zuiden in Addis Abeba werd ondertekend. De Overeenkomst van Addis Abeba kende de fel besproken regionale autonomie aan Zuidelijk Soedan toe. Dit hield concreet in dat het zuiden een eigen regering en eigen parlement kreeg die bevoegd waren voor een aantal beleidsdomeinen zoals onderwijs, gezondheidszorg en politie. Zuidelijk Soedan kreeg ook een beperkte fiscale autonomie om in eigen inkomsten te kunnen voorzien. Bovendien werden een aantal religieuze en culturele waarborgen voor de zuidelijke bevolking grondwettelijk verankerd. Door de Overeenkomst van Addis Abeba was voor het eerst sinds lang de vrede wedergekeerd in Soedan, althans voor even...¹⁷⁶

¹⁷³ M. LERICHE en M. ARNOLD, *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012, 14-16.

¹⁷⁴ A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 47.

¹⁷⁵ A. BREIDLID, A.A. SAID en A.K. BREIDLID (eds.), *A Concise History of South Sudan*, Kampala, Fountain Editors, 2010, 228-231.

¹⁷⁶ A. BREIDLID, A.A. SAID en A.K. BREIDLID (eds.), *A Concise History of South Sudan*, Kampala, Fountain Editors, 2010, 233-235; M. LERICHE en M. ARNOLD, *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012, 16 en 27-28; A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 49-50 en 52.

1.3.1.4 De vredesjaren: basis voor nog meer oorlog

Hooguit een decennium heeft het geduurd. Dat de vrede geen lang leven beschoren was en het land zichzelf opnieuw degradeerde tot een oorlogsscène, kende twee oorzaken. Langs de kant van het zuiden deed zich een structureel organisatorisch probleem voor: de zuidelijke stammen hadden zich weliswaar verenigd in een front tegen het noorden om onafhankelijkheid via geweld af te dwingen maar ze waren niet georganiseerd genoeg om de autonomie die ze uiteindelijk toebedeeld kregen daadwerkelijk uit te oefenen. Politiek gezien waren ze onbekwaam om zich te organiseren en bijgevolg zichzelf te besturen.¹⁷⁷ Langs de andere kant heeft Numeiri het zuiden nooit helemaal kunnen loslaten: hij moest en zou in het zuiden onrechtstreeks de touwtjes nog steeds in handen houden om te voorkomen dat separatistische sentimenten, waarvan hij vermoedde dat deze nog steeds aanwezig waren in de harten van de zuiderlingen, opnieuw zouden worden aangewakkerd door handelingen van het autonoom bestuur. Zo hield hij de hand in elke presidentsverkiezing voor de regionale regering van het autonoom geworden Zuidelijk Soedan. Daardoor ontstond bij de zuiderse bevolking het vermoeden dat de Overeenkomst van Addis Abeba een klucht was, niets meer dan een slinkse manier om de burgeroorlog te beëindigen met behoud van effectief gezag van het noorden over het zuiden. Dit argwaan voedde de onrust onder de lokale bevolking.¹⁷⁸

Tijdens de vredesjaren brokkelde de zuidelijke eenheid terug af. Het gebrek aan (politieke) eenheid in Zuidelijk Soedan maakte de regio gevoelig voor manipulatie door het noorden en Numeiri wist dat handig uit te spelen, onder het motto *divide et impera*. Numeiri trad de Overeenkomst van Addis Abeba openlijk met de voeten toen hij in juni 1983 Zuidelijk Soedan in drie provincies verdeelde, elk met een eigen hoofdstad, eigen bestuur en assemblee. De door het vredesakkoord van '72 opgerichte regionale instanties werden afgeschaft. Door de herverdeling van Zuidelijk Soedan rakelde Numeiri bewust een oud zeer op. Reeds eerder bestonden er betwistingen tussen de stammen over een administratieve verdeling van het zuiden in meerdere provincies en met deze zet hoopte Numeiri de onderlinge discussies weer te doen oplaaien om zo de veer in het zuiden definitief te breken.¹⁷⁹

1.3.1.5 Tweede burgeroorlog

Hoewel de volkeren initieel hun zin hadden gekregen en naar de wens van Numeiri elkaar begonnen te bekampen, zou de eenheid in het zuiden snel wederkeren. Niet zozeer de teloorgang van de Overeenkomst van Addis Abeba lokte een tweede burgeroorlog uit maar eerder twee andere beslissingen van Numeiri. Ten eerste begon hij geleidelijk aan de voormalige Anya-Nya rebellen die zich nu bij het Soedanese leger hadden aangesloten, verspreid te stationeren in het noorden en tegelijkertijd posteerde hij meer en meer noorderlingen aan het hoofd van de zuidelijke afdelingen. De ex-rebellen, die hoopten in het zuiden te mogen blijven, kwamen hiertegen in verzet en

¹⁷⁷ M. LERICHE en M. ARNOLD, *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012, 16-17 en 31.

¹⁷⁸ M. LERICHE en M. ARNOLD, *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012, 29; A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 58.

¹⁷⁹ A. BREIDLID, A.A. SAID en A.K. BREIDLID (eds.), *A Concise History of South Sudan*, Kampala, Fountain Editors, 2010, 269; M. LERICHE en M. ARNOLD, *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012, 28-30; A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 58-60.

in mei 1983 brak er zelfs mitterij uit. Dit wordt door velen gezien als het beginpunt van de tweede burgeroorlog. Maar de situatie escaleerde pas echt toen Numeiri in september 1983 het Islamitische shariarecht in alle provincies invoerde en dat voor de gehele bevolking, zowel noorderlingen als zuiderlingen.¹⁸⁰

1.3.1.6 *Comprehensive Peace Agreement*

De tweede burgeroorlog duurde ruim 20 jaar en eiste vele slachtoffers, sommige bronnen spreken zelfs van meer dan twee miljoen doden (zowel rechtstreeks door geweld als onrechtstreeks door hongersnood en ziekte).¹⁸¹ Nochtans werden er reeds vredesonderhandelingen gestart drie jaar na het uitbreken van de oorlog. Deze eerste schuchtere pogingen werden ondernomen door fracties van de democratische coalitieregering van Sadig el-Mahdi enerzijds en de leiding van de nieuw gevormde rebellenbeweging SPLA/M (*Sudan People's Liberation Army/Movement*). Tussen deze partijen leek een akkoord in de maak maar de staatsgreep van Omar el-Bashir, gesteund door het moslimbroederschap onder leiding van Hassan el-Turabi, in 1989 gooide roet in het eten. In de loop van de jaren '90 kwamen de onderhandelingen weer op gang, ditmaal onder de paraplu van de *Intergovernmental Authority on Development (IGAD)*¹⁸² waaraan onder meer de regeringen van de landen in de Hoorn van Afrika deelnemen.¹⁸³ Op 20 juli 2002 werd een protocol opgesteld waarin formeel een vredesproces werd begonnen (het Machakos vredesproces)¹⁸⁴. Het is uit dit vredesproces dat het Comprehensive Peace Agreement (CPA) zou voortvloeien hetgeen in 2005 een einde maakte aan de tweede burgeroorlog.¹⁸⁵

Het CPA¹⁸⁶ bestaat eigenlijk uit een reeks deelakkoorden, gesloten tussen de SPLA/M en de Soedanese regering, waarin afspraken werden gemaakt die de belangrijkste oorzaken van de oorlog tussen noord en zuid moesten wegnemen. Met de protocollen betreffende verdeling van macht en rijkdom werden alvast de economische marginalisering van het zuiden en de quasi-uitsluiting van zuiderlingen in regeringsposten aangepakt.¹⁸⁷ Ook waren er akkoorden over de gelijke verdeling van inkomsten uit olie tussen noord en zuid, de beperking van het shariarecht tot het noorden en enkel voor moslims, terugtrekking van de Noord-Soedanese troepen uit het zuiden en omgekeerd de terugtrekking van de rebellenlegers uit het noorden. Van belang voor deze studie

¹⁸⁰ M. LERICHE en M. ARNOLD, *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012, 30; A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 60-61.

¹⁸¹ J. BROSCHE, "CPA - New Sudan, Old Sudan or Two Sudan? - A review of the implementation of the Comprehensive Peace Agreement", in *Journal of African Policy Studies* 2007, afz. 13 (1), (27) 28 en www.pcr.uu.se/digitalAssets/66/66686_1cpa_new_sudan_brosche_080305.pdf, 2.

¹⁸² Dit is een intergouvernementele organisatie waarin de regeringen van Oost-Afrikaanse landen een gemeenschappelijke strategie inzake voedselveiligheid, milieubescherming, vredesbewaring, economische samenwerking en integratie uittekenen en navolgen.

¹⁸³ E. GRAWERT (ed.), *After the Comprehensive Peace Agreement in Sudan*, Woodbridge, Boydell & Brewer, 2010, 1.

¹⁸⁴ The Machakos Protocol (20 juli 2002), Chapter I CPA, <http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>.

¹⁸⁵ J. BROSCHE, "CPA - New Sudan, Old Sudan or Two Sudan? - A review of the implementation of the Comprehensive Peace Agreement", in *Journal of African Policy Studies* 2007, afz. 13 (1), (27) 28 en www.pcr.uu.se/digitalAssets/66/66686_1cpa_new_sudan_brosche_080305.pdf, 2; A. NATSIOS, *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 168.

¹⁸⁶ Comprehensive Peace Agreement Between the Government of the Republic of Sudan and the Sudan People's Liberation Army (9 januari 2005). Het akkoord is integraal (in het Engels) terug te vinden op: <http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>.

¹⁸⁷ E. GRAWERT (ed.), *After the Comprehensive Peace Agreement in Sudan*, Woodbridge, Boydell & Brewer, 2010, 1.

is dan weer het voorzien van een mogelijkheid voor het zuiden om zich onafhankelijk te verklaren via een referendum in 2011.¹⁸⁸ Totdat dit referendum zou worden georganiseerd, werd overeengekomen dat het zuiden autonomie kreeg, dat de leider van de SPLA/M eerste vicepresident van Soedan zou zijn en dat aan de beweging 28% van de zetels in het nationaal parlement werd gegeven.¹⁸⁹

Na de sluiting van het CPA, vaardigde Soedan een nieuwe tussentijdse Grondwet¹⁹⁰ uit die aan Zuidelijk Soedan de autonomie die het verkregen had onder de Overeenkomst van Addis-Abeba teruggaf. Belangrijk is ook dat deze Grondwet specifiek in art. 222(1) bepaalde dat een referendum over de toekomst van Zuidelijk Soedan kon worden georganiseerd zes maanden voor het einde van de zes jaar durende interim-periode.¹⁹¹ Het recht om zich af te scheiden van Soedan werd met andere woorden grondwettelijk gewaarborgd in de Soedanese Grondwet.

1.3.1.7 Onafhankelijkheid: het einde van meer dan een halve eeuw conflict

In oktober 2009 kwamen afgevaardigden van de Soedanese nationale en Zuid-Soedanese regionale regering de voorwaarden van het referendum overeen. Dit akkoord werd vervolgens in een wettelijke akte gegoten.¹⁹² Om onafhankelijk te worden was een opkomst van twee derde van de kiesgerechtigde Zuid-Soedanezen vereist en moest een gewone meerderheid (51%) zich voor onafhankelijkheid uitspreken. Men kwam ook overeen dat er een tweede stemronde zou gehouden worden als bij de eerste keer het opkomstpercentage niet bereikt werd.¹⁹³ In december werd vervolgens een wet uitgevaardigd waarin het opkomstquotum werd afgerond naar 60%.¹⁹⁴

Het referendum – waarin als enige vraag werd gesteld of de regio deel van Soedan moest blijven of onafhankelijk moest worden – werd gehouden in Zuidelijk-Soedan tussen 9 en 15 januari 2011. Een afzonderlijk referendum zou tegelijk in de Abyei regio gehouden worden met de vraag of het zich zou aansluiten bij (Noord-)Soedan dan wel Zuid-Soedan. Dit kon echter niet doorgaan wegens een aanhoudend conflict over de grenzen van dit gebied. Omwille van dit conflict bestaat er tot op heden nog steeds een dispuut tussen Soedan en Zuid-Soedan omtrent de afbakening van de internationale grens die beide staten van elkaar scheidt. Die grens ligt wel al grotendeels vast en volgt de voormalig interne grens die de regio Zuidelijk-Soedan van de rest van Soedan scheidde.

Op 7 februari 2011 publiceerde de referendumcommissie de definitieve resultaten: maar liefst 98% sprak zich uit voor onafhankelijkheid en met een opkomst van 97,5% werd het vereiste

¹⁸⁸ Art. 2.1, Chapter 1: The Machakos Protocol, CPA.

¹⁸⁹ J. BROSCHE, "CPA – New Sudan, Old Sudan or Two Sudan? - A review of the implementation of the Comprehensive Peace Agreement", in *Journal of African Policy Studies* 2007, afz. 13 (1), (27) 30 en www.pcr.uu.se/digitalAssets/66/66686_1cpa_new_sudan_brosche_080305.pdf, 4.

¹⁹⁰ Interim National Constitution of the Republic of Sudan (6 juli 2005).

¹⁹¹ J. VIDMAR, "South Sudan and the International Legal Framework Governing the Emergence and Delimitation of New States", *Tex. Int'l LJ* 2011, afl. 47 (3), (541) 552 en www.tilj.org/content/journal/47/num3/Vidmar541.pdf, 12.

¹⁹² Southern Sudan Referendum Act (31 december 2009).

¹⁹³ X., "Talks on South Sudan referendum progress in Khartoum", *Sudan Tribune*, 21 oktober 2009, www.sudantribune.com/spip.php?article32852.

¹⁹⁴ Art. 41 Southern Sudan Referendum Act; X., "Sudan referendum law endorsed in cabinet, 51% 'Yes' vote & 60% turnout required", *Sudan Tribune*, 13 december 2009, www.sudantribune.com/spip.php?article33451; J. VIDMAR, "South Sudan and the International Legal Framework Governing the Emergence and Delimitation of New States", *Tex. Int'l LJ* 2011, afl. 47 (3), (541) 552 en www.tilj.org/content/journal/47/num3/Vidmar541.pdf, 12.

opkomstquotum ook ruimschoots overtroffen.¹⁹⁵ Na drie dagen stembusgang werd al officieel gecommuniceerd dat de 60% opkomst werd gehaald. Volgens de VN-Veiligheidsraad verliep de volksraadpleging grotendeels eerlijk en geloofwaardig. De VN had trouwens het referendum mee geobserveerd. Hoewel het dit normaal niet doet, hadden de partijen bij het CPA gevraagd om dit voor een keer toch te doen. Er werd daarom speciaal voor het referendum in Soedan een VN-panel opgericht dat regelmatig bezoek bracht aan stembureaus op verschillende locaties tijdens de stemming. Verder werd het referendum ook nog geobserveerd door de Afrikaanse Unie¹⁹⁶, de European Unie¹⁹⁷, de Liga van Arabische staten en de IGAD.¹⁹⁸

Officieel verklaarde het land zich pas onafhankelijk op 9 juli 2011, een datum reeds op voorhand overeengekomen indien de uitkomst positief was. Het noorden had het de dag ervoor al officieel erkend als nieuwe staat. Ook de Afrikaanse Unie had reeds op 8 februari aangegeven dat Zuid-Soedan, eenmaal onafhankelijk, zou mogen toetreden tot de organisatie. België erkende de nieuwe staat op 14 juli 2011.¹⁹⁹

1.3.2 Succesvol onafhankelijk: een (vergelijkende) analyse

Soedan en Montenegro vertonen op hun weg naar onafhankelijkheid een aantal gelijkenissen maar ook één fundamenteel verschil namelijk dat de onafhankelijkheid van de eerste voorafgegaan werd door alles bij elkaar bijna een halve eeuw conflict. Montenegro daarentegen is relatief vreedzaam van Servië gescheiden, de Balkanoorlogen niet meegerekend vermits deze met andere afscheidende staten werden uitgevochten.

Wat beide staten gemeenschappelijk hebben, is dat zij reeds een verregaande vorm van autonomie genoten in de staat waar zij voordien onder ressorteerden. En die autonomie kwam er bovendien nadat in de praktijk duidelijk werd dat deze landsdelen in hun voorgangersstaat anders functioneerden. Zo waren de economieën van Montenegro en Zuidelijk-Soedan, al dan niet bewust, kennelijk verschillend geëvolueerd in vergelijking met de rest van hun voorgangerstaat. Het toekennen van autonomie was dan eigenlijk niet meer dan een bevestiging van deze realiteit. Zuidelijk-Soedan werd deze autonomie wel nog terug afgenomen.

Ook in het geval van Zuid-Soedan zijn andere partijen zich in het conflict komen mengen. Er was wel dialoog tussen noord en zuid maar de aanslepende burgeroorlog maakte de onderhandelingen erg moeilijk. Wanneer een akkoord eindelijk in de maak was, werd het heersend regime omvergeworpen en was men terug naar af. De nieuwe leider el-Bashir was er zich echter van bewust dat het zonder externe hulp wellicht nog een eeuwigheid zou duren vooraleer een duurzame oplossing

¹⁹⁵ SOUTHERN SUDAN REFERENDUM COMMISSION, *Southern Sudan Referendum Final Results Report*, internet, gepubliceerd op 7 februari 2011, laatst geraadpleegd op 21 juli 2014, http://southernsudan2011.com/sites/default/files/Final_Results_Report_20110206_1512.pdf, 2.

¹⁹⁶ AFRIKAANSE UNIE, *Arrival Statement of the African Union Observer Mission to the Southern Sudan Referendum*, internet, gepubliceerd op 17 januari 2011, laatst geraadpleegd op 21 juli 2014, www.au.int/en/content/arrival-statement-african-union-observer-mission-southern-sudan-referendum.

¹⁹⁷ EUROPESE UNIE (EXTERNAL ACTION), *EU election observation mission to Sudan in 2011*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 21 juli 2014, http://eeas.europa.eu/eueom/missions/2011/sudan/index_en.htm.

¹⁹⁸ IGAD, *Southern Sudan Observation Mission*, internet, gepubliceerd op 5 januari 2011, laatst geraadpleegd op 21 juli 2014, http://iqad.int/index.php?option=com_content&view=article&id=280:referendum-of-southern-sudan-observation-mission&catid=1:latest-news&Itemid=150.

¹⁹⁹ KB van 1 december 2011 betreffende de erkenning van de Republiek Zuid-Soedan, BS 14 december 2011, 73.262.

gevonden werd en dat dit een blijvende, negatieve weerslag op de Soedanese economie zou hebben. Daarom heeft hij de hulp van de IGAD ingeroepen om de bemiddeling tussen beide landsdelen uit het slop te trekken. Onder impuls van deze organisatie zijn de SPLM/A en de centrale regering van Soedan uiteindelijk een vredesakkoord overeengekomen. Net zoals bij Montenegro werd in dit document reeds de basis gelegd voor een mogelijke onafhankelijkheid van Zuid-Soedan. Meer nog, er werd ook door middel van een erg gedetailleerd draaiboek bepaald wat er van de centrale en regionale overheden verwacht werd tijdens de interim-periode.²⁰⁰

Dus net zoals bij Montenegro ligt de sleutel tot het succes van de Zuid-Soedanese onafhankelijkheid in een (internationaal) onderhandeld akkoord tussen de staat die afscheidt en de staat waarvan afgescheiden wordt. (Noord-)Soedan heeft vervolgens de bepalingen van dit akkoord geïncorporeerd in een nieuwe 'interim-grondwet' en daarin werd specifiek opgenomen dat er na vijf en een half jaar een referendum in Zuidelijk Soedan mocht plaatsvinden om voor onafhankelijkheid te kiezen of om met Soedan een eenheidsstaat te blijven vormen. In de aanloop naar het referendum onderhandelden de vertegenwoordigers van het noorden en het zuiden de concrete afspraken omtrent de volksraadpleging. Deze afspraken werden dan in een wettelijke akte gegoten. Soedan had beloofd zich neer te leggen bij de uitslag en het ging zelfs al voor de officiële onafhankelijkheidsverklaring over tot erkenning van Zuid-Soedan.²⁰¹ En wanneer de voorgangersstaat erkent, is dat een sterk signaal naar de rest van de wereld om ook over te gaan tot erkenning. Als de staat waarvan afgescheiden wordt akkoord gaat met afscheiding, wat zou de rest van internationale gemeenschap dan immers nog tegenhouden niet hetzelfde te doen?

1.3.3 Zuid-Soedan in praktijk

Inmiddels is het land door ruim 120 staten erkend, de overgrote meerderheid van de erkenningen daterend van net voor tot enkele dagen of weken na de officiële onafhankelijkheidsverklaring op 9 juli 2011. Met name Soedan zette daarbij, zoals reeds gezegd, de toon op 8 juli, de dag erna gevolgd door alle permanente leden van de VN-Veiligheidsraad en vele anderen. Tot de VN zelf trad Zuid-Soedan toe op 14 juli 2011.²⁰² Op 27 juli heette de Afrikaanse Unie (AU) de nieuwste staat welkom als zijn 54ste lid.²⁰³ Andere voorname IGO's waar het al lid van is, zijn het IMF, Interpol en de Wereldbank. Het is ook al lid van de WHO maar nog niet van de WTO.²⁰⁴

Wat er dient te gebeuren bij gebreke aan uitdrukkelijke bepaling over opvolging van de nieuwe staat (de 'opvolgersstaat') in verdragen gesloten door de staat waarvan werd afgescheiden (de 'voorgangersstaat') is voorwerp van discussie. Een eerste discussie is of er daar gewoonrecht

²⁰⁰ Implementation Modalities and Global Implementation Matrix and Appendices (31 december 2004), Annexure II CPA, <http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>, 153-248.

²⁰¹ Statement by the Government of the Republic of the Sudan in Recognition of the Republic of South Sudan (8 juli 2011); de integrale tekst van deze verklaring (in het Engels), is terug te vinden via volgende link: www.sudanembassyhanoi.vn/index.php?option=com_content&view=article&id=42%3Astatement-government-of-the-republic-of-sudan-recognize-establishment-of-the-republic-of-south-sudan&catid=1%3Anews&Itemid=8&lang=en.

²⁰² Resolutie 65/308 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (25 augustus 2011), *UN Doc. A/RES/65/308* (2011).

²⁰³ AFRICAN UNION, *African Union Welcomes South Sudan as the 54th Member State of the Union*, internet, gepubliceerd op 27 juli 2011, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.au.int/en/content/african-union-welcomes-south-sudan-54th-member-state-union.

²⁰⁴ Informatie verzameld door per website van deze organisaties te kijken naar de lidmaatschapslijsten.

over bestaat. Sommige menen dat er inderdaad gewoonterecht rond bestaat maar anderen vinden dat er te weinig consistente statenpraktijk is om daartoe te besluiten. Dergelijke statenopvolging is te versnipperd geregeld, vaak worden er in specifieke gevallen *ad hoc* regels opgesteld. Een meer coherente regeling kan wel worden teruggevonden in het Verdrag van Wenen van 1978 inzake statenopvolging met betrekking tot verdragen.²⁰⁵ Voor nieuw ontstane staten schrijft artikel 16 van dit verdrag het "*clean slate*"-beginsel voor wat betekent dat de opvolgersstaat aan geen enkel verdrag dat door de voorgangersstaat werd gesloten, gebonden is, met uitzondering van de grensverdragen en andere territorium-gebonden akkoorden. Het principe van *tabula rasa* is alvast één theorie en daarover gaat de twee discussie. De universele opvolgingsdoctrine (ook wel continuïteitsdoctrine genoemd) beweert immers dat de verplichtingen van de voorgangersstaat altijd mee overgaan op de opvolgersstaat. Dat betekent dat die nieuwe staat sowieso de internationale verplichtingen opgenomen door de voorgangersstaat, moet verderzetten. Het valt echter niet uit de statenpraktijk af te leiden welke van de twee theorieën nu de bovenhand heeft. Er kan daar overigens binnen het bestek van dit onderzoek niet verder over uitgeweid worden.

Los van het vraagstuk of Zuid-Soedan nu automatisch gebonden is aan alle verplichtingen van Soedan of niet, het eigenhandig toetreden tot (nieuwe) verdragen komt maar zeer traag op gang. De staat is aangesloten bij welgeteld 22 multilaterale conventies die in de *United Nations Treaty Collection* databank zijn opgenomen. Dit is inclusief de verklaring dat ze akkoord gaan met het HVN en het Stat. IGH. Het gaat dan voornamelijk om milieuconventies en conventies van de ILO.²⁰⁶

Ook hier is het niet verwonderlijk dat het diplomatieke netwerk van de Zuid-Soedanese staat, gelet op haar jonge leeftijd, nog maar zeer beperkt is. Het is daarenboven ook nog een ontwikkelingsland waardoor het voorzien van diplomatieke faciliteiten in het land niet erg snel verloopt. Er is dan ook weinig informatie terug te vinden op de overheidswebsites over de buitenlandse diplomatieke missies in het land en Zuid-Soedanese missies in het buitenland. Volgens een rapport van de VN-Veiligheidsraad van 8 november 2012 had Zuid-Soedan op dat moment ruim 40 diplomatieke relaties op gang gebracht.²⁰⁷ Momenteel zou het land negentien buitenlandse ambassades tellen. Daarnaast zijn er nog een heel aantal ambassades die niet op het grondgebied van Zuid-Soedan zijn gelegen maar het land toch van diplomatieke relaties bedienen. Omgekeerd heeft de staat naar eigen zeggen vijftien missies in het buitenland.²⁰⁸

Afdeling 4: tussentijdse conclusie

Uit voorgaande voorbeelden van hoe Montenegro en Zuid-Soedan als jongste staten ter wereld in hun internationale betrekkingen worden behandeld, kan als tussentijdse conclusie gesteld worden dat het helpt om als staat erkend te worden door een groot deel van de andere staten. Bijzonder voordelig is het bekomen van erkenning door het land waarvan men zich onafhankelijk verklaard. In voorgaande voorbeelden werd dit afscheidingsrecht in een internationaal bemiddeld en overeengekomen akkoord vastgelegd waardoor de 'moederstaat' eigenlijk geen kant meer op kan.

²⁰⁵ Verdrag van Wenen inzake Statenopvolging met betrekking tot verdragen, 23 augustus 1978.

²⁰⁶ UNTC, <https://treaties.un.org/Pages/SearchResults.aspx?flag=Action&tab=SEARCH>.

²⁰⁷ Report of the Secretary-General on South Sudan (8 november 2012), *UN Doc. S/2012/820*.

²⁰⁸ GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SOUTH SUDAN, *South Sudan At a Glance*, internet, *s.d.*, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.goss.org/index.php/about-south-sudan/at-a-glance.

In beide gevallen hebben zich echter geen problemen voorgedaan en zijn beide staten relatief vreedzaam uiteengegaan. Servië legde zich zonder meer neer bij de uitslag van het Montegrijns referendum en ging al snel over tot een eigen onafhankelijkheidsverklaring. De erkenning van Montenegro liet evenmin lang op zich wachten. In het geval van Zuid-Soedan ging (Noord-)Soedan zelfs preventief tot erkenning over.

Als de voorgangersstaat niet moeilijk doet over de onafhankelijkheid, dan zie je dat de rest van de internationale gemeenschap daar nog minder bezwaar tegen heeft. In beide gevallen werden de nieuwe staten dan ook zonder tegenkanting in de Veiligheidsraad vrijwel onmiddellijk tot de VN toegelaten. En ook dat helpt: na toetreding tot de VN neemt het aantal erkenningen zienderogen toe. Van de VN gaat namelijk een zeer groot gezag uit. De VN is een intergouvernementele organisatie en aldus enkel toegankelijk voor staten (of associaties van staten voor de volledigheid). Het leidt dan ook geen twijfel meer dat we hier te maken hebben met volwaardige staten. Specifiek voor Montenegro wordt datzelfde bewijs eens te meer bevestigd doordat het lid is geworden van de Raad van Europa en doordat er toetredingsonderhandelingen gaande zijn met de EU. Ook dit zijn organisaties die enkel toegankelijk zijn voor primaire volkenrechtelijke subjecten.

Wat toetreding tot verdragen betreft, werd eenzelfde piste onderzocht. Er werd onderzocht of de nieuwe staten ook partij waren bij verdragen die enkel openstaan voor staten. Ook daar werd het bewijs geleverd dat Montenegro een volwaardige staat is; partij worden bij het Stat. RvE en het EVRM is immers wederom enkel weggelegd voor staten. Montenegro heeft in hetzelfde jaar nog als zijn onafhankelijkheid actie ondernomen om zich van een hele waslijst aan verdragen, gesloten door zijn voorgangers de FRJ en de Statenunie Servië en Montenegro, opvolger te verklaren. Op die manier moest het niet alle verdragen apart opnieuw ondertekenen. Voor Zuid-Soedan is dit bewijs minder nadrukkelijk aanwezig omdat het nog maar weinig werk gemaakt heeft van het overnemen/opnemen van internationale verplichtingen en omdat het nog geen standpunt heeft ingenomen over het al dan niet verderzetten van de conventies en bilaterale verdragen die door voorganger Soedan werden afgesloten.

In de praktijk zien we tevens dat de meeste staten die de nieuwe staten erkend hebben, overgaan tot het aanknopen van bilaterale relaties. Voor Montenegro is dat zeer duidelijk: alle landen die het erkend hebben, zijn er bilaterale relaties mee aangegaan. De Montenegrijnse diplomatie staat echter nog in zijn kinderschoenen waardoor Montenegro nog niet overal in de wereld met eigen infrastructuur en door eigen diplomatiek personeel vertegenwoordigd wordt. De diplomatieke betrekkingen van Zuid-Soedan zijn zowaar nog priller. Er zijn nog maar weinig diplomatieke relaties begonnen en er zijn nog maar een handvol missies in binnen- en buitenland aanwezig.

Maar dat zegt nog niet noodzakelijk iets over de internationaalrechtelijke status van die nieuwe staat. Er zijn nog steeds landen die Montenegro en Zuid-Soedan nog niet erkend hebben en met die landen zijn er aldus geen diplomatieke betrekkingen aangegaan (voor deze laatste is dat trouwens ook nog niet het geval met alle landen die het wél erkend hebben). Het kan echter niet ontkend worden dat toelating tot de VN veelzeggend is want de VN laat enkel staten toe. Toch is het moeilijk om nu al een eenduidig antwoord te vinden op de vraag wat die status nu precies is, als daar al een eenduidig antwoord voor bestaat tenminste.

Hoofdstuk 2: Kosovo, een staat tussen droom en daad

Tegenover het verhaal van staten zoals Montenegro en Zuid-Soedan, die dankzij erkenning door een ruime meerderheid van de internationale gemeenschap en de daarmee gepaard gaande praktische uitwerkingen zekerheid hebben over hun status (zij zijn staten), staan de gebieden waarvan de aanvaarding als staat nog geen certitude is. Problematisch aan deze reeds onafhankelijk verklaarde gebieden is dat hun aantal erkenningen door andere staten nog ruimschoots onder de magische kaap van 100 zit: dit is immers net iets meer dan de helft van de 193 staten in de wereld. Belangrijker nog is dat zij geen lidmaatschap bij de VN hebben verworven. Deze gebieden zitten momenteel met heel wat onzekerheid opgezadeld, zowel over hun huidige situatie als hun toekomstige. Wat het heden betreft, durf ik te stellen dat zij gegijzeld worden door een toestand van schizofrenie: een staat voor de staten die het reeds als dusdanig hebben erkend, geen staat voor de overige staten – maar wat dan wel? Wat de toekomst voor deze gebieden zal brengen is ofwel de verwezenlijking van een droom ofwel de voltrekking van een nachtmerrie.

's Werelds bekendste voorbeelden van dergelijke gebieden zijn ongetwijfeld Kosovo maar vooral Palestina dat door zijn regelmatig opflakkerende strijd met Israël de internationale aandacht trekt. In mindere mate is de kwestie Taiwan bij het brede publiek bekend en haast al helemaal vergeten is de Westelijke Sahara. Elk doorspekt met hun eigen intriges zijn dit stuk voor stuk interessante casussen om te analyseren maar gelet op de limieten van dit onderzoek is het helaas een onhaalbare kaart om ze allemaal uitvoerig te behandelen. Daarom zal ter voltooiing van dit onderzoek enkel gekeken worden naar Kosovo want daarin heeft zich vrij recent een ontwikkeling voorgedaan die de toekomst van deze onafhankelijk verklaarde republiek in een beslissende fase lijkt gebracht te hebben. Kosovo biedt als Servische regio bovendien ook de mogelijkheid om deze ontwikkeling te vergelijken met die van het eveneens ex-Servische Montenegro. Een laatste reden ter verantwoording van de keuze voor Kosovo is dat we daarmee opnieuw op het Europese continent zijn beland. Daar zijn twee regionale organisaties actief, de EU en de Raad van Europa, die van belang zijn voor de eerste in de reeks indicatoren die in deze studie gehanteerd worden, namelijk toetreding tot internationale organisaties die enkel openstaan voor staten. Hoe behandelen zij Kosovo, als (potentiële) lidstaat of niet?

In wat volgt zal niet anders te werk gegaan worden dan zoals bij de vorige casussen het geval was: eerst zal een historisch overzicht van Kosovo – waaruit getracht wordt elementen af te leiden voor dan wel tegen het 'staat-zijn' – gegeven worden om vervolgens naar het gebied in praktijk te kijken. Hieruit zouden verschillen met de vorige casussen moeten opduiken die de status van dit gebied onder internationaal recht kunnen bepalen.

Afdeling 1: de bewogen geschiedenis van Kosovo

Hoewel Kosovo meer is dan alleen een regio uit het Joegoslavische tijdperk²⁰⁹, toch kan het ook hier niet anders dan de geschiedenis van Kosovo te beginnen in de SFRJ. De geschiedenis van

²⁰⁹ Voor een volledig historisch overzicht van Kosovo zie o.m.: N. MALCOLM, *Kosovo: a short history*, Basingstoke, Macmillan, 1998; M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998; T. JUDAH, *Kosovo: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2008;

Joegoslavië en zijn opvolgers werd hierboven reeds bij de bespreking van Montenegro in een notendop weergegeven. Deze zal hier dan ook niet integraal herhaald worden tenzij een herhaling van een en ander ter opfrissing of ter benadrukking van parallellen en/of verschillen dienstig is. Omdat Kosovo een beetje het buitenbeentje in de geschiedenis van de Balkan is en om de wortels van het Kosovaars probleem beter in zijn context te plaatsen, zal er wel nóg dieper de geschiedenis worden ingedoken, namelijk vanaf de begindagen van Tito's communistisch Joegoslavië.

2.1.1 Kosovo in de SFRJ

Na het veelvuldig over en weer getouwtrek over Kosovo tussen Albanië en Servië, na vele oorlogen, annexaties, verdelingen en herverdelingen, kortom na een lange en woelige geschiedenis werd Kosovo na de Tweede Wereldoorlog in Tito's SFRJ ondergebracht. Op de top van Prizren (huidig Kosovo) in juli 1945 werd overeengekomen dat de regio geannexeerd zou worden bij de Servische deelrepubliek om daar aldus louter een onderdeel van uit te maken.²¹⁰ Vervolgens werd een maand later door middel van een Servische wet Servië administratief ingedeeld in provincies waaronder de autonome provincie Vojvodina en het autonoom gebied Kosovo en Metohija, wat nog minder betekende dan een provincie. Dit kwam er in feite op neer dat de lokale autoriteiten, in tegenstelling tot Vojvodina, geen onafhankelijke beslissingsbevoegdheid hadden en Kosovo evenmin een eigen parlement noch een eigen hooggerechtshof had. Daarmee werden de vele Albanen die in de regio woonden, buitenspel gezet om de eenheid binnen de Servische deelrepubliek te bewaren. Deze administratieve indeling werd daarna door de Joegoslavische Grondwet van 1946 bestendigd.²¹¹

De nieuwe Joegoslavische Grondwet van 1963 bracht daar verandering in. Vooreerst maakte het de indeling niet meer federatief wat betekent dat het prerogatief om autonome eenheden te creëren (maar ook af te schaffen) nu in handen lag van de deelrepublieken. Aan de autonome status van Vojvodina en Kosovo werd echter niet geraakt, wel werd Kosovo opgewaardeerd tot een autonome provincie met beperkte wetgevende macht en een afdeling van het Servisch hooggerechtshof. Daarmee werd de regio (wat dat betreft) volledig gelijk getrokken met Vojvodina.²¹²

Door nieuwe federale²¹³ grondwetswijzigingen in december 1968 werd de autonomie van de provincies nogmaals versterkt door ze nog meer wetgevende en rechterlijke macht te geven en door voortaan rechtstreeks vertegenwoordigd te worden in het federaal parlement. Bovendien werd bepaald dat de provincies voortaan een eigen rechtsorde mochten creëren door middel van een grondwet die los staat van die van de Servische republiek. Volledigheidshalve kan vermeld worden

²¹⁰ N. MALCOLM, *Kosovo: a short history*, Basingstoke, Macmillan, 1998, 316; M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 144.

²¹¹ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 146-147; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 6.

²¹² M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 160; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 6.

²¹³ Er dient de lezer nog gewezen te worden op het feit dat er op twee en later drie niveaus grondwetten konden bestaan in Joegoslavië: (1) de Grondwet van Joegoslavië, i.e. de federale Grondwet; (2) de Grondwet van elk der deelrepublieken, i.e. de republikeinse Grondwet en (3) de Grondwet van de autonome provincies, de provinciale Grondwet.

dat het voorvoegsel 'socialistische' werd toegevoegd aan de officiële naam van de provincies terwijl wat Kosovo aanbelangt, Mitohija eruit werd geschrapt om de Albanezen te paaien.²¹⁴ In navolging hiervan ging ook Servië, speciaal voor Kosovo, in januari 1969 over tot een wijziging van zijn eigen republikeinse grondwet. Deze nieuwe Servische grondwet gaf aan de provincie de mogelijkheid om op zijn beurt zelf een grondwet aan te nemen – dit moest ook wel zo daar de federale grondwet boven de republieken staat – en kende het een geheel eigen hooggerechtshof toe samen met een vrij uitgebreid recht om een eigen, onafhankelijk beleid te voeren. Ook werd de onafhankelijke Universiteit van Pristina opgericht. In februari 1969 werd dan van de mogelijkheid om een eigen grondwet aan te nemen gebruik gemaakt waardoor Kosovo vanaf dan een volwaardige deelentiteit van de Joegoslavische federatie uitmaakte.²¹⁵ In 1971 volgden er nog enkele aanzienlijke federale grondwetswijzigingen die ervoor zorgden dat de rechten en plichten van Kosovo vrij gelijkwaardig waren aan die van de deelrepublieken.²¹⁶

Op 21 februari 1974 werd wéér een nieuwe Joegoslavische Grondwet²¹⁷ aangenomen – maar liefst de vierde in minder dan 30 jaar tijd! – die de macht van de federatie nog verder uitholde en omgekeerd die van de deelrepublieken en autonome provincies sterk uitbreidde. Tegelijk werd ook het onderscheid tussen republieken en provincies dunner: Kosovo kreeg een eigen regering, politie en bank, had recht op een vrij uitgebreid zelfbestuur en werd vertegenwoordigd in alle federale wetgevende en rechterlijke organen. Bovendien genoot het van een vetorecht tegen door Servië uitgevaardigde wetgeving die de provincie aanbelangde en gold er een verbod voor de Servische republiek om tegen de wil van de provincies in tussen te komen in zuiver provinciale aangelegenheden. Daardoor waren zij *de facto* wél deelrepublieken. Het enige waarin Kosovo en Vojvodina nog verschilden van de deelrepublieken, en dit is van bijzonder belang voor deze studie, was hun status: zij werden niet erkend *statehood* te bezitten, iets wat voor de republieken wel uitdrukkelijk erkend werd in de nieuwe grondwet.²¹⁸ De federale grondwet definieerde een republiek inderdaad als "een *staat* gebaseerd op soevereiniteit" (artikel 3) terwijl een autonome provincie slechts "een zelfbesturende socio-politieke *gemeenschap* is waarin volkeren soevereine rechten uitoefenen" (artikel 4).²¹⁹ Ook niet onbelangrijk is dat de Albanezen niet erkend werden als natie, maar louter als een nationaliteit, zoals ook de Hongaren in Vojvodina.²²⁰ Dat maakt dat zij zich niet zouden kunnen beroepen het zelfbeschikkingsrecht en zelfs het secessierecht, dat met zoveel woorden in de Joegoslavische Grondwet van 1974 werd erkend.²²¹ Het zijn echter alleen naties (en daarmee werd bedoeld op de volkeren die hun oorspronkelijke thuisland binnen de

²¹⁴ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 169; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 6.

²¹⁵ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 170; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 6.

²¹⁶ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 177.

²¹⁷ Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Grondwet van de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië), 21 februari 1974, herdrukt in S. TRIFUNOVSKA, *Yugoslavia Through Documents: From Its Creation to Its Dissolution*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, 224 e.v.

²¹⁸ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 178-179.

²¹⁹ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 178-179.

²²⁰ J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 7.

²²¹ Zie *supra*, voetnoot 198.

grenzen van Joegoslavische federatie hadden zoals de Bosniërs, Kroaten, Macedoniërs, Montenegrijnen, Serviërs en Slovenen) die zich hier eventueel op zouden kunnen beroepen.²²² Het feit dat Kosovo *de iure* niet als een deelrepubliek werd erkend, tot groot ongenoegen van de Albanese, is uitermate van belang geweest voor de regio voor het vervolg van het verhaal.

2.1.2 De wraak van Milošević: einde autonomie en einde verhaal van de SFRJ

Hoewel de Albanese Kosovaren door de opeenvolgende grondwetswijzigingen steeds meer autonomie verkregen hadden, was het feit dat zij geen volwaardige deelrepubliek hadden voor hen niet meer te verdragen. In 1981 kwam het dan ook tot zware rellen in de Kosovaarse hoofdstad Pristina en later in enkele andere steden. Deze opstanden werden met groots machtsvertoon en geweld in de kiem gesmoord wat tot nog meer radicalisering onder de Albanese leidde en waardoor bijgevolg nog meer ordetroepen in de provincie verschenen.²²³ Maar de Albanese opstand, gevoed door nationalisme, lokte op zijn beurt ook nationalisme uit bij de andere Joegoslavische naties, in de eerste plaats bij de Serviërs. Toen Slobodan Milošević aan het hoofd kwam van Servische Communistische Partij gebruikte deze nationalistische gevoelens onder de Serviërs om terug orde op zaken te stellen en meer macht bij de Serviërs te brengen, niet alleen in Kosovo, maar in heel de federatie. Daarvoor zette hij in oktober 1988 eerst het bestuur van Vojvodina naar zijn hand door de lokale bestuursleden te vervangen door partijgenoten die hem onvoorwaardelijk zouden steunen en bereid waren de constitutionele veranderingen te aanvaarden waardoor Servië de controle over de autonome provincies zou heroveren²²⁴. Vervolgens, in januari 1989, pleegde hij een coup in Montenegro en in maart datzelfde jaar kon hij ook het gezag over Kosovo heroveren door ook daar het bestuur te vervangen door loyale partijgenoten.²²⁵

Met 'zijn mannetjes' in de autonome provincies kon Milošević op 28 maart 1989 overgaan tot herziening van de Servische grondwet die de autonomie van Kosovo en Vojvodina zou afnemen. Meer nog, door de staatsgreep in Montenegro bezat Servië vier van de acht stemmen op federaal niveau. Daarmee leek hij aardig te slagen in zijn opzet om heel Joegoslavië te veroveren en de federatie te onderwerpen aan Servische dominantie.²²⁶ Hij had nog één stem van de andere

²²² De deelrepublieken hebben dit recht bij het uiteenvallen van de SFRJ ook effectief willen invoeren maar de uitdrukkelijke erkenning van dit secessierecht bleek niet meer dan een lege doos te zijn. Wil dit recht realiseerbaar zijn, is ook een grondwettelijk mechanisme vereist dat de concrete uitwerking van dat secessierecht voorschrijft. Dit ontbrak in de Joegoslavische Grondwet van 1974. Een voorbeeld van een concrete, constitutionele uitwerking van een secessierecht kon worden teruggevonden in het reeds geziene Grondwettelijk Handvest van de Statenunie Servië en Montenegro (art. 60; zie *supra*). Zie: R. RICH, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 38 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>, 3; M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 179; J. VIDMAR, "Territorial integrity and the law of statehood", *The Geo. Wash. Int'l L. Rev.* 2012, afl. 40 (4), (697) 710.

²²³ J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 9.

²²⁴ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 230.

²²⁵ T. JUDAH, *Kosovo: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2008, 66-67; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 9.

²²⁶ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 232; T. JUDAH, *Kosovo: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2008, 65; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 9.

republieken nodig op dat federale niveau, maar die zou hij nooit krijgen. Joegoslavië stond immers op het punt te breken. De acties van Milošević werden door de andere deelrepublieken afgekeurd – zij zagen uiteraard ook hun positie bedreigd – en deden ook daar nationalisme opwekken, in de eerste plaats bij de Kroaten en Slovenen. Deze twee republieken wilden Joegoslavië graag zien evolueren naar een meer flexibelere federatie, of liever nog, een confederale staat.²²⁷ Daar wilde Milošević dan weer niets van weten en zijn koppigheid leidde het einde van de SFRJ in: Slovenië en Kroatië verklaarden zich op 25 juni 1991 onafhankelijk, niet veel later gevolgd door Bosnië-Herzegovina en Macedonië omdat zij het niet zagen zitten om verder te gaan in een door Servië gedomineerde Joegoslavische rompsstaat.²²⁸

Maar uiteraard leefden ook de Albanese in Kosovo in onmin met de afschaffing van de provinciale autonomie. In juli 1990 ontnam Servië bijkomend de provinciale autoriteiten hun macht en voorkwam dat het provinciale parlement zou bijeenkomen door de leden simpelweg naar uitgang te verwijzen. Gedreven door hun reeds lang bestaande wens om een eigen republiek te verwerven, riepen de Albanese parlementsleden op 2 juli de soevereine Republiek Kosovo uit binnen de Joegoslavische federatie maar dus los van Servië.²²⁹ Als reactie daarop ontbond Servië de Kosovaarse regering en het parlement en gaf het de controle over de provincie aan het Servisch nationaal parlement. Daardoor had Kosovo zijn autonomie helemaal verloren ook al werd die nog steeds grondwettelijk gewaarborgd door de Joegoslavische federale grondwet van 1974. Meer nog, Kosovo en Vojvodina werden door de nieuwe Servische grondwet van 28 september 1990 zelfs gedegradeerd tot loutere regio's binnen de Servische republiek.²³⁰

Als reactie op hun nieuwe politieke status opgelegd door Servië, weigerden de Albanese de legitimiteit en legaliteit van de Servische staat in Kosovo. Meer nog, na de onafhankelijkheidsverklaringen van Kroatië en Slovenië werkte ook het parlement van de zogenaamde Republiek Kosovo een onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo uit op 21-22 september 1991. Daar werd vervolgens tussen 23 en 26 september in een onofficieel en geheim referendum over gestemd. De uitkomst laat zich raden: meer dan 99,5% sprak zich uit voor onafhankelijkheid bij een opkomst van 87% van alle kiesgerechtigden. Op 19 oktober volgde dan de officiële onafhankelijkheidsverklaring. Albanië ging meteen als eerste maar ook als enige over tot erkenning van deze nieuwe republiek.²³¹

²²⁷ T. JUDAH, *Kosovo: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2008, 67; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 9.

²²⁸ J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 10.

²²⁹ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 245; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 10.

²³⁰ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 245.

²³¹ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 245 en 254; R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 240; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 10.

Op de EG-vredesconferentie over Joegoslavië van 27 augustus 1991 kwamen afgevaardigden van de EG en zijn lidstaten, het federale presidium en de federale regering van Joegoslavië en de presidenten van elk der zes deelrepublieken samen om op constructieve wijze de toekomst van de SFRJ te bespreken. De autonome provincies, hoewel sinds 1974 *de facto* deelrepublieken en aldus volwaardige deelentiteiten van de SFRJ, werden niet uitgenodigd voor vertegenwoordiging. Ook werd zoals reeds gezegd een arbitragecommissie – de Badintercommissie – opgericht om adviezen te verstrekken over allerhande aspecten van de crisis in Joegoslavië en om eventuele erkenningsaanvragen van de deelrepublieken te beoordelen. Alle deelrepublieken maakten hier gebruik van; Servië en Montenegro die samen doorgingen als de FRJ, deden dit niet. Kosovo, dat zich inmiddels onafhankelijk verklaard had van Servië, deed dit wél op 22 december 1991 maar omdat erkenning aanvragen enkel voor deelrepublieken bestemd was²³², werd deze aanvraag geweigerd.²³³ Dit kan ook weer gekoppeld worden aan het feit dat enkel republieken erkend werden *statehood* te hebben en de autonome provincies niet. Daarenboven voldeed Kosovo op dat moment ook niet aan de criteria van 'staatschap' omdat het geen regering had die effectieve controle uitoefende over het Kosovaarse grondgebied.²³⁴

2.1.3 Vreedzame *de facto* onafhankelijkheid onder de FRJ

In tegenstelling tot Kroatië en Bosnië-Herzegovina koos het Kosovaarse leiderschap initieel om niet dezelfde gewelddadige weg in te slaan. Ze verkozen er integendeel voor om op vreedzame wijze geleidelijk hun *de facto* onafhankelijke republiek te bestendigen door publieke instellingen uit te bouwen, onder meer voor gezondheidszorg en onderwijs. De beweging hierachter werd gestuurd door de *Lidhja Demokratike e Kosovës* (Democratische Liga van Kosovo; LDK), een gematigd nationalistische beweging met de grootste aanhang. Deze instellingen waren bedoeld om Kosovo's onafhankelijkheid vooruit te stuwten maar ook om een vangnet te bieden voor de vele Albanese die uit Servische publieke functies ontslagen werden. Ook werden er onder de Albanese politieke partijen in Kosovo parlementaire en presidentsverkiezingen gehouden die door Servië weliswaar onwettelijk verklaard werden. De strategie was om in elk geval geen conflict uit te lokken dat zou uitdraaien op etnische zuiveringen zoals in Bosnië het geval was, het Servisch gezag te ondermijnen door een republiek te stichten met effectief gezag over het gebied en zich aan de wereld te tonen als een 'staat in de maak' om internationale steun te verkrijgen. Dat leek aanvankelijk ook te lukken want de Albanese onthielden zich van geweld, iets wat door de wereldgemeenschap op applaus werd onthaald. Zelfs Milošević wist dat te appreciëren waardoor hij *de facto* de republiek gedoogde.²³⁵ Maar daar bleef het dan ook bij: het succes van de

²³² Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 1, 29 november 1991, terug te vinden in bijlage bij A. PELLET, "The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples", *EJIL* 1992, afl. 3, (178) 182-185 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/3/1/178.full.pdf>, 5-8.

²³³ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 252; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 10-11.

²³⁴ J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 10.

²³⁵ R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 270; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?:*

vreedzaamheid die Kosovo aan de dag legde, had als averechts gevolg dat er vanuit de rest van de wereld niet echt de gehoopte steun kwam voor de Kosovaarse zaak. Integendeel zelfs, een speciaal gezant van VS verklaarde dat Kosovo moest begrijpen dat onafhankelijkheid geen optie was, een mening die door vele andere Europese hooggeplaatsten werd gedeeld.²³⁶

De Dayton-akkoorden van november 1995 betekenden een keerpunt voor het vreedzame Kosovo: niet alleen werd hiermee een einde gemaakt aan de Bosnische oorlog maar ook werd de wederzijdse erkenning bewerkstelligd van de FRJ en Bosnië-Herzegovina als twee soevereine, onafhankelijke staten binnen hun internationale grenzen zoals ze toen golden. Met de zinsnede 'zoals ze toen golden' bedoelden de makers van de Dayton-akkoorden de FRJ *inclusief* Kosovo. Kosovo zelf was echter geen agendapunt in Dayton en dat deed de perceptie bij de Albanese Kosovaren toenemen dat vreedzaamheid niet loont. Integendeel, hun vreedzaamheid zorgde ervoor dat andere staten Kosovo negeerden terwijl de gewelddadige secessie van de Servische republiek Srpska in Bosnië geleid had tot een erg autonome en zelfbesturende entiteit binnen Bosnië, iets wat Kosovo niet werd toegekend. Dat zette uiteraard kwaad bloed bij de Albanen en deed de bevolking voor de zoveelste keer radicaliseren. Deze keer zou dat wél uitbarsten in geweld. Het Bosnische conflict mocht op deze manier dan wel eindelijk zijn opgelost, het legde meteen ook de basis voor een nieuw Balkanconflict.²³⁷

2.1.4 Een explosie van geweld, een kasteel en bombardementen

De vreedzame politiek door de leidende elite van Kosovo heeft niet kunnen baten, waren de meeste Albanen na Dayton van mening. De LDK had gefaald en als reactie daarop ontstonden er nu verschillende ondergrondse bevrijdingsbewegingen die het geweld niet zouden schuwen. De grootste speler werd voortaan de *Kosovo Liberation Army* (KLA). Zij verklaarden openlijk hun gewelddadige bedoelingen eind 1997. Dit luidde het begin in van een tijdperk van provocatie, repressie, protesten, radicalisering en heel veel geweld.

In den beginne was de KLA een vrij kleine organisatie maar de opkomst ervan leidde tot een momentum waarbij vrijwel iedere Albanese inwoner zichzelf bewapende om zijn buurt onder controle te houden. Daardoor had de KLA al vrij snel meer dan 40% van het Kosovaarse grondgebied onder controle. De Serviërs reageerden hierop in juli 1998 met een grootschalige tegenaanval die de KLA tezamen met een aanzienlijk deel van de Albanese populatie serieus terugdrong. Tegelijk werden er op het internationale forum onderhandelingen gestart over

The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 15.

²³⁶ R. CAPLAN, "International Diplomacy and the Crisis in Kosovo", *International Affairs* 1998, afl. 74 (4), (745) 751 en <http://folk.uio.no/kjetilrh/seu3010/caplan1998.pdf>; M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 259-264 en 266; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 14-15.

²³⁷ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 286-287; R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 271; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 16.

mogelijke uitwegen in dit conflict. Resolutie 1160 van de VN-Veiligheidsraad²³⁸ riep al eerder op tot dialoog maar met geen uitzicht op een einde aan de gevechten werd een tweede resolutie, namelijk Resolutie 1199²³⁹, uitgevaardigd op 23 september 1998. Deze riep beide partijen op tot een staakt-het-vuren en om onderhandelingen met elkaar te beginnen om het conflict te beëindigen. Ook eiste het een terugtrekking van de Servische veiligheidstroepen die louter voor burgerlijke repressie werden ingezet. Hoewel niet uitdrukkelijk met geweld bedreigd werd, zat deze boodschap daar toch in verborgen en ook de NAVO had zich laten ontvallen dat luchtaanvallen op zeer korte termijn konden plaatsvinden.²⁴⁰

Onder druk stemde Milošević in en slankte hij het aantal troepen in Kosovo af. Dit werd door de rest van de wereld als een overwinning voor de diplomatie gezien, al zou dit niet meer dan een pyrrhusoverwinning blijken. Tijdens de eindejaarsfeesten lanceerde Servië weer een grootschalige aanval op de Albanese Kosovaren en in januari 1999 kwam de wereld achter de schokkende waarheid van de Račak slachtpartij. Een reeds eerder opgezette contactgroep stond er daardoor op dat beide partijen nu eindelijk eens rond de tafel gingen zitten. En dat gebeurde ook in het kasteel van Rambouillet op 6 februari 1999. De inhoud ervan draaide rond een reeks niet-onderhandelbare principes die de rest van de uitkomst van de onderhandelingen zouden bepalen. Het ging in feite om een reeds door de contactgroep – met daarin vertegenwoordigers van de VS, EU en Rusland – vooropgesteld akkoord waarbij de partijen veranderingen mochten voorstellen binnen de grenzen van de niet-onderhandelbare principes. Het akkoord voorzag onder meer in het inzetten van een internationale vredesmacht in Kosovo (KFOR) onder leiding van de NAVO en democratisch zelfbestuur van Kosovo binnen de territoriale integriteit van de FRJ. Hoewel er een vrij ruime autonomie werd gegeven aan Kosovo, bleef het dus een entiteit binnen de grenzen van de FRJ en deze laatste behield in heel wat aangelegenheden het laatste woord. Het zelfbestuur van Kosovo zou worden gebaseerd op een interim-grondwet (cfr. Zuid-Soedan) en drie jaar na dit akkoord zou een nieuwe ontmoeting plaatsvinden om een definitieve oplossing te bekomen. Kosovo mocht dat via een referendum doen. De NAVO maakte daarenboven duidelijk dat het te bereiken akkoord desnoods met geweld zou worden afgedwongen en waarschuwde de FRJ ook dat als zij niet op deze uitnodiging inging of niet constructief meewerkte, luchtaanvallen zouden volgen.²⁴¹

Toch verliepen die onderhandelingen niet van een leien dakje. Wat niet door de beugel kon voor de Serviërs was het niet-onderhandelbare principe dat de Kosovaren de mogelijkheid werd gegeven om via referendum de toekomst van de provincie te bepalen. De uitkomst kon zich immers al laten raden. De Albanese voelden er dan weer weinig voor om de KLA te ontmantelen binnen de drie maanden. Initieel was dan ook geen van beide partijen bereid het akkoord te ondertekenen. De onderhandelingen werden even afgebroken om vervolgens te worden hervat midden maart 1999. Uiteindelijk gaven de Albanese onder immense druk toe en ondertekenden op 18 maart het

²³⁸ Resolutie 1160 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (31 maart 1998), *UN Doc. S/RES/1160* (1998).

²³⁹ Resolutie 1199 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (23 september 1998), *UN Doc. S/RES/1199* (1998).

²⁴⁰ R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 271-273; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 16-17.

²⁴¹ *Ibid.*

Akkoord van Rambouillet.²⁴² De Serviërs bleken meer bestand tegen de druk en verlieten de onderhandelingen op 19 maart zonder dat akkoord te ondertekenen.²⁴³

Na deze weigering ging de NAVO, zoals gezegd, vanaf 24 maart over tot een reeks bombardementen op Joegoslavische militaire doelwitten. Dit gebeurde echter niet met goedkeuring van de VN-Veiligheidsraad. Er was wel wat discussie onder de leden over de legitimiteit en noodzakelijkheid van deze actie, maar de NAVO werd er in ieder geval niet voor veroordeeld. De bombardementen hadden echter tot gevolg dat de Servische aanvallen op Kosovaarse Albanen verergerden en leken op een nieuwe etnische zuivering af te stevenen.²⁴⁴ Maar na 71 dagen bombardementen en harde onderhandelingen werd op 3 juni 1999 toch opnieuw een vredesakkoord bereikt. Milošević stemde in om Servische troepen terug te trekken uit Kosovo. De bombardementen werden gestaakt zodra de eerste troepen vertrokken en er kwam een definitief einde aan de NAVO-campagne op 20 juni 1999. Milošević zag in dat hij had gegokt en verloren.²⁴⁵

2.1.5 Installatie van UNMIK

Op 10 juni werd vervolgens VN-Resolutie 1244 aangenomen.²⁴⁶ Daarin werd het raamwerk van een internationale administratie van Kosovo vastgelegd. Het voorzag meer bepaald in de inschakeling van een internationale veiligheidsmacht waarbij een substantiële NAVO-deelname via KFOR werd toegestaan onder de koepel van de VN. Er werd ook voorzien in een eengemaakte commandostructuur voor alle aanwezige troepen, eveneens met een belangrijke rol weggelegd voor de NAVO.²⁴⁷

Ten tweede werd ook de terugtrekking geëist van alle aanwezige Joegoslavische ordetroepen (zowel leger als politie), met uitzondering van een aantal regimenten die zouden instaan voor ontminning en bewaking van belangrijke sites en grensovergangen, alsook de ontwapening van de KLA en andere Albanese verzetsgroepen. In de plaats daarvan kwam dan die zogenaamde internationale veiligheidsmacht. Haar voornaamste taken waren: vrij verkeer voor zichzelf, de burgerbevolking alsook andere aanwezige internationale organisaties verzekeren, de Kosovaarse grenzen te bewaken, een veilige omgeving te creëren voor de terugkeer van duizenden ontheemden en vluchtelingen en het leveren van humanitaire hulp.²⁴⁸

²⁴² Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo (18 maart 1999), *UN Doc. S/1999/648* (1999).

²⁴³ R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 273; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 17-18.

²⁴⁴ R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 274-275; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 18-21.

²⁴⁵ R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 275.

²⁴⁶ Resolutie 1244 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (10 juni 1999), *UN Doc. S/RES/1244* (1999).

²⁴⁷ R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 275-276; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 21.

²⁴⁸ R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 275-276; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo:*

Daarnaast werd tevens een civiele interim-overheid ingericht die de ontwikkeling van voorlopige en democratische, zelfbesturende instellingen – zoals voorzien in het Akkoord van Rambouillet – moest overschouwen. Dit was de zogenaamde *United Nations Mission in Kosovo* (UNMIK). De voornaamste opdracht daarvan was om in de tussentijd een politiek kader voor Kosovo te creëren dat een verregaande autonomie en zelfbestuur mogelijk maakte. Daarnaast moest het onder meer de belangrijkste infrastructuur wederopbouwen, de economie herstellen, de rechtsorde handhaven door middel van internationaal politiepersoneel en de installatie van lokale politie eenheden voor zijn rekening nemen. Het oefende enkele administratieve basistaken en burgerlijke diensten uit terwijl het meehielp aan de ontwikkeling en vervolgens de verkiezing van de voorlopige, democratische, politieke instellingen. Eenmaal die er waren, zou het zijn eigen verantwoordelijkheden aan die instellingen overdragen, met behoud van toezicht. Met het oog op de toekomst, namelijk na afloop van het interim-regime, zette het zich ook in om Kosovo zijn eigen lot te laten bepalen – de definitieve status waarvan sprake was in het Akkoord van Rambouillet – door het uitgetekende politieke proces ter bepaling van die toekomstige status te faciliteren. Dit zou allemaal in fases gebeuren²⁴⁹ en in een laatste fase zou UNMIK dan toezien op de overdracht van het gezag van de voorlopige instellingen aan de door het akkoord gevestigde instellingen.²⁵⁰

Over de definitieve status waarover het volk van Kosovo zelf zou mogen beslissen, bestonden heel wat meningen en ieder focuste daarbij op die elementen uit de resolutie die hun mening staafden. Tot nog toe werd er altijd geredeneerd vanuit politieke standpunten wanneer beslissingen omtrent Kosovo werden genomen maar zij die meenden dat Kosovo hoe dan ook binnen de FRJ moest blijven, Rusland en Servië, begonnen nu ook enkele juridische argumenten aan te halen tegen een opgelegde onafhankelijkheid. Ten eerste argumenteerden ze dat enkel onderhandelde wijzigingen aan staatsgrenzen toelaatbaar zijn. Dit argument volgt uit de verplichting van iedere staat onder artikel 2(3) en (4) HVN om geschillen vreedzaam te beslechten en artikel 33 om geschillen die de internationale vrede en veiligheid bedreigen, door onderhandeling of andere vreedzame middelen op te lossen. Ook de Commissie van de OVSE stelde in de Slotakte van Helsinki van 1975²⁵¹ dat grenzen alleen veranderd kunnen worden door middel van vreedzame middelen en akkoorden. Dit is niets anders dan de verwoording van het algemeen beginsel van territoriale integriteit. Een aantal staten binnen de Veiligheidsraad hadden inderdaad de uitdrukkelijke wens om Kosovo op te lossen binnen de territoriale integriteit van Joegoslavië. De passage in de resolutie die daar naar verwijst was echter een onderdeel van de preambule, niet van diens kernbepalingen. Daarnaast argumenteerden ze dat het zelfbeschikkingsprincipe onderdelen van staten niet toelaat om zich af te scheiden wanneer de overkoepelende staat die hun grondgebied controleert daar bezwaar tegen heeft. Internationaal recht staat niet toe dat zelfbeschikking boven de soevereiniteit

A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 21-22.

²⁴⁹ Voor een uitgebreide behandeling van al deze fases, zie o.m.: H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 51-78; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 25-37.

²⁵⁰ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 121-123; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 22.

²⁵¹ Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa, Slotakte van Helsinki (1 augustus 1975), www.osce.org/mc/39501?download=true.

van een staat kan staan want dat zou leiden tot de totale ontwrichting van het bestaande internationale statelijke rechtssysteem. Bovendien halen ze ook rechtspraak aan van het IGH: in het grensgeschil tussen Burkina Faso en Mali²⁵² werd de onschendbaarheid van bestaande staatsgrenzen beklemtoond zelfs wanneer nieuwe staten gevormd worden buiten voormalige koloniale regimes. Ook de Badintercommissie hield vast aan staatsgrenzen toen Joegoslavië uiteenspatte: het adviseerde dat nieuwe staten alleen gevormd kunnen worden volgens de grenzen van de bestaande republieken in de SFRJ en daardoor erkende ze dat enkel de republieken op grond van de grondwet het recht hadden om zich af te scheiden. Daarentegen wees het de mogelijkheid af voor Kosovo om een onafhankelijke staat te worden omdat het geen republiek was volgens de grondwet (zie *supra*). Tenslotte zeiden Rusland en Servië dat Resolutie 1244 de mogelijkheid van Kosovaarse onafhankelijkheid niet erkende omdat er omtrent de definitieve status enkel sprake was van 'autonomie' en 'zelfbestuur' wat aldus een verderzetting onder Servische soevereiniteit impliceert.²⁵³

Zij die daarentegen voor een Kosovaarse onafhankelijkheid waren, counterden met eveneens juridische argumenten. In de allereerste plaats had Servië zijn recht om over Kosovo te regeren verloren omdat het zijn beschermingsplicht niet was nagekomen. Die plicht is nochtans een algemeen internationaal rechtsbeginsel dat een soevereine staat verplicht zijn burgers te beschermen tegen geweld en mensenrechtenschendingen. Niet alleen was de Servische overheid hierin tekort geschoten, integendeel, zij was de bron van alle geweld tegen de Albanese bevolking in Kosovo. Deze inbreuk gerechtigde een tussenkomst van de internationale gemeenschap om alle acties te ondernemen die noodzakelijk zijn om de internationale vrede en veiligheid te bewaren. Hoewel dit beginsel hoofdzakelijk gaat over de omstandigheden waarin interventie mogelijk is, erkent het impliciet dat er grenzen zijn aan de soevereiniteit van een staat en dat die soevereiniteit over een bepaald stuk grondgebied, dat systematisch slachtoffer is, aldus logischerwijze verloren kan gaan door een schending van de plicht de bevolking ervan te beschermen. Ten tweede zeiden ze dat het weigeren van onafhankelijkheid voor Kosovo de internationale vrede en veiligheid bedreigde. Het HVN geeft de Veiligheidsraad grote flexibiliteit in het bepalen van welke middelen passend zijn om de internationale vrede en veiligheid te beschermen en zij heeft al regelmatig grenskwesties behandeld om dergelijke dreigingen te bezweren.²⁵⁴ Als derde argument wezen ze erop dat uit een nauwkeurige lezing van Resolutie 1244 blijkt dat de begrippen 'autonomie' en 'zelfbestuur' werden gebruikt in de context van de interim regeling tot aan het definitief akkoord. De resolutie sloot geen enkele optie uit voor de definitieve status van Kosovo waardoor er aldus geen uitdrukkelijk verbod op onafhankelijkheid bestaat. Tot slot benadrukten sommigen de verwijzing naar het Akkoord van Rambouillet waarin afgesproken was dat de definitieve oplossing gebaseerd zou zijn op de wil van het volk.²⁵⁵

²⁵² IGH, *Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali)*, Judgement, *ICJ Reports* 1986, 554.

²⁵³ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 120-121; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 22-23.

²⁵⁴ Bijvoorbeeld de vele resoluties die uitwerking geven aan Resolutie 181 van de Algemene Vergadering (*UN Doc. A/RES/181*) ter bepaling van de grens tussen de Arabische en Joodse staat binnen Palestina.

²⁵⁵ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 121-123; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo:*

2.1.6 Definitief akkoord over Kosovo's status

2.1.6.1 Intense en lange onderhandelingen

In 2005 werd de situatie geëvalueerd en hoewel de verhoopde vooruitgang misschien niet helemaal werd behaald, was men toch van mening dat het tijd was om de laatste fase te beginnen, de fase waarin de definitieve status van Kosovo zou worden bepaald. Er werd een Speciaal Gezant voor Kosovo's Toekomstige Status aangesteld – de voormalige president van Finland Martii Ahtisaari – en de VN-Veiligheidsraad erkende de basisprincipes waarop het proces voor definitieve status zich moest baseren. Dit proces zou verlopen onder leiding van een 'contactgroep', een comité bestaande uit ervaren diplomaten van de VS, het VK, Duitsland, Frankrijk, Italië en Rusland.²⁵⁶ Op 7 oktober 2005 vaardigde deze contactgroep een verklaring uit met daarin de tien begeleidende principes ter bepaling van de status van Kosovo.²⁵⁷ Een van de principes is dat er niet kan teruggekeerd worden naar de status van Kosovo van voor maart 1999. Een ander is dat het grondgebied noch onderverdeeld noch ondergebracht zal worden in een unie met een andere staat of een deel van een andere staat. Ook zou de territoriale integriteit van naburige staten worden gerespecteerd. In 2006 voegde de contactgroep er nog aan toe dat de voortgebrachte oplossing aanvaardbaar moest zijn voor de Kosovaarse bevolking. In elk geval zou er internationale aanwezigheid blijven om toe te zien op de naleving van het bereikte akkoord en om de implementatie ervan te ondersteunen.²⁵⁸

Met deze principes op tafel vonden vanaf februari 2006 gedurende veertien maanden maar liefst vijftien onderhandelingsrondes plaats die op de koop toe de splitsing van Servië en Montenegro meemaakten. Op 24 juli 2006 gingen de onderhandelingen over de status zelf pas echt van start. In de openingsstellingen verklaarde de Kosovaarse vertegenwoordiging dat onafhankelijkheid hun enige eis was terwijl de Servische delegatie herhaalde dat volledige onafhankelijkheid voor hen onaanvaardbaar bleef en in plaats daarvan autonomie voor de Kosovaarse Albanen voorstelde. Terwijl de onderhandelingen nog steeds gaande waren, nam Servië een nieuwe grondwet aan op 30 september 2006 waarin Kosovo substantiële autonomie binnen Servië gegeven werd. Zo substantieel bleek die autonomie echter niet te zijn want ze was onderhevig aan de wil van het Servische parlement.²⁵⁹

De onderhandelingen verliepen wederom erg moeizaam omdat beide partijen van geen wijken wilden weten. Voor sommige onderwerpen kon weinig tot geen doorbraak geforceerd worden. Volgens het tijdsschema dat de contactgroep voor ogen had, zou er een voorstel zijn eind 2006 zodat tegen maart 2007 de VN-Veiligheidsraad een nieuwe resolutie kon aannemen die de nieuwe

A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 23-24.

²⁵⁶ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 3.

²⁵⁷ UNOSEK, *Guiding principles of the contact group for a settlement of the status of Kosovo*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 26 juli 2014, www.unosek.org/docref/Contact%20Group%20-%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf.

²⁵⁸ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 131; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 38.

²⁵⁹ J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 38.

status voor Kosovo zou introduceren. Deze resolutie moest dan de formulering dat Servië soevereiniteit heeft over Kosovo in Resolutie 1244 vervangen. Bedoeling was echter niet te spreken van onafhankelijkheid of Servische soevereiniteit maar veeleer van een interim-staat, een gebied onder permanente internationale leiding.²⁶⁰

2.1.6.2 *Het voorstel van Ahtisaari*

Op 2 februari 2007 legde Martii Ahtisaari zijn voorstellen aan beide partijen voor. Het zogenaamde *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement (CSP)*²⁶¹ bevatte een kadertekst met twaalf bijlagen en bleef op de vlakte wat de exacte status van Kosovo betreft. Niettemin kende het Kosovo eigenschappen toe die wijzen in de richting van *statehood* zoals het kunnen sluiten van internationale overeenkomsten en het toetreden tot internationale organisaties. Zich hiervan bewust wees het Servisch nationaal parlement het voorstel af en in de volgende ontmoetingen riep de Servische premier op voor nieuwe onderhandelingen die zouden vertrekken vanuit substantiële autonomie. Zo leek dit een straatje zonder einde te worden: er was geen vooruitzicht dat beide partijen ook maar iets gemeenschappelijk vonden in hun posities met betrekking tot de status van Kosovo. Op 26 maart werden de hangende voorstellen voorgelegd aan de Veiligheidsraad tezamen met een aanbeveling van de Speciale Gezant. Daarin liet hij uitschemeren dat hij de wanhoop nabij was en dat niets nog de impasse zou kunnen overbruggen, de ruimte voor onderhandeling was uitgeput. Volgens hem was "de enige 'haalbare' oplossing onafhankelijkheid met behoud van toezicht door de internationale gemeenschap tijdens de beginperiode." Re-integratie met Servië was uitgesloten want "Kosovo werd inmiddels acht jaar lang volledig los van Servië bestuurd, een realiteit die niet ontkend kon worden en onomkeerbaar was." Maar ook een voortgezette internationale administratie was onhoudbaar: het geduld van de Albanese Kosovaren was op; zij wilden nu eindelijk eens echt de touwtjes in handen hebben. Bovendien was UNMIK er niet in geslaagd een waardige economie uit te bouwen door de politieke onzekerheid die in het gebied heerste. Dit vormde een bron van instabiliteit en bemoeilijkte integratiegesprekken met de EU. Alleen onafhankelijkheid kon de gewenste klaarheid en stabiliteit die nodig is voor economisch ontwikkeling bieden.²⁶²

Gedurende een initiële periode zou er, zoals zojuist gezegd, wel toezicht gehouden worden door de internationale gemeenschap. Dit kwam concreet neer op het volgende. Wat de burgerlijke aspecten van het akkoord betreft, zou een internationale afgevaardigde voor burgers worden aangesteld. Deze zou echter niet de uitvoerende en wetgevende macht uitoefenen al zou hij/zij wel een vetorecht of annuleringsrecht hebben ingeval het Kosovaarse parlement wetgeving respectievelijk de uitvoerende organen beslissingen zouden nemen die ingaan tegen het plan. De tweede instelling die zou optreden was het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB, later EULEX). Dit zou Kosovo bijstaan in het opbouwen van instellingen die beantwoorden aan het principe van de

²⁶⁰ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 159-160.

²⁶¹ *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement (26 maart 2007)*, *UN Doc. S/2007/168/Add.1* (2007).

²⁶² *Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status (26 maart 2007)*, *UN Doc. S/2007/168* (2007). Zie ook: H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 165-166; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 39.

rechtsstaat. Het zou een beperkte uitvoerende macht hebben om misdaden te onderzoeken en de bevoegdheid krijgen om te vervolgen en te oordelen over de schuld of onschuld van de daders. Tot slot zou KFOR er aanwezig blijven om te dienen als internationale krijgsmacht totdat Kosovo bekwaam was zichzelf te voorzien van veiligheid.²⁶³

2.1.6.3 *Het plan stuit op weerwerk*

Aanvankelijk waren er vele landen te vinden voor het plan al was toch niet iedereen even enthousiast. Vooral de EU was een hevige voorstander en stond pal achter een Resolutie van de Veiligheidsraad die het plan integraal zou goedkeuren. Maar in plaats van over te gaan tot een formele overweging van het plan begon de Veiligheidsraad een periode van overleg met daarin voorop Rusland dat aanstuurde op nogmaals bilaterale onderhandelingen tussen Servië en Kosovo. Rusland begon zich bovendien meer en meer te distantiëren van de contactgroep. Naarmate het Russische verzet tegen het plan van Ahtisaari toenam en de mogelijkheid dat Rusland zijn veto zou gebruiken reëler werd, begonnen ook andere voorstanders terug te krabbelen. Toch zouden alle EU-lidstaten, ongeacht hun afkeur, zich scharen achter de twee lidstaten die in de Veiligheidsraad zetelden. Toen het er op aan kwam, lag dus alleen Rusland dwars.²⁶⁴

Met de Veiligheidsraad op een dood spoor medio 2007 en de onmogelijkheid om het plan toch door te drukken door middel van een resolutie, zat er niets anders op dan opnieuw de koppen bij mekaar te steken en een nieuwe uitweg uit de impasse te zoeken. Uiteindelijk sloten de EU en de VS een verbond om de implementatie van het plan door te voeren door middel van een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring onmiddellijk gevolgd door erkenning.²⁶⁵ Dit noemde men dan 'plan B' terwijl het aannemen van een resolutie 'plan A' was en waar de VS nog het meest achter stond.²⁶⁶

Tussen de datum waarop Ahtisaari zijn plan en aanbeveling had ingediend en 20 juli 2007 waren reeds vijf ontwerp-resoluties de revue gepasseerd. De reden voor het continu herontwerpen was uiteraard bedoeld om Rusland mee te krijgen. Kersvers Frans president Sarkozy trachtte nog een nieuw momentum te scheppen door op 7 juni een nieuw voorstel te lanceren. Er zou nog maximum zes maanden onderhandeld worden en bij het uitblijven van een akkoord na deze periode, zou automatisch onafhankelijkheid volgen of minstens uitvoering worden gegeven aan Ahtisaari's plan.²⁶⁷ Op 12 juni kwam men met 'plan C' op de proppen: erkenning en ondersteuning van Kosovo's onafhankelijkheid buiten de VN-Veiligheidsraad om. Anderen durfden niet verder te kijken dan een plan B. Dat zou volgens hen moeten inhouden dat men toch een resolutie aanneemt, vertrekkend vanuit het plan van Ahtisaari, terwijl men verdere NAVO-aanwezigheid, de vorming van een nieuw soort interim administratie en nogmaals 120 dagen onderhandeling machtigt. Dit voorstel werd in een ontwerp gegoten in de tweede week van juni. Daarna kwam er een alternatief ontwerp dat 120 dagen onderhandelingen machtigde maar dat zou gevolgd worden door een automatische aanname van de Ahtisaari aanbevelingen indien geen overeenkomst uit de onderhandelingen voorkomt. Dit ontwerp werd uitgebracht op 20 juni en besproken in private sessies binnen de Veiligheidsraad

²⁶³ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 166-167.

²⁶⁴ *Ibid*, 171-173.

²⁶⁵ *Ibid*.

²⁶⁶ *Ibid*, 175.

²⁶⁷ *Ibid*, 181.

maar Rusland schoot het ontwerp wederom af waardoor formeel geen actie werd ondernomen. Op 9 juli volgde een vijfde ontwerp dat niet voorzag in automatische implementatie noch een definitieve status voor Kosovo maar dit stuitte ook weer op een *njet* van Rusland.²⁶⁸

2.1.6.3 *Het plan wordt definitief begraven*

Op 20 juli 2007 gaf het Westen een uitkomst binnen de Veiligheidsraad op. Het vijfde ontwerp werd die dag besproken maar wegens Ruslands aanhoudend verzet kwam het niet tot een stemming. Dit betekende meteen ook het officiële einde van het gebruiken van de Veiligheidsraad als instrument voor het bepalen van Kosovo's definitieve status. Inmiddels had de VS wel enkele EU-lidstaten – zoals Frankrijk en het VK – weten te mobiliseren om ingeval er helemaal geen resolutie zou worden aangenomen, over te gaan tot een gecoördineerde erkenning van een eenzijdige Kosovaarse onafhankelijkheidsverklaring. Een dag eerder werd een akkoord bereikt om op 20 juli officieel een verklaring af te leggen waarin gezegd zou worden dat alle kansen om een resolutie aan te nemen, uitgeput waren en dat de impasse de fout van Rusland was. De verklaring zou ook aankondigen dat er nog 120 dagen volgden waarin onderhandeld zou worden. Duitsland en Italië gingen echter niet akkoord dat in de verklaring zou volgen dat indien na die 120 dagen de onderhandeling niet succesvol bleken, er zou worden overgegaan tot erkenning van de onafhankelijkheid van Kosovo.²⁶⁹

2.1.6 Nieuwe reeks onderhandelingen

Omdat er zich geen alternatief meer aandiende, begonnen de EU-lidstaten aan hun opdracht om samen met de VS op te treden zonder de steun van een VN-resolutie. In juli en augustus 2007 werkten beiden samen aan het organiseren van de nieuwe reeks onderhandelingen waarbij het plan-Athisaari als houvast zou dienen. Meer bepaald werd op 25 juli binnen de contactgroep overeengekomen dat (1) een zogenaamde trojka bestaande uit de VS, EU en Rusland de onderhandelingen zou leiden, (2) de contactgroep alsnog een soort van zegen zou vragen voor zijn handelingen bij de Secretaris-Generaal van de VN en (3) Athisaari en zijn dienst enkel een adviserende rol zou hebben in plaats van deel te nemen als officiële onderhandelaars.²⁷⁰

Toch bleek dit niet meer dan een schertsvertoning in die zin dat er helemaal geen vooruitgang werd geboekt. De strategie die er echter achter zat was de twijfelaars onder de EU-lidstaten te bewijzen dat een onderhandelde oplossing onmogelijk was en dat het dus zeker niet gelegen had aan eventueel mistasten van Athisaari. Het kwam er nu op aan een vrij grote massa van staten, na het uitblijven van een resolutie, te overtuigen dat de definitieve status van Kosovo moest opgelost worden buiten de Veiligheidsraad om. Daarvoor moest het kwintet – VS, VK, Duitsland, Frankrijk en Italië – een overeenkomst sluiten waarin Kosovo onafhankelijk gemaakt werd. Als dit lukte binnen het kwintet, dan betekende dit hét signaal voor de Kosovaren om zichzelf onafhankelijk te verklaren wetende dat de VS en de andere leden ervan Kosovo zouden erkennen als een staat. Ingeval van succes zouden zeker nog minstens vijftien andere EU-lidstaten volgen. De

²⁶⁸ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 182-184.

²⁶⁹ *Ibid*, 183-185.

²⁷⁰ *Ibid*, 189-192.

Secretaris-Generaal verwelkomde op 1 augustus het initiatief van de trojka en gaf zijn zegen voor de geplande onderhandelingen. Hij verzocht tevens dat een rapport van de contactgroep over de geleverde inspanningen aan hem werd voorgelegd op 10 december 2007. Dit was tevens de datum die de VS zelf als deadline voor het trojkaproces vooruitschoof.²⁷¹

De eerste onderhandelingsronde startte op 10 augustus toen de trojka de Servische delegatie ontmoette en de dag erna naar Pristina trok om aldaar de Kosovaarse delegatie te ontmoeten. De Kosovaren benadrukten nogmaals dat ze wel mee in onderhandelingen zouden stappen maar dat zij geen intentie hadden hun eis van onafhankelijkheid te wijzigen, laat staan te laten varen. De tweede ronde volgde op 30 augustus en de derde ging door van 17 tot 19 september.²⁷² Gedurende de maanden september, oktober en november kwamen er voorstellen van beide partijen alsook van de trojka zelf maar alle werden telkens door een van de partijen afgeschoten. Alles wat niet onafhankelijkheid in zich had, kon niet voor de Kosovaren en alles wat onafhankelijkheid bevatte, al was het zelfs met verregaande interstatelijke samenwerking, kon niet door de beugel van de Serviërs. De laatste ronde vond plaats van 25 tot 28 november 2007. Daar werd weinig verrassend opnieuw hetzelfde liedje afgespeeld: beide partijen herhaalden gewoon hun standpunt. Hierna werkten de leden van de trojka aan het rapport dat ze beloofd hadden te zullen indienen bij de Secretaris-Generaal na de deadline.²⁷³

2.1.6 De laatste rechte lijn

Op een laatste ontmoeting op 2 december 2007 legden de leden van de trojka de laatste hand aan het rapport voor de Secretaris-Generaal. Daarna reisde de trojka af naar Belgrado en Pristina om de partijen in te lichten over hun rapport. Op 4 december ging de VS nog aan de Kosovaren verklaren dat ze hen zouden begeleiden doorheen hun onafhankelijkheid maar dat er een gecoördineerde onafhankelijkheidsverklaring moest worden opgesteld in plaats van een louter eenzijdige. Daarvoor moest wel de EU mee aan boord stappen al had dat wel wat voeten in de aarde. Bovendien moesten er nog concrete gesprekken met de Secretaris-Generaal worden ingelast om te verzekeren dat ze de nodige stappen zouden nemen om onafhankelijkheid mogelijk te maken onder de bepalingen van Resolutie 1244. In elk geval zou deze resolutie, zelfs als ze niet door een andere vervangen werd, onafhankelijkheid niet in de weg staan. Er werd daarin weliswaar gesproken van Servische soevereiniteit maar dat was in de preambule en is dus geen 'beslissing' van de Veiligheidsraad. VN-lidstaten zijn enkel verplicht om 'beslissingen' van de Veiligheidsraad te aanvaarden en toe te passen.²⁷⁴ Er was trouwens sowieso geen verbod voor onafhankelijkheid als definitieve status voor Kosovo in de resolutie te lezen (zie *supra*).²⁷⁵

De Kosovaarse politieke elite moest zich dus in stilte hullen en zich niet engageren in ongecoördineerde of eenzijdige acties. Op 10 december zelf, wanneer de trojka zijn rapport aan de Secretaris-Generaal overhandigde, moesten ze zich engageren in internationale samenwerking en naleving van het plan-Ahtisaari. Ze dienden vanaf dan te lobbyen in Europa en de rest van de

²⁷¹ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 191-196.

²⁷² *Ibid*, 196-201.

²⁷³ *Ibid*, 204.

²⁷⁴ Artikel 25 HVN.

²⁷⁵ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 207-208.

wereld en tegelijk wetgeving voor te bereiden die gevraagd werd in het plan, met uitzondering van wetten die soevereiniteit vereisen zoals een ministerie van defensie of een inlichtingendienst. Dat waren allemaal zaken voor na de onafhankelijkheid. In elk geval moest Kosovo klaar staan met onafhankelijkheidsverklaring tegen half januari 2008. In die verklaring moet Kosovo aangeven bereid te zijn om zich aan het plan van Athisaari te houden en moet uitnodigen tot militaire en andere internationale ondersteuning. De VS erkende dat er risico's aan verbonden waren en benadrukte dat de Albanezen zelf zouden moeten instaan voor de veiligheid, ook in geval van Servische represailles of provocatie. Bovendien werd Kosovo aangespoord zo snel mogelijk een regering te vormen op basis van de uitslagen van de verkiezingen die inmiddels in november gehouden waren.²⁷⁶

Nog een laatste horde die genomen moest worden, waren de Servische presidentsverkiezingen begin februari 2008. Hierna lag de weg open naar een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring gevolgd door een onmiddellijke erkenning van een aanzienlijk aantal staten, of eerder een gering aantal staten met veel aanzien.²⁷⁷

2.1.6 De grote dag

Op 17 februari 2008 was het dan eindelijk zo ver: het Kosovaarse parlement riep de onafhankelijkheid uit onder de bepalingen van het plan-Ahtisaari.²⁷⁸ De Servische parlementsleden probeerden de parlementaire vergadering nog wel te boycotten maar dat kon niet baten. Een waar volksfeest barstte los. Aan de andere kant van de grens klonk geen feestgedruis maar gebalde taal: Servië zou er alles aan doen om alle documenten die betrekking hadden op de creatie van een 'nepstaat' op het soevereine grondgebied van Servië, te laten vernietigen. President Tadić verkondigde dat Servië Kosovo nooit zou erkennen. In Belgrado braken ook enkele rellen uit die vooral Westerse doelwitten beoogden. Tot veel meer was Servië echter niet in staat: er volgde geen grootschalige aanvallen tegen Kosovo – de NAVO-bombardementen zaten immers nog vers in het geheugen – en Servische oppositie zou beperkt blijven tot scherpe woordenwisselingen en het terugroepen van een aantal ambassadeurs uit Westerse landen. Ook Rusland kon zijn bondgenoot niet militair bijstaan want het zou van geen enkel buurland van Servië de toestemming krijgen om zijn grondgebied over te vliegen of via water of weg te doorkruisen. Het zou hoogstens wat onrust stoken in de Kaukasus – dit is waar regio's zoals Abchazië, Nagorno-Karabach en Zuid-Ossetië zich *de facto* hebben afgescheurd van Azerbeidzjan respectievelijk Georgië – om het westen te jennen.²⁷⁹

De dag erna ging de VS, zoals beloofd, over tot erkenning van Kosovo als onafhankelijke staat, onmiddellijk gevolgd door het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, ook zoals afgesproken. Van de nabije burens gingen onder meer Albanië en Turkije diezelfde dag nog over tot erkenning. De ministers van Buitenlandse Zaken van de EU kwamen in Brussel bijeen en vaardigden een

²⁷⁶ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 207-208; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 40.

²⁷⁷ *Ibid.*

²⁷⁸ Onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo, 17 februari 2008, www.assembly-kosova.org/common/docs/Dek_Pav_e.pdf.

²⁷⁹ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 211-219.

compromistekst uit waarin het verklaarde dat de lidstaten “in overeenstemming met hun nationale praktijk en wetgeving zullen beslissen over hun relaties met Kosovo...” en waarin ze duidelijk maken dat dit geen precedent scheidt.²⁸⁰ In de loop van de eerst volgende dagen regende het nog meer erkenningen waaronder die van nog twee andere leden van het kwintet, namelijk Duitsland en Italië. Na een paar weken was Kosovo overigens reeds door het merendeel van de Europese staten erkend. Er waren tevens staten die integendeel verklaarden dat zij formeel weigerden Kosovo te erkennen. Het gaat dan met name om staten zoals Georgië, Spanje en Cyprus die zelf te kampen hebben met separatisme.²⁸¹

Maar dan is de vraag nog hoe het plan kon worden geïmplementeerd. Dit zou moeten gebeuren via de VN-Veiligheidsraad maar daar had Rusland zijn veto gesteld. Rusland was dus in staat om te voorkomen dat de VN UNMIK stopzette en dat deze laatste zijn gezag doorgaf aan de Kosovaarse overheden en de nieuwe instellingen die door het plan zouden worden opgericht. Dat maakte van Kosovo bestuurskundig gezien een kleine nachtmerrie. Formeel was het gezag van de Kosovaarse overheden vrij beperkt omdat Kosovo zijn soevereiniteit in de nieuwe eigen grondwet²⁸² beperkt had door te stellen dat de aanwezige internationale instanties het hoogste gezag hebben, althans wat betreft de interpretatie van het Athisaari Plan. Maar die internationale aanwezigheid is op zijn beurt verspreid over vier afzonderlijke instanties: het bureau van de internationale afgevaardigde voor burgers (ICO), EULEX, UNMIK en KFOR. Initieel was het bedoeld dat UNMIK na 120 dagen de fakkel zou doorgeven aan de lokale autoriteiten, gesteund door het ICO en EULEX. De weigering van Rusland in de Veiligheidsraad om de Secretaris-Generaal te machtigen UNMIK zijn macht over te dragen betekende dat UNMIK zijn gezag moest blijven uitoefenen voor onbepaalde duur. Dat zou vroeg of laat zeker tot aanvaringen leiden tussen UNMIK en de lokale overheden waarmee Rusland hoopte dat het niet uitvoerbaar was en tot grote frustratie bij de Kosovaren zou leiden.²⁸³

Afdeling 2: de opinie van het Internationaal Gerechtshof

Toegegeven, bovenstaande geschiedenis was uitgebreider en veel gedetailleerder dan bij de vorige twee casussen het geval was. Toch werd geen enkel detail gegeven dat niet van belang was voor het vervolg van het verhaal. Kosovo is in vele aspecten een *sui generis* geval en bovendien is het ganse verhaal uitermate complex. Het was de bedoeling een zo breed mogelijk kader te scheppen waarin Kosovo begrepen moet worden. Het moge al duidelijk zijn dat het recht in dit soort aangelegenheden een eerder subsidiaire rol speelt en vooral moet wijken voor geopolitieke spelletjes tussen de ‘groten der aarde’. We vervolgen de geschiedenis nu met het voor Kosovo levensbelangrijke arrest van het Internationaal Hof van Justitie. Opnieuw een juridisch instrument dat de toekomst van een (al dan niet) staat kon veilig stellen.

²⁸⁰ Besluit van de Europese Raad op de 2851^e zitting van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (Externe Betrekkingen), Brussel, 18 februari 2008, www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98818.pdf.

²⁸¹ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 217-219; J. SUMMERS, “Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence” in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 40-41.

²⁸² Grondwet van de Republiek Kosovo, 15 juni 2008, www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Constitution.of.the.Republic.of.Kosovo.pdf.

²⁸³ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 220-224.

2.2.1 Indiening van verzoekschrift

Uit gevoelens van wraak, woede en ontgoocheling lanceerde Servië een diplomatiek tegenoffensief. Een eerste luik hield het terugroepen in van ambassadeurs uit verschillende staten die hadden meegewerkt aan de eenzijdige onafhankelijkheid van Kosovo en/of Kosovo inmiddels hadden erkend. Het andere luik bestond uit het uitlokken van een advies van het IGH over de (on)wettelijkheid van de Kosovaarse onafhankelijkheidsverklaring.

Op 18 februari 2008 verklaarde het Servische nationale parlement de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo van nul en generlei waarde op vraag van de Servische overheid. Het Grondwettelijk Hof van Servië was immers dezelfde mening toegedaan, argumenterend dat de verklaring in strijd was met het HVN, de grondwet van Servië, de slotakte van Helsinki, Resolutie 1244 van de Veiligheidsraad (en diens voorgangers) en de opinies van de Badintercommissie. Op 26 maart maakte Servië bekend dat het van plan was het IGH om advies te vragen om zo een duidelijk antwoord te krijgen over de wettelijkheid van Kosovo's onafhankelijkheidsverklaring. Vervolgens diende Servië officieel op 15 augustus een verzoek in bij de VN om een advies te vragen van het IGH. Dit verzoek werd in september behandeld door de Algemene Vergadering. Diezelfde maand nog werd een resolutie opgesteld waarin de Algemene Vergadering aan het IGH de vraag stelde of "de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring door de Kosovaarse voorlopige instanties van zelfbestuur in overeenstemming is met internationaal recht" (eigen vertaling). De resolutie werd vervolgens op 8 oktober 2008 formeel goedgekeurd.²⁸⁴

Ter informatie: een zaak kan op twee verschillende manieren voor het IGH gebracht worden. Ten eerste kunnen op basis van artikel 34 van het Statuut van het Internationaal Gerechtshof²⁸⁵ geschillen tussen twee staten bij het Hof aanhangig gemaakt worden. Let wel: enkel tussen twee *staten*. Bovendien moeten beide staten instemmen met de rechtsmacht van het IGH. De tweede manier is dat op basis van artikel 96 HVN de Algemene Vergadering, de Veiligheidsraad of een ander speciaal daartoe gemachtigd VN-orgaan een verzoek voor een advies omtrent een juridische kwestie indient bij het Hof. Het Hof zal dan overeenkomstig artikel 65 Stat. IGH een advies uitvaardigen, dat evenwel niet bindend is.²⁸⁶ Uiteraard verkoos Servië de tweede manier want als het IGH het verzoek van Servië ontvankelijk zou verklaren en aldus zijn rechtsmacht over Kosovo erkent, dan zou dat automatisch Kosovo's soevereiniteit bevestigen.²⁸⁷

2.2.3 Oordeel

Op 22 juli 2010 volgde dan eindelijk de lang verwachte uitspraak van het IGH.²⁸⁸ Met een duidelijke tien tegen vier stemming besliste het Hof dat de onafhankelijkheidsverklaring geen schending van internationaal recht was. Gelet op de door de beide partijen aangehaalde argumenten, bestond de argumentatie van het Hof over de wettelijkheid van de verklaring uit twee

²⁸⁴ Resolutie 63/3 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (8 oktober 2008), *UN Doc. A/RES/63/3* (2008).

²⁸⁵ Statuut van het Internationaal Gerechtshof, 26 juni 1945.

²⁸⁶ J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 199-200.

²⁸⁷ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 225-226.

²⁸⁸ IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, 403.

delen: enerzijds overeenstemming met algemeen internationaal recht en anderzijds overeenstemming met Resolutie 1244 die een *lex specialis* zou hebben gecreëerd.²⁸⁹

2.2.3.1 Algemeen internationaal recht

Alvorens het Hof overging tot een schets van de achterliggende feiten, weidde het uit over de exacte strekking van de vraag. Volgens het Hof was de vraag van de Algemene Vergadering duidelijk, specifiek en nauw omschreven. Wat in essentie gevraagd werd is of de verklaring al dan niet in overeenstemming is met internationaal recht. Het betreft met andere woorden louter de (on)wettelijkheid van de onafhankelijkheidsverklaring zelf. Het Hof geeft uitdrukkelijk aan dat er niet gevraagd wordt naar de wettelijke gevolgen van de onafhankelijkheid, noch of Kosovo *statehood* had verworven, noch naar de geldigheid of wettelijke gevolgen van de erkenning van Kosovo door de staten die het als onafhankelijke staat hebben erkend. Bijgevolg zal het Hof in zijn antwoord geen rekening houden met hoe Kosovo precies ontstaan is.²⁹⁰ Evenmin aan de orde was de vraag of het recht op secessie een positief recht was onder internationaal recht want de vraag of de onafhankelijkheidsverklaring wettelijk was of niet, staat helemaal los van de vraag of het uitvaardigen van dergelijke verklaringen een positief recht op secessie vestigt.²⁹¹

Wat de grond van de zaak betreft, gaat het Hof in het eerste onderdeel van zijn antwoord de onafhankelijkheidsverklaring toetsen aan het algemeen internationaal recht. Daarin gaat het Hof vrij algemeen van start: "doorheen de achttiende, negentiende en twintigste eeuw waren er talrijke onafhankelijkheidsverklaringen, zij het vaak hevig gecontesteerd door de staten waarvan werd afgescheiden. Soms resulteerde dit in de vorming van een nieuwe staat, soms ook niet." Maar dan zegt het Hof dat "in geen geval de statenpraktijk laat uitschijnen dat de handeling op zich werd gezien als zijnde in strijd met internationaal recht. Integendeel, de statenpraktijk tijdens deze periode leidt duidelijk tot de conclusie dat internationaal recht geen verbod op onafhankelijkheidsverklaringen bevat." Het Hof durft zelfs nog verder te gaan door te stellen dat "sinds de tweede helft van de twintigste eeuw het internationaal zelfbeschikkingsrecht zodanig geëvolueerd is dat het een recht op onafhankelijkheid heeft gecreëerd voor volkeren in niet-zelfbesturende gebieden en volkeren die onderworpen zijn aan buitenlandse dominantie."²⁹²

In het bijzonder behandelt het Hof de vaak opgeworpen stelling dat het principe van territoriale integriteit een impliciet verbod bevat op eenzijdige onafhankelijkheidsverklaringen. Wat het Hof dan doet, is simpelweg de toepasselijkheid van dit beginsel wegwuiven: "de toepassings sfeer van het principe van territoriale integriteit is beperkt tot de relaties tussen staten."²⁹³ Met andere

²⁸⁹ J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 42.

²⁹⁰ IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, (403) 423-424, nr. 51.

²⁹¹ *Ibid*, 425-426, nr. 56.

²⁹² IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, (403) 436, nr. 79.

²⁹³ *Ibid*, 437, nr. 80.

woorden, het beginsel is enkel toepasselijk op staten ten aanzien van andere staten en niet op niet-statelijke actoren die een onafhankelijke staat binnen een andere staat uitroepen.²⁹⁴

Dat onafhankelijkheidsverklaringen wel degelijk illegaal kunnen zijn, blijkt uit een aantal resoluties van de Veiligheidsraad, met name Resolutie 216 en 217 in verband met Zuid-Rhodesië²⁹⁵, Resolutie 541 met betrekking tot Noord-Cyprus²⁹⁶ en Resolutie 787 met betrekking tot de Servische republiek Srpska.²⁹⁷ Maar, zegt het Hof, "in al die gevallen (...) kwam de illegaliteit die vasthing aan de onafhankelijkheidsverklaringen niet voort uit het eenzijdige karakter van die verklaringen op zichzelf genomen, maar wel uit het feit dat zij (...) gepaard gingen met onwettig gebruik van geweld of andere flagrante inbreuken op de normen van algemeen internationaal recht, in het bijzonder die met een bijzonder dwingend karakter (*ius cogens*)."²⁹⁸ Wat het Hof dus deed was een onderscheid maken tussen de onafhankelijkheidsverklaring als handeling en de wettelijke context waarin de afscheiding zich afspeelde.²⁹⁹ "In het geval van Kosovo heeft de Veiligheidsraad deze positie echter nooit ingenomen", maakt het Hof onmiddellijk duidelijk. Bovendien trekt het hieruit het gevolg dat "het uitzonderlijk karakter van bovenvermelde resoluties naar de mening van het Hof lijkt te bevestigen dat er geen algemeen verbod op unilaterale onafhankelijkheidsverklaringen kan afgeleid worden uit de praktijk van de Veiligheidsraad."³⁰⁰

Voor deze redenen alleen beschouwde het Hof dat het internationaal recht geen toepasselijk verbod op onafhankelijkheidsverklaringen bevat. Het concludeert daaruit dat de Kosovaarse onafhankelijkheidsverklaring geen schending is van het algemeen internationaal recht.³⁰¹

2.2.3.2 Resolutie 1244 en de daaruit voortvloeiende *lex specialis*

Zoals gezien heeft Resolutie 1244 onder meer UNMIK als hoogste gezagsinstantie over Kosovo geïnstalleerd. Later is hieruit onrechtstreeks³⁰² een grondwettelijk kader voortgevloeid dat de voorlopige zelfbesturende instanties van Kosovo moesten naleven en waarin de macht van UNMIK en andere internationale organen die in het gebied actief waren, gedefinieerd werd. Het is aan deze twee instrumenten dat het Hof vervolgens de onafhankelijkheidsverklaring zal toetsen.

²⁹⁴ Cfr. J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 45.

²⁹⁵ Resolutie 216 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (12 november 1965), *UN Doc. S/RES/216* (1965).

²⁹⁶ Resolutie 541 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 1983), *UN Doc. S/RES/541* (1983).

²⁹⁷ Resolutie 787 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 november 1992), *UN Doc. S/RES/787* (1992).

²⁹⁸ IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, (403) 437, nr. 81.

²⁹⁹ Cfr. J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 45.

³⁰⁰ IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, (403) 437-438, nr. 81.

³⁰¹ *Ibid*, 438-439, nr. 84.

³⁰² De verordeningen die door UNMIK werden uitgevaardigd, zoals het grondwettelijk kader (Vo. 2001/9), werden immers door de Speciaal Gezant van de Secretaris-Generaal aangenomen op grond van de bevoegdheid die hij afleidt uit Resolutie 1244 (meer bepaald paragrafen 6, 10 en 11).

Alvorens daartoe over te gaan, gaat het Hof eerst de identiteit bepalen van de auteurs van de onafhankelijkheidsverklaring. De vraag was immers of die verklaring een handeling was van het Kosovaarse parlement – dit is een van de voorlopige instanties van zelfbestuur, opgericht door het grondwettelijk kader – of van iets/iemand in een andere hoedanigheid. Hoewel het *prima facie* leek alsof de verklaring het werk was van twee interim instanties, namelijk het Kosovaarse parlement en de premier van Kosovo, toch argumenteerde het Hof dat de verklaring niet werd voortgebracht door voorlopige instellingen maar door “personen die handelden in hun hoedanigheid van vertegenwoordigers van het Kosovaarse volk, buiten het kader van de interim-administratie.”³⁰³

Het Hof baseert zich daarvoor eigenlijk op drie feitelijke elementen. Ten eerste bevat de tekst van de verklaring geen verwijzingen waaruit zou blijken dat dit het werk is van het parlement. Er wordt in de tekst niet gesproken in de derde persoon enkelvoud (wat volgens het Hof doorgaans het geval is als een parlement een tekst aanneemt) maar er wordt vaak de wij-vorm gehanteerd (“wij, de democratisch verkozen leiders van ons volk”). Ten tweede wijkt de gevolgde procedure voor de aanneming van de onafhankelijkheidsverklaring af van de gebruikelijke procedure om wetgeving uit te vaardigen. In het bijzonder werd de verklaring ondertekend door alleen die aanwezig waren op het moment van de aanneming, inclusief de president van Kosovo die geen lid is van het parlement. Het dient ook opgemerkt te worden dat de verklaring niet werd doorgestuurd naar de Speciale Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal voor publicatie in de *Official Gazette* zoals voor andere wetgeving het geval is. Tot slot moet ook de reactie van de Speciale Vertegenwoordiger in aanmerking worden genomen. Deze had de plicht om actie te ondernemen met betrekking tot handelingen van het Kosovaarse parlement waarvan hij vond dat *ultra vires* gehandeld werd. Gelet op het stilzitten van de Speciale Vertegenwoordiger kan worden aangenomen dat hij de onafhankelijkheidsverklaring niet achtte een handeling uit te maken van de voorlopige instanties met uitwerking in de rechtsorde waarvoor hij verantwoordelijk was.³⁰⁴

Een eerste kwestie is of de bepalingen van Resolutie 1244 zelf de onafhankelijkheidsverklaring verbieden. Daarvoor is een zeer nauwkeurige lezing van de resolutie vereist. De resolutie bevatte alvast geen enkele bepaling die handelde over de definitieve status van Kosovo of over de voorwaarden ter bereiking daarvan. Nochtans laat de hedendaagse praktijk van de Veiligheidsraad zien dat in situaties waar de Raad besliste om beperkende voorwaarden op te leggen voor een permanente status van een gebied, deze voorwaarden worden gespecificeerd in de desbetreffende resolutie. Het Hof gebruikt hiervoor Cyprus als voorbeeld. De Veiligheidsraad had voor de situatie op het eiland een resolutie uitgevaardigd waarin stond dat het te bereiken akkoord gebaseerd moest zijn op een Cypriotische staat met maar één internationale rechtspersoon, één instantie met volledige soevereiniteit over het grondgebied en met één staatsburgerschap voor de aldaar wonende burgers. Kortom een staat waarvan de onafhankelijkheid en territoriale integriteit werd

³⁰³ IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, (403) 444-448, nr. 102-109; J. SUMMERS, “Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence” in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 46-47.

³⁰⁴ IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, (403) 446-447, nr. 107-108.

gewaarborgd.³⁰⁵ Hieruit blijkt dus duidelijk dat in de resolutie zelf de specifieke voorwaarden opgesomd zijn met betrekking tot de permanente status van Cyprus. Daar tegenover staat Resolutie 1244 waarin de Veiligheidsraad voor zichzelf geen definitieve vaststelling van de situatie in Kosovo heeft voorbehouden en is in stilzwijgen gehuld gebleven over de voorwaarden voor de definitieve status van Kosovo. Resolutie 1244 sloot bijgevolg de uitvaardiging van de onafhankelijkheidsverklaring van 17 februari 2008 niet uit.³⁰⁶

Ten tweede moest worden nagegaan of de onafhankelijkheidsverklaring tevens het grondwettelijk kader had geschonden. Maar het Hof verwijst daarvoor naar zijn eerdere uiteenzetting over wie nu in feite de auteurs waren van de verklaring. Omdat de verklaring niet werd uitvaardigd door een voorlopige instantie van zelfbestuur en omdat de handeling niet de bedoeling had uitwerking te hebben binnen de rechtsorde waarin die voorlopige instellingen werkzaam zijn, waren de auteurs ervan niet gebonden door het grondwettelijk kader. Daaruit volgt dan ook, naar de mening van het Hof, dat de onafhankelijkheidsverklaring het grondwettelijk kader niet heeft geschonden.³⁰⁷

Dus de algemene conclusie van het Hof is dat de aanname van de onafhankelijkheidsverklaring van 17 februari 2008 het algemeen internationaal niet geschonden heeft, noch Resolutie 1244 noch het grondwettelijk kader. Bijgevolg heeft deze verklaring geen enkele toepasselijke regel van internationaal recht geschonden.³⁰⁸

Afdeling 4: analyse van een minder succesvol verhaal

Dat Kosovo een minder grote kans op slagen had in zijn queeste naar onafhankelijkheid in vergelijking met zijn buur Montenegro, is een combinatie van een aantal factoren. Deze factoren zijn enerzijds van juridische aard en anderzijds van socio-politieke aard.

Een eerste juridisch element zit diepgeworteld in de complexe staatsstructuur van de SFRJ. Al in de Joegoslavische grondwet van 1946 werd Kosovo administratiefrechtelijk beschouwd als een regio, later een provincie.³⁰⁹ Dat maakte de regio minderwaardig dan een deelrepubliek en daarvoor zou Kosovo een zware tol betalen na het uiteenvallen van de SFRJ. Toen op de Vredesconferentie voor Joegoslavië richtsnoeren werden opgesteld voor de creatie van onafhankelijke staten in het post-Joegoslavische tijdperk, werd Kosovo niet als een van de geadresseerden van die richtsnoeren aangeschreven. Tegelijk werd de Badintercommissie opgericht die een advies moest geven over de ingediende erkenningsaanvragen. Deze arbitragecommissie maakte duidelijk dat deze procedure enkel weggelegd was voor deelrepublicken en niet voor provincies zoals Kosovo.³¹⁰

³⁰⁵ Resolutie 1251 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (29 juni 1999), *UN Doc. S/RES/1251* (1999).

³⁰⁶ IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, (403) 449, nr. 114.

³⁰⁷ *Ibid*, 452, nr. 120.

³⁰⁸ *Ibid*, 452, nr. 122.

³⁰⁹ N. MALCOLM, *Kosovo: a short history*, Basingstoke, Macmillan, 1998, 316; M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 144-147.

³¹⁰ Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 1, 29 november 1991, terug te vinden in bijlage bij A. PELLET, "The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples", *EJIL* 1992, afl. 3, (178) 182-185 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/3/1/178.full.pdf>, 5-8; M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 252; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the*

Montenegro was daarentegen wel een deelrepubliek maar wees de uitnodiging om onafhankelijkheid uit te roepen af. Het zou als deelrepubliek blijven functioneren binnen de FRJ en later binnen de Statenunie. Het feit dat Montenegro een deelrepubliek was onder de SFRJ en zijn opvolgers, heeft zijn kansen op onafhankelijkheid altijd gaaf weten te houden.

Een tweede element dat daarmee samenhangt, is dat de Kosovaarse Albanezen nooit als een natie erkend werden. Hoewel ze een van de grotere etniciteiten in de SFRJ waren, kregen ze het label van nationaliteit opgeplakt door de opeenvolgende grondwetten. Wederom heeft de loutere *de jure* kwalificatie van Kosovo als zijnde een gebied met een welbepaalde nationaliteit, geen natie, ertoe geleid dat onafhankelijkheid niet zomaar voor het grijpen lag. De idee achter het onderscheid tussen naties en nationaliteiten was, volgens de architecten van de Joegoslavische grondwet, dat de status van republiek voorbehouden moest worden voor naties (*narod*) en niet voor nationaliteiten (*narodnosti*) omdat voor de eerste groep Joegoslavië het voornaamste thuisland was, terwijl voor de laatste groep het thuisland al elders lag. Albanezen waren dus nationaliteiten omdat zij al elders een thuisland hadden, namelijk buurland Albanië. Dit kwam de EG en de wereld eigenlijk goed uit want op basis van deze feitelijkheid kon een lijn getrokken worden tussen entiteiten waarvan de onafhankelijkheid erkend kon worden en waarvan dat niet kon. Aangezien de naties vrij goed de grenslijnen van de deelrepublieken volgden, kan meteen verklaard worden waarom de deelrepublieken wél door de EG en de Badintercommissie werden uitgenodigd om zich onafhankelijk te verklaren en Kosovo niet.³¹¹

Het derde juridische argument heeft betrekking op het al dan niet bezitten van *statehood*. Volgens de traditionele criteria voor 'staatschap' in de Montevideo Conventie zijn vereist: (1) een permanente bevolking, (2) een welbepaald grondgebied, (3) een regering en (4) de capaciteit om met andere staten relaties aan te gaan. Uit het feit dat de Badintercommissie erkenning aanvaardde van deelrepublieken, mogen we ervan uit gaan dat zij ook *statehood* hadden. Inderdaad de republieken hadden een eigen regering die relaties met andere staten konden nagaan. De twee eerste voorwaarden zijn evident ook aanwezig. Bovendien werd de SFRJ als niet meer bestaande verklaard³¹² waardoor het hoogste gezag over de deelrepublieken – dat immers bij de federatie zelf lag – verdwenen was en aldus de deelrepublieken soevereiniteit 'gewonnen' hadden. Kosovo was zoals geweten een provincie, met aanzienlijke autonomie zelfs, maar dat veranderde niets aan zijn inferieure positie ten opzichte van de deelrepublieken. Kosovo was bovendien internrechtelijk een deel van Servië en dus was het alleen Servië dat het lot van de provincie bepaalde. Gelet op de vele wijzigingen die aan de Joegoslavische grondwet – gevolgd door de Servische – werden aangebracht, kwam de provincie Kosovo na verloop van tijd wel *de facto* op gelijke hoogte te staan met de deelrepublieken.³¹³ Het verkreeg dezelfde staatsstructuur en bevoegdheden waardoor het enkel nog van de republieken verschilde wat betreft zijn internrechtelijke status. Op het hoogtepunt van zijn autonomie had Kosovo dus in feite ook

Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 10-11.

³¹¹ R. CAPLAN, "International Diplomacy and the Crisis in Kosovo", *International Affairs* 1998, afl. 74, (745) 748.

³¹² Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 8, 4 juli 1992, *UN Doc. A/48/874* (1992), herdrukt in bijlage 3 bij D. TÜRK, "Recognition of States: A Comment", *EJIL* 1993, afl. 4, 66-71 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/66.full.pdf>, 9-26.

³¹³ M. VICKERS, *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 178-179.

statehood verworven en had het bijgevolg onafhankelijkheid kunnen nastreven indien op datzelfde moment de SFRJ was uiteengevallen. Immers, als de deelrepublieken dat konden, dan de provincies ook. Maar aan de vooravond van het uiteenvallen van de SFRJ heeft Milošević de klok teruggedraaid en werd veel van de autonomie van Kosovo terug afgenomen. Aldus had Kosovo zijn *statehood* verloren³¹⁴ terwijl de deelrepublieken, die buiten Servische invloedssfeer lagen, hun 'staatsschap' behielden. Milošević mocht dan wel in Montenegro een van zijn mannen geposteerd hebben, onder de federale grondwet werd niet aan de status van de deelrepubliek geraakt.

Dat was echter de situatie begin jaren '90. De vraag die menig rechtsgeleerde zich gesteld heeft, is dan ook of het bezit van *statehood* voor Kosovo nog ooit is wedergekeerd. Anders geponeerd: voldeed Kosovo op het moment van zijn onafhankelijkheidsverklaring begin 2008 aan de criteria – zowel de traditionele van effectiviteit als de moderne van legaliteit zoals uiteengezet in Deel I – van *statehood*? De toetsing van Kosovo aan die criteria volgt hieronder nog in de synthese.

Het was bovendien ook een juridisch falen dat Kosovo's gewenste onafhankelijke status in een houtgreep hield. Resolutie 1244 stelde een interim-administratie aan die Kosovo zou superviseren en in de annex daarvan werd een stappenplan voorzien waarbij Kosovaarse voorlopige instanties werden opgericht en in feite opgeleid zouden worden door andere internationale instellingen.³¹⁵ We zagen zo'n interim-fase reeds terugkomen bij Zuid-Soedan. Dergelijke situaties zijn zoals het begrip zelf al aangeeft 'tijdelijk' en 'voorlopig' in de zin van niet definitief. Het was de bedoeling om naarmate de Kosovaarse instanties in hun rol groeiden, de interim-administratie evenredig af te bouwen en uiteindelijk helemaal op te heffen. Daarvoor was dan wel een nieuwe resolutie van de VN-Veiligheidsraad vereist die tevens de definitieve status van Kosovo moest bepalen. Over die definitieve status kon echter nooit een akkoord gevonden worden tussen Servië en Kosovo. Speciaal Gezant Ahtisaari – zelf de wanhoop nabij na de vele mislukte onderhandelingen – raadde onafhankelijkheid aan in een begeleidende aanbeveling die hij los van zijn plan aan de Veiligheidsraad overhandigde. Rusland trok, hoewel het lange tijd constructief meewerkte aan een definitieve oplossing, echter partij voor de Serviërs die absoluut geen onafhankelijke status aan Kosovo wilden verlenen, hoogstens een verregaande vorm van autonomie maar wel nog steeds onder de soevereiniteit van Servië. Als permanent lid van de Veiligheidsraad heeft Rusland een vetorecht en daardoor zou geen enkele resolutie kunnen worden aangenomen die UNMIK ophief en tegelijkertijd Kosovo definitief onafhankelijkheid van Servië verschafte. Op die manier bleef de interim-administratie boven Kosovo zweven ook al waren de voorlopige instanties klaar om het daarvan over te nemen. Deze situatie zou zonder eenzijdige actie van Kosovo, daarin gesteund door de EU en de VS, ongetwijfeld nog een eeuwigheid hebben voortgeduurd.

³¹⁴ J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 10.

³¹⁵ Resolutie 1244 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (10 juni 1999), *UN Doc. S/RES/1244* (1999); R. CRAMPTON, *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 275-276; J. SUMMERS, "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*, s.l., Martinus Nijhoff Publishers, 2011, (3) 21.

Dat brengt ons bij het sociaal-politieke argument. Wetgeving en het recht in het algemeen kan je soms pas aan je zijde hebben als bij wijze van spreken alle neuzen dezelfde kant op wijzen. Maar laat dit nu net het probleem zijn in een alsmat globaliserende wereld. Kosovo is hiervan een duidelijk voorbeeld. Hoewel Rusland zich beroept op het internationaal recht om Servië in zijn verzet tegen onafhankelijkheid te steunen, was het Rusland mijns inziens helemaal niet om de rechtschapenheid te doen. Rusland blokkeerde een nieuwe resolutie in de VN-Veiligheidsraad omdat er eigenbelangen en andere geopolitieke agendapunten speelden. Diezelfde mening was trouwens ook de politiek adviseur van Athisaari destijds toegedaan.³¹⁶ De Kosovokwestie werd dus veeleer als pasmunt gebruikt in internationale relaties met andere staten, in het bijzonder Russisch-Westerse relaties, dan dat het als een onrechtvaardig juridisch geschil behandeld werd dat heel de wereld aanbelangde en dat dringend verholpen moest worden. Zo beweert PERRITT dat het een rationele, politieke handeling was van Poetin om dwars te liggen enkel en alleen om de VS een hak te zetten en zo nog meer populariteit te winnen bij de eigen bevolking.³¹⁷

Maar helemaal onsuccesvol is het verhaal van Kosovo nu ook weer niet en daar heeft het IGH voor een aanzienlijk deel zijn steentje aan bijgedragen. Door de onafhankelijkheidsverklaring niet in strijd met internationaal recht te oordelen, wordt de stelling dat de onafhankelijkheid van Kosovo illegaal is en bijgevolg niet zou mogen worden erkend door de wereld, ontkracht. Dit heeft ook zijn invloed gehad op het aantal erkenningen van Kosovo. Waar er tot aan 22 juli 2010, i.e. de datum waarop het advies werd uitgesproken, nog maar 69 staten Kosovo hadden erkend, is dat aantal sindsdien verder opgelopen – zij het wel niet spectaculair veel (40 op vier jaar tijd).

Echter, het belang van deze uitspraak mag niet overschat worden. Het IGH heeft bewust de vraag van de Algemene Vergadering zodanig eng beantwoord dat er niet zoveel definitiefs uit valt af te leiden. Er is alleen geoordeeld dat de onafhankelijkheidsverklaring op zichzelf genomen niet onwettelijk was. Het Hof weigerde uitspraak te doen over de gevolgen van de verklaring, in het bijzonder de vraag of Kosovo *statehood* verworven had en aldus zichzelf tot staat mocht uitroepen, noch zou het uitweiden over de geldigheid van de erkenningen door andere staten.³¹⁸ Evenmin wilde het zich wagen aan een uitspraak die ertoe zou leiden dat het recht op zelfbeschikking ook een positief recht op secessie bevatte.³¹⁹ Op die manier vermeed het Hof de vraag die alsnog op ieders lippen lag, namelijk of Kosovo zelf wettelijk onafhankelijk is.³²⁰ Dus hoewel Kosovo na deze uitspraak victorie kraaide³²¹, de uitspraak heeft niet bevestigd het gerechtigd was tot *statehood*.³²² Dit valt ergens wel te begrijpen want het Hof was zich wellicht bewust van de hoge inzet van dit advies: ofwel kregen Servië, Rusland en zij die uitdrukkelijk verklaarden Kosovo niet te erkennen gelijk waardoor Kosovo terug onder Servische soevereiniteit zou vallen, ofwel zouden Kosovo, de VS en zij die Kosovo wel al erkend hadden, gelijk krijgen waardoor een precedent zou worden geschapen voor alle andere gebieden die zich wensen af te scheiden.

³¹⁶ H. PERRITT, *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 257.

³¹⁷ *Ibid*, 256.

³¹⁸ IGH, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, (403) 423-424, nr. 51.

³¹⁹ *Ibid*, 425-426, nr. 56.

³²⁰ X., "Recent International Advisory Opinion", *Harvard Law Review* 2011, afl. 124, (1098) 1101.

³²¹ OFFICE OF THE PRIME MINISTER, *Prime Minister Taçi: The ICJ opinion has sealed the Kosovo's independence*, internet, gepubliceerd op 26 juli 2010, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.kryeministri-ks.net/?page=2,9,1483.

³²² X., "Recent International Advisory Opinion", *Harvard Law Review* 2011, afl. 124, (1098) 1103.

En toch mogen we het advies van het Hof ook weer niet onderschatten. Ook al is het louter een niet-bindend advies³²³, niettemin hebben dit soort uitspraken een groots aanzien want het is en blijft een uitspraak van het belangrijkste internationale gerechtelijk orgaan. Adviezen van het IGH worden door de meesten ook ervaren als gezaghebbend, in de eerste plaats door de organen die het advies vragen. En in tegenstelling tot de contentieuze zaken (i.e. tussen twee staten), hebben adviezen van het IGH gezag over heel de internationale gemeenschap. Daarnaast hebben deze uitspraken vaak ook een sterke politieke weerslag en beïnvloeden ze het gedrag van staten.³²⁴ Adviesprocedures zorgen er immers voor dat bepaalde kwesties worden 'geïnternationaliseerd' en een voorwerp worden van internationale politiek. Tot slot kunnen adviezen bijdragen tot de creatie van internationaal (gewoonte)recht omdat vele staten dergelijke adviezen volgen wegens het gezag dat eraan kleefte.³²⁵

Afdeling 5: Kosovo in praktijk

Momenteel wordt Kosovo door 109 andere staten in de wereld formeel erkend, dat is ruim de helft van alle VN-leden. In dat aantal bevinden zich 23 van de 28 EU-lidstaten.³²⁶ Dat wil zeggen dat de wereldgemeenschap vooralsnog vrij evenwichtig verdeeld is tussen voor- en tegenstanders van de Kosovaarse onafhankelijkheid.

Aan de kant van de niet-erkennende staten zit allereerst Servië, dat verklaart heeft Kosovo nooit te zullen loslaten en aldus nooit te zullen erkennen. Zij beweren tot op heden nog steeds territoriale soevereiniteit over hun provincie te hebben. Het moet wel toegegeven worden dat inmiddels de relaties met Servië geleidelijk aan beginnen te normaliseren en dat de scherpte uit de taal van de Serviërs is verdwenen. Sinds december 2012 is er een 'verbindingsofficier' van Servië gestationeerd in Kosovo en omgekeerd. Kosovo ziet daar een ambassadeur in – zij verrichten inderdaad gelijkaardig werk – maar dat wil Servië ten stelligste ontkennen. Dat zou immers evenveel betekenen als toegeven dat Kosovo inderdaad een staat onafhankelijk van Servië is. In april 2013 kwamen beiden overeen om hun relaties nog wat meer te normaliseren. In dit akkoord maken ze onder meer voor elkaar de weg vrij om verder te gaan in hun toetredingsproces tot de EU.³²⁷ Meer nog, Servië erkent erin dat de Kosovaarse regering administratief gezag uitoefent over het grondgebied van Kosovo. Bovendien is het bereid met Kosovo te handelen als een legitieme bestuurlijke overheid. In geen geval betekent dit echter dat Servië Kosovo erkent als soevereine staat. Wel beloofde het niet langer verzet aan te tekenen tegen lidmaatschap in internationale organisaties.

Servië wordt in zijn verzet gesteund door Rusland en dat eigenlijk al van voor de NAVO-bombardementen. Rusland was weliswaar vertegenwoordigd in de contactgroep die een oplossing voor beide partijen moest zoeken maar begon zich wel meer te distantiëren van zodra die oplossing naar onafhankelijkheid begon te neigen. Dat hield het tegen om een resolutie van de Veiligheidsraad aan te nemen die ervoor zou zorgen dat het plan-Athisaari uitwerking zou krijgen.

³²³ J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 200.

³²⁴ *Ibid.*

³²⁵ X., "Recent International Advisory Opinion", *Harvard Law Review* 2011, afl. 124, (1098) 1105.

³²⁶ Voor een dagelijkse update van het aantal erkenningen, zie www.kosovothankyou.com.

³²⁷ COM(2013) 700 final, 37.

Rusland is een erg machtig VN-lid: het heeft als permanent lid binnen de VN-Veiligheidsraad een vetorecht en kan aldus elke resolutie die Kosovo voordraagt om lid te worden bij de VN, blokkeren. Zolang Rusland partij trekt voor Servië en Servië op zijn beurt niet overgaat tot erkenning, ziet het ernaar uit dat Kosovo in de nabije toekomst en zelfs op langere termijn geen kans maakt om zich aan te sluiten bij de VN.

Nog een ander permanent lid van de Veiligheidsraad met vetorecht is China. Dit land vormt samen met Servië en Rusland een hecht blok tegen de onafhankelijkheid van Kosovo. Het houdt sterk vast aan het principe van territorialiteit en heeft altijd voorgesteld om te blijven onderhandelen totdat er een voor beide partijen aanvaardbaar akkoord uit de bus kwam. In december 2009 nam China zelfs voor het eerst in de geschiedenis deel aan een proces voor het IGH. Daarin trok het duidelijk partij voor Servië.³²⁸ Ook met China tegen wordt het erg moeilijk voor Kosovo om lidmaatschap te verwerven bij de VN.

De lijst van landen die tegen Kosovaarse onafhankelijk zijn is vrij lang, er is zelfs een reeks staten die formeel verklaard hebben niet (en zelfs nooit maar zeg nooit 'nooit') over te zullen gaan tot erkenning van Kosovo. In die reeks treffen we van de Europese lidstaten onder meer Spanje en Cyprus aan die het been stijf houden. Dit is niettemin weinig verwonderlijk vermits ze zelf te kampen hebben met separatistische bewegingen in het noorden van hun land. Zij willen uiteraard geen precedentes scheppen voor die regio's. Daarnaast zijn er een aantal staten die niet formeel verklaard hebben niet te zullen erkennen maar evenmin wel al erkend hebben. Het zijn de twijfelaars waarvan sommigen neigen naar eerder niet, anderen maken dan weer aanstalten om van erkenning en navolgende bilaterale relaties werk te maken.

Aan de kant van de erkennende staten herkennen we de drie andere permanente leden van de Veiligheidsraad (ook met vetorecht overigens): Frankrijk, het VK en de VS. Deze drie zaten ook allen in de contactgroep die de onderhandelingen over Kosovo's definitieve status leidde onder in het tijdperk onder Resolutie 1244. Het was ook dit trio dat sterk doordrukte op de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

Tot de VN zal Kosovo dus allicht niet snel toetreden. Wel is Kosovo al lid van andere IGO's zoals het IMF³²⁹ en de Wereldbank.³³⁰ Voor de rest is Kosovo nog maar weinig vertegenwoordigd in het brede spectrum aan IGO's. Dat is mijns inziens het gevolg van het feit dat het nog niet is toegetreden tot de VN. Die toetreding maakt voor staten immers de weg vrij om ook lid te worden bij andere IGO's binnen de VN-familie (de zogenaamde 'gespecialiseerde organisaties'). Toch betreffen het autonome IGO's wat betekent dat zij op eigen gronden en volgens eigen procedures staten lid maken. Het is dus niet omdat men geen lid van de VN is, dat men daarom per definitie lidmaatschap geweigerd wordt in een gespecialiseerde organisatie. Maar zoals reeds eerder gezegd gaat er een groot gezag uit van de VN en dus maakt VN-lidmaatschap toegang tot andere IGO's,

³²⁸

³²⁹ IMF, *Kosovo Becomes the International Monetary Fund's 186th Member*, internet, gepubliceerd op 29 juni 2009, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09240.htm.

³³⁰ THE WORLD BANK, *Kosovo Joins World Bank Group Institutions*, internet, gepubliceerd op 29 juni 2009, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:22230081~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>.

zeker die banden hebben met de VN, veel gemakkelijker. Nu Servië beloofd heeft geen stokken meer in de wielen van Kosovo te steken wanneer het in een internationale organisatie om lidmaatschap verzoekt, lijkt toegang tot meer internationale organisaties verzekerd. Niettemin is het dan natuurlijk nog de vraag of andere staten die zich verzetten tegen de Kosovaarse onafhankelijkheid het voorbeeld van Servië zullen volgen. Zo heeft Kosovo bijvoorbeeld in juli 2012 een aanvraag ingediend bij de NAVO om een Partnerschap voor vrede op te starten. Vier lidstaten waaronder Spanje zien dit echter niet zitten omdat ze het niet erkennen als een staat.³³¹ Zij hebben al laten weten Kosovo's aanvraag te blokkeren.

De Kosovaarse minister van Buitenlandse Zaken Hoxhaj heeft in maart 2014 aangekondigd dit jaar nog een aanvraag tot lidmaatschap bij de RvE in te dienen nu het aan de vereiste de politieke en technisch criteria voldoet.³³² Toch zouden ook hier weer moeilijkheden kunnen rijzen want er zijn maar liefst dertien lidstaten van de RvE die Kosovo niet erkend hebben. In een rapport van een onafhankelijk studie bureau zou dit echter geen probleem hoeven te vormen want binnen de RvE bestaan er wel meer meningsverschillen omtrent de status van lidstaten. Zo erkent Turkije Cyprus niet en erkennen Azerbeidzjan en Armenië elkaar niet. De RvE functioneert desondanks nog altijd. Kosovo is bovendien wel al lid geworden van de RvE Ontwikkelingsbank, het IMF en de Wereldbank, wat bewijst dat een compromis mogelijk moet zijn tussen niet-erkennende en erkennende lidstaten.³³³

Op dit moment heeft Kosovo de status van potentiële kandidaat-lidstaat bij de EU. Nadat in juni 2013 de Raad van Ministers groen licht had gegeven, startte de EU op 28 oktober 2013 de onderhandelingen over een Stabilisatie- en Associatieovereenkomst. Dit is een eerste contractuele relatie tussen de EU en Kosovo en een belangrijke stap op weg naar Europese integratie.³³⁴ Bekent de Unie daarmee nu kleur of niet? Artikel 49 VEU schrijft immers voor dat "elke Europese *staat* (...) kan verzoeken lid te worden van de Unie."

Kosovo heeft zich voorgenomen om alle internationale verplichtingen na te leven die voortvloeien uit verdragen (zowel bilaterale als multilaterale) die door de SFRJ of door de UNMIK gesloten werden.³³⁵ Dit kan met zoveel woorden gelezen worden in de onafhankelijkheidsverklaring zelf.³³⁶ Let wel, die verklaring spreekt alleen van verplichtingen opgenomen door de SFRJ, niet de FRJ en zijn opvolgers. Door dit niet uitdrukkelijk te vermelden, dient overeenkomstig de relevante regels en principes van het internationaal verdragsrecht (zie *supra*) te worden aangenomen dat Kosovo de internationale verplichtingen uit de verdragen gesloten door de FRJ niet wilde overnemen.

³³¹ M. VRAJOLLI en P. KALLABA, *Policy paper: Kosovo's path towards the NATO partnership for peace (PfP) programme*, Pristina, Kosovar Center for Security Studies, 2012, 9 en [www.qkss.org/repository/docs/Kosovo%27s Path towards the NATO Partnership for Peace Programme 839019.PDF](http://www.qkss.org/repository/docs/Kosovo%27s%20Path%20towards%20the%20NATO%20Partnership%20for%20Peace%20Programme%20839019.PDF), 10.

³³² MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, *Hoxhaj: Kosovo applying this year to the Council of Europe*, internet, gepubliceerd op 28 maart 2014, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.mfa-ks.net/?page=2,4,2285.

³³³ M. LOWELL, *Policy Report 06/2013: Kosovo's Path to the Council of Europe: Identifying procedures, obstacles and solutions for membership*, Pristina, Group for Legal and Political Studies, 2013, 9-10 en <http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Report%2006%202013.pdf>, 9-10.

³³⁴ EUROPESE COMMISSIE, *EU starts the Stabilisation and Association Agreement negotiations with Kosovo*, MEMO/13/938, gepubliceerd op 28 oktober 2013, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-13-938 en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release-MEMO-13-938_en.htm).

³³⁵ Q. QUERIMI en S. KRASNIQI, "Theories and Practice of State Succession to Bilateral Treaties: The Recent Experience of Kosovo", *German Law Journal* 2013, afl. 4 (9), 1645-1646 en 1648.

³³⁶ Punt 9 van de Onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo, 17 februari 2008.

Kosovo heeft zich het recht voorbehouden om te kiezen of het daardoor gebonden wil zijn. De staat moet dat dan wel uitdrukkelijk kenbaar maken aan de andere verdragspartij(en). Voor sommige verdragen die gesloten werden door de FRJ, wordt nochtans aangenomen dat deze toch bindend zijn voor Kosovo, namelijk die verdragen waarbij Kosovo en de andere staat of staten een wederzijds belang hebben of verdragen die internationale mensenrechtenstandaarden bevatten. Sommige erkennende staten hebben inderdaad al aangegeven dat zij dergelijke verdragen van toepassing achten op hun relaties met Kosovo, minstens tijdelijk totdat er een akkoord is bereikt over wijziging of beëindiging ervan.³³⁷

Echter, omdat Kosovo geen lid is van de VN en vele andere internationale organisaties impliceert dit dat Kosovo bij vele van de multilaterale verdragen geen partij zal zijn. Het zal enkel opvolger zijn van de verdragen die gesloten zijn in de schoot van internationale organisaties waar het in inmiddels wel lid is geworden, zoals het IMF en de Wereldbank.³³⁸ Wat de bilaterale relaties betreft, is Kosovo momenteel gebonden aan alle verplichtingen ten aanzien van de wereldgemeenschap die werden opgenomen door de SFRJ en UNMIK. Omgekeerd is een ander verhaal: de staten die Kosovo erkend hebben, zijn niet gebonden aan de verplichtingen die ze bilateraal met de SFRJ of UNMIK zijn overeengekomen omdat de erkenning alleen niet noodzakelijk betekent dat ze ook Kosovo's engagement om zich hieraan te binden, hebben aanvaard. Uit de praktijk is wel gebleken dat alle erkennende staten tot nu toe positief geantwoord hebben op het verzoek van Kosovo om bilaterale relaties aan te gaan die gestoeld zijn op de verdragen gesloten met de SFRJ.³³⁹

Van de 109 staten die Kosovo formeel erkend hebben, zouden er zo'n 70 ook diplomatieke relaties mee zijn aangegaan. Het heeft 23 diplomatieke missies in het buitenland³⁴⁰ en 28 buitenlandse missies op zijn grondgebied.³⁴¹ Een aantal daarvan betreffen echter niet-diplomatieke 'verbindingsbureaus' van niet-erkennende landen zoals Rusland, China en Griekenland.

³³⁷ Q. QUERIMI en S. KRASNIQI, "Theories and Practice of State Succession to Bilateral Treaties: The Recent Experience of Kosovo, *German Law Journal* 2013, afl. 4 (9), 1658.

³³⁸ *Ibid*, 1645-1646.

³³⁹ *Ibid*, 1659.

³⁴⁰ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, *Kosovo Diplomatic Missions*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, <http://www.mfa-ks.net/?page=2,49>.

³⁴¹ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, *Foreign Mission in Kosovo*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, <http://www.mfa-ks.net/?page=2,50>.

Hoofdstuk 3: synthese en besluit

In dit hoofdstuk zal gepoogd worden om de status van Kosovo onder internationaal recht te bepalen en daar bij uitbreiding een besluit aan te koppelen die voor alle gebieden gelden die zich in een gelijkaardige situatie bevinden. Allereerst zal Kosovo in Afdeling 1 getoetst worden aan de criteria van *statehood*, zoals opgesomd in Deel I, om uit te maken of Kosovo überhaupt aanspraak kan maken om erkend te worden als staat. Dit is eigenlijk een afweging die het IGH in de Kosovokwestie bewust verkoos niet te maken om zo geen precedent te scheppen voor andere gecontesteerde gebieden in de wereld.

Erkenning is volgens de nieuwe spelregels geen constitutief bestanddeel meer van *statehood*, al moet voor ogen gehouden worden dat erkenning wel constitutieve gevolgen kan hebben voor de entiteit in kwestie. Immers, door erkenning zullen andere staten betrekkingen aangaan waardoor die entiteit zich in het internationale rechtsverkeer gaat begeven en zal functioneren zoals alleen staten dat kunnen. Erkenning op zichzelf genomen is zoals men noemt een louter declaratieve handeling want het verandert helemaal niets aan het feit dat de staat *statehood* heeft verworven. Het bevestigt alleen maar dat de erkennende staat de mening is toegedaan dat de erkende staat inderdaad een staat is.³⁴² Zelfs collectieve niet-erkenning zou daar niets aan kunnen veranderen, al kan dat er misschien wel op wijzen dat er sowieso geen *statehood* voorhanden was in de eerste plaats.³⁴³ In elk geval vertelt de al dan niet erkenning door andere staten ons iets over de praktijk die staten hanteren ten opzichte van andere staten of niet-statelijke actoren. Vandaar dat in voorgaande hoofdstukken voor elke casus werd onderzocht hoe de nieuwe staat of entiteit in praktijk door andere staten en entiteiten werd behandeld. Op basis van een vergelijking van die praktijk in alle drie de onderzochte gevallen, zal in Afdeling 2 geconcludeerd worden wat dit precies betekent voor de internationaalrechtelijke status van entiteiten die beweren staten te zijn.

Afdeling 1: had/heeft Kosovo statehood?

In zijn ganse geschiedenis vanaf 1946 heeft Kosovo zoals gezien *de facto* maar één keer echt *statehood* verworven, namelijk toen het na de federale grondwetswijzigingen van 1974 in zoverre mate autonomie genoot, dat het in niets verschilde van de deelrepublieken behalve hun naam en internrechtelijke status. Deze lijn heeft zich echter niet kunnen doortrekken, integendeel, in 1989 trok Milošević de verregaande autonomie terug. Niet veel daarna werden de deelrepublieken van de SFRJ uitgenodigd door de EG en de Badintercommissie om, wanneer zij dat wensten, erkenning als onafhankelijke staat te verzoeken. Hieruit valt alvast impliciet af te leiden dat zij *statehood* genoten want anders zou de EG nooit overgegaan zijn tot het opstellen van op maat gemaakte richtlijnen voor deze entiteiten om op de Balkan nieuwe staten tot stand te laten komen. Immers, alvorens aan de richtlijnen te toetsen moest de commissie minstens de criteria van *statehood* hebben onderzocht, anders zou ze voorbijgaan aan het reeds bestaande internationaal recht. Dat verklaart waarom Kosovo niet werd opgeroepen voor erkenning. Na het terugdraaien van de klok door Milošević was het momentum voor Kosovo verloren omdat het niet langer *statehood* bezat.

³⁴² G. WILSON, "Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo", *NILR* 2009, afl. 56, (455) 459.

³⁴³ *Ibid*, 461.

Maar dat was de situatie op het moment van het uiteenvallen van de SFRJ. Vraag is nu of Kosovo op het moment van haar onafhankelijkheidsverklaring opnieuw *statehood* genoot. Nog preciezer gesteld: voldoet Kosovo aan de criteria voor *statehood* volgens de enige gecodificeerde definitie ervan alsook het internationaal gewoonterecht, gebaseerd op statenpraktijk en de *opinio iuris*?³⁴⁴

Zoals gezien kan men tegenwoordig een onderscheid maken tussen twee soorten criteria voor *statehood*, namelijk de traditionele criteria die gebaseerd zijn op effectiviteit en de moderne criteria die legaliteit vooropstellen. Binnen de effectiviteitscriteria kan verder een onderscheid gemaakt worden tussen de criteria die uitdrukkelijk in een wetgevend instrument, met name de Montevideo Conventie, zijn opgenomen en de criteria uit het gewoonterecht of die minstens door een aantal rechtsgeleerden uit de statenpraktijk worden afgeleid.

3.1.1 Effectiviteitscriteria

3.1.1.1 Montevideo criteria

Het leidt weinig twijfel dat Kosovo voldoet aan de eerste voorwaarde, namelijk dat van een welbepaald grondgebied. Het grondgebied van Kosovo is immers duidelijk door middel van intern vastgelegde grenzen te onderscheiden van de rest van het grondgebied van Servië. Dat is sinds 1946, en zelfs al vroeger³⁴⁵, eigenlijk nooit anders geweest. Enkel de aard van de provincie is door opeenvolgende grondwetsherzieningen gewijzigd, maar aan het grondgebied werd nooit geraakt. Bovendien is Kosovo ook duidelijk door middel van internationale grenzen afgescheiden van de grondgebieden van naburige staten.³⁴⁶ Nochtans zijn er die het tegendeel beweren en zich daarvoor op het historisch argument baseren. Het probleem is dat het grondgebied van Kosovo wordt betwist door Servië dat beweert dat Kosovo een onderdeel is van Servië en historisch gezien ook altijd deel uitmaakte van het Servisch grondgebied.³⁴⁷ Persoonlijk zie ik echter niet in waarom dit afbreuk zou doen aan het voldoen aan het criterium van een eigen grondgebied. Het is niet omdat het door Servië wordt betwist en altijd tot Servisch grondgebied heeft behoord, dat het hier niet zou gaan om een geografisch onderscheiden gebied.

Evenmin een probleem is het criterium van de permanente bevolking, al is dit minder evident. Het klopt dat er door de talrijke gewapende conflicten en onder dreiging van etnische zuiveringen vele migratiestromen op gang zijn gekomen: zowel Servische als Albanese vluchtelingen zijn Kosovo meermaals in- en uitgestroomd.³⁴⁸ Maar desondanks was het grondgebied altijd permanent bewoond door zowel Serviërs als Albanen. Bovendien kan in de Montevideo Conventie wat betreft de permanente bevolking geen minimum bevolkingsaantal vereist, noch een minimale periode van stabiliteit onder de bevolking. Het is dus redelijk aan te nemen dat aan deze vereiste voldaan is.³⁴⁹

³⁴⁴ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), 338.

³⁴⁵ Kosovo is historisch gezien al te onderscheiden van Servië vanaf de Balkanoorlogen van 1912-1913, toen Joegoslavië nog het Koninkrijk der Serven, Kroaten en Slovenen heette. Zie N. MALCOLM, *Kosovo: a short history*, Basingstoke, Macmillan, 1998.

³⁴⁶ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 340.

³⁴⁷ M. STERIO, "The Kosovar Declaration of Independence: "Botching the Balkans" or Respecting International Law?", *Ga. J. Int'l & Comp. L.* 2009, afl. 37, (267) 289.

³⁴⁸ *Ibid.*

³⁴⁹ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 340.

Ten derde kan niet worden ontkend dat Kosovo een regering had op het moment van de onafhankelijkheid. Maar ten tijde van de onafhankelijkheidsverklaring stond Kosovo nog onder de door Resolutie 1244 opgerichte internationale interim-administratie. De regering was een van de voorlopige zelfbesturende instanties en stond onder het waakzame oog van de internationale gemeenschap bij wijze van de UNMIK en EULEX. Geen enkele van de klassieke staatsmachten (wetgevend, uitvoerend en rechterlijk) lag uitsluitend in de handen van de regering; de internationale administratie had overal het laatste woord in. Bovendien had die regering ook niet de effectieve controle over het ganse Kosovaarse grondgebied vermits het noordelijk deel van Kosovo, waar overwegend Serviërs wonen, onder toezicht stond van de NAVO (KFOR).³⁵⁰

De bekwaamheid om met andere entiteiten internationale relaties aan te gaan is wel degelijk een betwist criterium. Het is nogal kort door de bocht te stellen dat Kosovo deze bekwaamheid heeft door louter te verwijzen naar het feit dat er een Kosovaars-Albanese delegatie aanwezig was in Rambouillet om aldaar te onderhandelen met Servië over de toekomst van Kosovo.³⁵¹ Ook hier geldt weer hetzelfde verhaal, namelijk dat voor alle handelingen van de voorlopige instellingen nog internationale tussenkomst is.³⁵² WILSON wijst op het gemengde karakter van de uitwerking van dit criterium. Kosovo is inderdaad bilaterale relaties aangegaan met een aanzienlijk aantal staten die het als staat erkend hebben, waarvan een groot deel Europese buurstaten, en het is toegelaten als lid bij het IMP en de Wereldbank. Anderzijds zal deelnemen aan andere internationale organisaties en de VN bij uitstek vrijwel uitgesloten zijn door het Russisch veto.³⁵³

Hier dient echter opgemerkt te worden dat wat WILSON zegt, enkel het gevolg kan zijn van het feit dat andere staten de eerste stap hebben gezet, namelijk door Kosovo te erkennen. En dat brengt ons bij de vraag die regelmatig terugkomt in de rechtsleer: is het wel zinvol om de bekwaamheid internationale relaties aan te gaan als een voorwaarde van *statehood* te behandelen? Het antwoord op deze vraag werd min of meer al gegeven bij de uiteenzetting over dit criterium in Deel I en zal hier bijgevolg niet herhaald worden.

Op basis hiervan kan aldus geconcludeerd worden dat Kosovo niet helemaal zuiver op de graat is. Het voldoet zonder twijfel aan de eerste twee criteria, maar de twee laatste, al dan niet tezamen gelezen, brengen Kosovo in een lastige positie. Doordat het op het moment van de onafhankelijkheidsverklaring nog steeds onder toezicht stond van de internationale interim administratie, had de Kosovaarse regering niet de eindverantwoordelijkheid over zijn gebied, noch had het gezag over heel zijn grondgebied. Bijgevolg ontbrak het de Kosovaarse regering zowel intern als extern aan effectiviteit. Kosovo voldoet met andere woorden niet aan alle Montevideo criteria voor *statehood*.³⁵⁴

³⁵⁰ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 341; M. STERIO, "The Kosovar Declaration of Independence: "Botching the Balkans" or Respecting International Law?", *Ga. J. Int'l & Comp. L.* 2009, afl. 37, (267) 289-290; G. WILSON, "Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo", *NILR* 2009, afl. 56, (455) 459-460.

³⁵¹ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 340.

³⁵² M. STERIO, "The Kosovar Declaration of Independence: "Botching the Balkans" or Respecting International Law?", *Ga. J. Int'l & Comp. L.* 2009, afl. 37, (267) 290.

³⁵³ G. WILSON, "Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo", *NILR* 2009, afl. 56, (455) 460.

³⁵⁴ J. VIDMAR, "Territorial integrity and the law of statehood", *The Geo. Wash. Int'l L. Rev.* 2012, afl. 40 (4), (697) 741.

Nochtans moet men daar niet bijzonder zwaar aan tillen. Zo heeft DUGARD vastgesteld dat op de laatste twee criteria steeds minder strikt wordt toegezien in het erkenningsproces, in het bijzonder wanneer het zelfbeschikkingsrecht wordt ingeroepen. Hij verwijst daarvoor naar de dekolonisatieprocessen: hoewel de levensvatbaarheid van vele van de nieuwe staten die uit dat proces zijn voortgekomen in vraag gesteld kan worden, werden er bitter weinig vragen gesteld met betrekking tot het voldoen aan alle criteria van *statehood*.³⁵⁵ Een ander voorbeeld is Bosnië.³⁵⁶ Hoewel het onmiddellijk werd erkend, toch had diens regering geen effectieve controle over het grondgebied omdat de Servische republiek Srpska zich *de facto* onafhankelijk had verklaard en effectief controle had over dat deel van Bosnië.

De praktijk van staten doet ons aldus aanvaarden dat een staat niet aan alle traditionele criteria hoeft te voldoen. Bij twijfelgevallen kan erkenning door andere staten er immers voor zorgen dat de mankementen worden toegedekt en de entiteit alsnog *statehood* verwerft. Dit bewijst meteen ook de stelling dat hoewel erkenning louter declaratief is, erkenning toch constitutieve gevolgen kan hebben voor de entiteit in kwestie.³⁵⁷

3.1.1.2 *Andere criteria*

Zoals gezien bestaan er naast de wettelijke traditionele criteria ook nog andere criteria die bijdragen tot de effectiviteit van een staat (zie Deel I, Hoofdstuk 2, Afdeling 2). Een eerste criterium is dat van de onafhankelijkheid. Onafhankelijkheid wordt vrijwel door de meeste auteurs in een adem genoemd met het hebben van een regering en/of de capaciteit om relaties met andere staten aan te gaan.³⁵⁸ Het is eigenlijk de normale toestand waarin staten zich bevinden in het internationale rechtsverkeer want het is eigen aan staten dat zij behalve het internationaal recht niets meer boven hen hebben staan. Dat leunt aan bij soevereiniteit wat inhoudt dat men het hoogste gezag heeft over het grondgebied, maar zoals reeds werd aangegeven is dit een kenmerk van het staat-zijn, geen voorwaarde voor *statehood*, ook al komt het quasi op hetzelfde neer.

Onafhankelijkheid, als criterium voor *statehood*, houdt in dat de entiteit het grondgebied eigenhandig bestuurt als hoogste gezagsdrager, zonder inmenging van andere staten of hogere gezagsinstanties.³⁵⁹ Toegepast op Kosovo zijn de meesten dan ook van de overtuiging dat aan deze voorwaarde niet is voldaan. Immers, door de aanwezigheid van internationale organisaties, die een aanzienlijk deel van de staatsmachten uitoefenen, lag het hoogste gezag niet bij de zelfbesturende instanties, maar bij internationale organisaties zoals de VN, de EU en de NAVO.³⁶⁰ Om het met de woorden uit de definitie van Ratič te zeggen: Kosovo had niet de wettelijke capaciteit om te handelen zoals het zelf wilde.

³⁵⁵ J. DUGARD, *Recognition and the United Nations*, Cambridge, Grotius Publications Limited, 1987, 63-73; G. WILSON, "Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo", *NILR* 2009, afl. 56, (455) 460.

³⁵⁶ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 341.

³⁵⁷ G. WILSON, "Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo", *NILR* 2009, afl. 56, (455) 460.

³⁵⁸ Zie bijvoorbeeld A. AUST, *Handbook of International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010: op blz. 16 zegt hij "the government must be sovereign and independent, so that is not subject to the authority of another state."

³⁵⁹ J. VIDMAR, "Legal Responses to Kosovo Independence", *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2009, afl. 42, 819.

³⁶⁰ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 341.

De overige criteria zijn veel minder nadrukkelijk in de literatuur aanwezig. Het betreft criteria die links en rechts vanuit de academische wereld zijn opgeworpen en die in het hier veelvuldig geciteerde werk van CRAWFORD bij elkaar werden gebracht. Het biedt echter geen meerwaarde deze nog verder toe te passen op Kosovo aangezien deze criteria, zoals deze auteur zelf aanhaalt, geen statenpraktijk uitmaken, louter subjectief en weinig werkbaar zijn of veeleer samenhangen met een van de andere criteria.³⁶¹ Erkenning was daar nog een van maar het is inmiddels geweten dat dit niet langer een criterium van *statehood* uitmaakt. "Een entiteit is niet een staat omdat het erkend wordt, het wordt erkend omdat het een staat is" schrijft hij.³⁶² Toch kan zo'n erkenning wel constitutieve effecten hebben want ook al is het een staat, het kan zich pas zo gedragen in relaties met andere staten als andere staten het als staat erkennen (zie *supra*). Het moge overigens nu al duidelijk zijn dat Kosovo eigenlijk niet aan alle traditionele effectiviteitscriteria voldoet³⁶³ en dat die andere, zwakkere voorwaarden de meubelen niet zullen kunnen redden voor Kosovo.

3.1.2 Legaliteitscriteria

Ten eerste is er het verbod op (illegaal) gebruik van geweld. VIDMAR stelt zich de vraag of de het ontstaan van Kosovo een resultaat was van de NAVO-interventie. Deze was volgens hem een schending van het verbod op geweld, al geeft hij toe dat er wel rechtmatige argumenten zijn gebaseerd op ethische gronden.³⁶⁴ Er kan echter aangenomen worden dat de NAVO niet geleid heeft tot de onafhankelijkheidsverklaring. Integendeel, die verklaring is gebeurd binnen het wettelijk kader van de interim-administratie, in het bijzonder Resolutie 1244, die de Kosovaarse Albanezen toeliet hun recht op zelfbeschikking door middel van voorlopige, zelfbesturende instanties uit te oefenen. De onwettelijke tussenkomst van NAVO doet hier geen afbreuk aan; Kosovo is niet door illegaal gebruik van geweld tot stand gekomen.³⁶⁵

Ten tweede is er het respecteren van het zelfbeschikkingsrecht³⁶⁶ of, zoals anderen het stellen, het verbod op schending van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren.³⁶⁷ De Kosovaarse Albanezen, die ruim 90% van de Kosovaarse bevolking uitmaken, komen zeker in aanmerking om gekwalificeerd te worden als een volk dat een beroep kan doen op het zelfbeschikkingsrecht.³⁶⁸ Ten eerste hebben de Albanese Kosovaren door hun gemeenschappelijk verleden binnen de SFRJ en opvolgerstaten een eigen identiteit aangenomen.³⁶⁹ Ten tweede bevestigde de Joegoslavische grondwet van 1974 dat de Albanezen een nationaliteit vormden binnen de SFRJ die recht hadden op zelfbeschikking. Die zelfbeschikking kwam daarenboven tot uiting doordat die grondwet hen in grote mate zelfbestuur toekende. Hoewel afgeschaft in 1989, herleefde deze autonomie weer in de periode

³⁶¹ J. CRAWFORD, *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 89-95.

³⁶² *Ibid*, 93.

³⁶³ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 342; M. STERIO, "The Kosovar Declaration of Independence: "Botching the Balkans" or Respecting International Law?", *Ga. J. Int'l & Comp. L.* 2009, afl. 37, (267) 290.

³⁶⁴ J. VIDMAR, "Legal Responses to Kosovo Independence", *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2009, afl. 42, 793-794 en 826.

³⁶⁵ *Ibid*, 827.

³⁶⁶ *Ibid*, 822.

³⁶⁷ D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 156.

³⁶⁸ J. VIDMAR, "Legal Responses to Kosovo Independence", *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2009, afl. 42, 825.

³⁶⁹ *Ibid*, 810.

onder internationale administratie. Er mag dus worden aangenomen dat de Kosovaarse Albanezen een volk is dat in aanmerking komt voor het zelfbeschikkingsrecht.³⁷⁰ Trouwens, het feit alleen al dat Kosovo zijn verregaande autonomie werd afgenomen zonder toestemming van de Kosovaarse Albanezen, houdt een schending in van het recht op zelfbeschikking langs de kant van Servië.³⁷¹ In dit geval is de secessie van Kosovo als tegenreactie hierop geen verboden gebruik van het recht op zelfbeschikking en voldoet het bijgevolg aan deze voorwaarde.

Ten derde is er het verbod op systematisch raciale discriminatie (inclusief verbod op apartheid). Kosovo is vrij evident niet op grond van racistische motieven tot stand gekomen. Het zijn trouwens niet alleen die specifieke normen die gerespecteerd moeten worden. Eigenlijk is de voorwaarde ruimer: bij de totstandkoming van de staat moeten alle fundamentele normen van internationaal recht gerespecteerd worden, in het bijzonder zij die een *ius cogens*-karakter hebben (of die zo essentieel zijn dat ze *erga omnes* gerespecteerd moeten worden).³⁷² Hoewel de onafhankelijkheid van Kosovo gepaard ging met heel wat geweldplegingen, is er geen bewijs dat Kosovaarse strijdkrachten regels van *ius cogens* hebben geschonden in de oorlog tegen Servische troepen.³⁷³

Omdat er geen aparte richtsnoeren voor Kosovo zijn uitgewerkt om het aan te sporen bepaalde democratische principes na te leven en te voorzien in minderheidsrechten, kan er geen zinnig woord worden over gezegd of het hieraan voldoet. Feit is wel dat onder de internationale interim administratie democratische verkiezingen werden gehouden en dat het grondwettelijk kader de voorlopige, zelfbesturende instanties heeft gefundeerd op democratische beginselen. Over mensenrechten is weinig geweten al is het natuurlijk niet uit te sluiten dat een aantal zaken niet erg koosjer zullen verlopen zijn in de onafhankelijkheidsstrijd. Democratie en mensenrechten worden in de rechtsleer echter niet dwingend bevonden dus zelfs als aan deze voorwaarden niet is voldaan, zou dat het 'staatsschap' van Kosovo niet ontnemen.

Afdeling 2: wanneer is een entiteit een staat?

Uit de praktijk die in voorgaande hoofdstukken onderzocht werd, kan zeer veel en tegelijkertijd ook maar zeer weinig worden afgeleid. Een eerste vaststelling is dat erkenning, hoewel louter declaratief van aard volgens de nieuwe spelregels van internationaal recht, toch het verschil weet te maken voor de manier waarop een entiteit door de internationale gemeenschap behandeld wordt. Men spreekt ook wel eens van de constitutieve werking van erkenning. De entiteiten die door andere staten werden erkend, worden door de meeste van die staten momenteel ook behandeld als een staat. Dat uit zich dan door het aangaan van bilaterale en diplomatieke relaties. In die bilaterale relaties tussen de entiteit en de erkennende staten is de status van deze entiteit aldus duidelijk: in verhouding tot de erkennende staten zijn het primaire, volkomen volkenrechtssubjecten.

³⁷⁰ J. VIDMAR, "Legal Responses to Kosovo Independence", *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2009, afl. 42,, 814.

³⁷¹ *Ibid*, 810 en 826.

³⁷² D. RAIČ, *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 149 en 156.

³⁷³ M. REDMAN, "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), (338) 340.

De vraag blijft echter, zoals VIDMAR ze correct stelt, hoeveel en vooral wiens erkenningen noodzakelijk zijn om te kunnen besluiten dat het echt om een staat gaat.³⁷⁴ Dat is eigenlijk een vraag naar waar de grens wordt getrokken tussen een *staat* met nog geen universele erkenning enerzijds en een *entiteit* met reeds een aanzienlijk aantal erkenningen maar toch nog te weinig om al werkelijk van een staat te spreken. Nog korter gesteld, mogen we het al een 'staat' noemen of moeten we het meer neutralere begrip 'entiteit' blijven handhaven?

Allereerst dient opgemerkt te worden dat daar geen eenduidig antwoord op bestaat omdat de praktijk simpelweg niet consistent genoeg is om daar een duidelijk antwoord op te geven. Hoewel een aanzienlijk aantal staten Kosovo erkend hebben (109), is de erkenning ervan verre van universeel.³⁷⁵ En het is nu net het hoge aantal erkenningen dat de internationaalrechtelijke status van Kosovo volgens VIDMAR zo dubbelzinnig maakt. Vóór de erkenningen was Kosovo in elk geval geen staat en was het nu door nog maar zeer weinig staten erkend geweest, zou je alsnog kunnen besluiten dat het geen staat was. Servië beroept zich immers op het principe van territoriale integriteit en claimt als dusdanig nog steeds soevereiniteit uit te oefenen over de provincie. Bovendien hebben we reeds geconcludeerd dat Kosovo niet voldoet aan de criteria voor *statehood*. Maar desondanks is er inmiddels wel al massaal erkend, met name door ruim de helft van alle VN-lidstaten. Het advies van het IGH heeft de situatie er ook niet beter op gemaakt want door enkel de onafhankelijkheidsverklaring niet als illegaal te bestempelen en bewust niet verder uit te weiden over de wettelijke status van Kosovo, blijft die status nog steeds onduidelijk.³⁷⁶

Ik zou hier echter willen nuanceren dat het niet zozeer het hoge aantal erkenningen is dat het definiëren van de status zo moeilijk maakt maar veeleer de verhouding tussen het aantal erkennende en niet-erkennende staten. Een hoger aantal erkenningen zou immers de onduidelijk terug doen afnemen: als quasi iedere staat Kosovo zou erkennen, is er nauwelijks nog twijfel dat Kosovo ook effectief een staat is. Het is echter doordat de verhouding tussen erkennende en niet-erkennende staten momenteel 56/44(%) is dat we ons momenteel bevinden in een schemerzone. Het goede nieuws is dan ook dat vanaf nu, door een toename van het aantal erkenningen, de dubbelzinnigheid alleen maar zal afnemen. Immers, naarmate de verhouding groter wordt, komt er ook meer duidelijkheid over de status.

Is 109 dus erkenningen genoeg om te spreken van een staat? VIDMAR voelt aan dat door de vraag positief te stellen, er geen antwoord zal volgen. Hij probeert het dan ook over een andere boeg te gooien door de vraag negatief te formuleren: wiens en hoeveel niet-erkenningen zijn nodig zodat de entiteit in kwestie alvast geen staat is? Is Kosovo geen staat omdat het *nog maar* door iets meer dan de helft van de gemeenschap van staten erkend is?³⁷⁷

³⁷⁴ J. VIDMAR, "Territorial integrity and the law of statehood", *The Geo. Wash. Int'l L. Rev.* 2012, afl. 40 (4), (697) 738.

³⁷⁵ *Ibid.*, 740.

³⁷⁶ *Ibid.*

³⁷⁷ *Ibid.*, 741.

Hij komt dan zelf op het idee om VN-lidmaatschap als objectieve maatstaf te nemen om te bepalen of iets een staat is.³⁷⁸ En dat sluit aan op de tweede vaststelling waar ik nu toe kom. Uit de praktijk blijkt duidelijk dat toetreding tot de VN vele deuren opent: niet alleen wordt de entiteit in kwestie rapper aanvaard in andere internationale organisaties, ook het aantal erkenningen loopt vanaf dan aardig op. Nochtans zegt toelating tot de VN ook niet alles. Het blijft immers de discretionaire bevoegdheid van de individuele lidstaten om over te gaan tot erkenning. Het is dus zeker niet zo dat toelating door de VN een bindende erkenning inhoudt voor al zijn leden. Niettemin gaat er een groot gezag uit van de VN net omdat het aantal erkenningen daardoor nog verder oploopt. Lidmaatschap tot 's werelds mondiale IGO heeft op die manier als het ware een versterkend effect voor de bepaling van de status van de entiteit in kwestie.

Maar aan de verkrijging van lidmaatschap gaat nog een niet onbelangrijk verhaal vooraf. Een verhaal dat overigens ook met erkenning te maken heeft en waarin de bovenvermelde vraag naar wiens erkenningen al dan niet werden verkregen, zich des te uitdrukkelijker stelt. Dat brengt ons bij vaststelling nummer drie. Uit de praktijk blijkt dat toelating tot de VN zonder enig probleem verkregen wordt wanneer de staat waarvan de entiteit zich onafhankelijk heeft verklaard, die entiteit als nieuwe staat erkent. Waarom zou immers de rest van de internationale gemeenschap nog moeten dwarsliggen als de voorgangersstaat instemt met de nieuwe situatie? Echter, wanneer de voorgangersstaat niet erkent en zich uitdrukkelijk verzet tegen de onafhankelijkheid van de entiteit, is het goed uitkijken door wie die staat in zijn verzet wordt gesteund. In het geval dat iemand van de permanente leden in de VN-Veiligheidsraad is, dan wordt toetreding tot de VN een quasi onmogelijke opdracht, met alle gevolgen van dien. Die leden hebben immers een vetorecht in de Veiligheidsraad en het is dit orgaan dat de aanvraag voor lidmaatschap ter goedkeuring moet voorleggen aan de Algemene Vergadering. Daarvoor is een meerderheid van de stemmen nodig en er mag geen veto gesteld worden.

Vanaf hier wordt het pad der rechten verlaten want het steunen of blokkeren van staten in hun queeste naar VN-lidmaatschap overstijgt het juridische. Dan komen geopolitieke overwegingen om de hoek loeren. Er zal dan gekeken moeten worden naar de verhoudingen tussen de permanente leden van de Veiligheidsraad. Dan zie je vaak de aloude tegenstellingen tussen west en oost weer naar boven komen, wat ook in het geval van Kosovo duidelijk merkbaar was. China houdt zich sterk vast aan het principe van territoriale integriteit en beroept zich misschien wel echt in eerste instantie op het recht om zijn verzet tegen Kosovaarse erkenning te steunen. Maar voor Rusland is dat al veel minder het geval. Mijns inziens zijn de motieven om Servië te steunen en Kosovo uit de VN te weren niet louter juridisch maar veeleer geopolitiek getint. Het zal het nooit nalaten oude wonden open te rijten en het westen, in het bijzonder de VS, een hak te zetten. Dat levert Russische leiders immers schijnbaar meer populariteit op. Omgekeerd zullen de westerse leden in de Veiligheidsraad het wellicht niet nalaten om entiteiten die goede banden hebben met Rusland of China te weigeren. Elk verhaal heeft immers minstens twee kanten.

³⁷⁸ J. VIDMAR, "Legal Responses to Kosovo Independence", *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2009, afl. 42, 741.

Het is dus niet langer internationaal recht dat een erkenning of unilaterale secessie uitsluit maar wel de politiek. Alle criteria voor *statehood* die in de loop der tijd door het (gewoonte)recht gecreëerd zijn – men spreekt zelfs van *law of statehood* of 'staatschapsrecht' als een aparte tak binnen het internationaal publiekrecht – zijn nevens geschikt geworden en kunnen door zuiver politieke overwegingen zomaar over boord geworpen worden. En dat is velen in de rechtsleer niet ontgaan. STERIO stelt vast dat de juridische theorie van *statehood* inconsistent wordt toegepast in praktijk en dat het vaak de geopolitieke realiteit van een gebied is dat bepaalt of de entiteit behandeld zal worden als een staat door de internationale gemeenschap.³⁷⁹ Het moeten dus wel politieke factoren zijn die resulteren in het ontstaan van een nieuwe staat ook al is er een gebrek aan wettelijke basis om zich af te scheiden van de voorgangersstaat, besluit WILSON.³⁸⁰ Ook RICH heeft geconcludeerd dat uit recente praktijk blijft dat erkenning en bijgevolg ook de wettelijke status van entiteiten die onafhankelijk nastreven, meer een kwestie van politiek goedgevoelen is. Het ziet er momenteel naar uit dat 'politieke werkelijkheden' de bovenhand hebben genomen over de voorkeur om een zekere consistentie te behouden die de alom aanvaarde, feitelijke criteria van 'staatschap' verschaffen. Hij vindt dat niet noodzakelijk een slechte ontwikkeling want de *ad hoc* aannames van regels voor *statehood* (hij verwijst naar de EG-richtsnoeren die ik als *ad hoc* regels beschouw) hebben volgens hem het voordeel dat er een nieuwe dimensie wordt geïntroduceerd in het staatsvormingsproces. Het nadeel is echter, geeft hij zelf ook toe, dat dit gepaard gaat met inconsistentie – pure willekeur zou ik durven stellen zelfs – terwijl dat net hetgeen is dat de traditionele regels probeerden te vermijden.³⁸¹ Of zoals VIDMAR het treffend stelt: de criteria voor staatschap zijn "op hun best beleidsrichtlijnen in plaats van rechtsnormen. Hoe kan men anders verklaren dat sommige staten erkenning verkregen hoewel ze niet voldeden aan de criteria voor *statehood* en omgekeerd entiteiten die er wel aan voldeden niet als staat werden erkend."³⁸²

Afdeling 3: wat is de status van entiteiten die geen staat zijn?

En op de cruciale vraag wat de internationaalrechtelijke status is van entiteiten die geen staat zijn (of wat hun status is in de verhouding tot de niet-erkennende staten), kan momenteel evenmin een eenduidig antwoord gevonden worden. Noch het recht, noch de rechtsleer weten hierop echt te antwoorden. Er wordt voortdurend herhaald dat de status onduidelijk, dubieus en dubbelzinnig is en dat de toekomst de status van dergelijke entiteiten moet uitwijzen.³⁸³ Maar de toekomst zal, zoals hierboven reeds bediscussieerd werd, enkel bepalen wat het wel is, namelijk een staat. Immers, hoe meer het erkend en behandeld wordt als een staat door andere staten, schept duidelijkheid over het feit dat het een volkomen volkenrechtelijk subject is. Maar wat de status van die entiteit is zolang het niet door iedereen erkend wordt, daar wordt met geen woord over gerept.

³⁷⁹ M. STERIO, "The Kosovar Declaration of Independence: "Botching the Balkans" or Respecting International Law?", *Ga. J. Int'l & Comp. L.* 2009, afl. 37, (267) 283 en 292.

³⁸⁰ G. WILSON, "Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo", *NILR* 2009, afl. 56, (455) 481.

³⁸¹ R. RICH, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, (36) 63-63.

³⁸² J. VIDMAR, "Territorial integrity and the law of statehood", *The Geo. Wash. Int'l L. Rev.* 2012, afl. 40 (4), (697) 745.

³⁸³ J. VIDMAR, "South Sudan and the International Legal Framework Governing the Emergence and Delimitation of New States", *Tex. Int'l LJ* 2011, afl. 47 (3), (541) 549 en www.tilj.org/content/journal/47/num3/Vidmar541.pdf, 9.

Ook door louter naar de praktijk te kijken, is het in eerste instantie moeilijk om hierop een antwoord te geven. Maar misschien is het antwoord minder ver zoek dan het lijkt. Ik zal hier dan ook een poging ondernemen om op grond van de doorheen deze studie verworven inzichten, zelf een antwoord te formuleren.

Om te beginnen kan op basis van voorgaande vaststellingen besloten worden dat zelfs het 'staatschapsrecht' niet langer erin slaagt de legaliteit van een staat te verantwoorden. VIDMAR is daarom op zoek gegaan naar een theorie die wel steek houdt en die het ontstaan van staten wel op een stevigere juridisch leest schoeit. Als uitgangspunt voor zijn theorie neemt hij het principe van de territoriale integriteit. Dit is een internationaal algemeen rechtsbeginsel waar staten in praktijk nog vaak naar teruggrijpen om claims van zogezegd nieuwe staten op hun grondgebied tegen te houden. Staten kunnen echter ook formeel afstand doen van dit beginsel voor een deel van hun grondgebied. Door daarvan afstand te doen, geven ze zelf *de iure* de ruimte aan de entiteit die onafhankelijk wenst te worden, om op hun ex-grondgebied een nieuwe staat te stichten. Door afstand te doen van het principe, verliest de staat bijgevolg elke claim over het grondgebied.

Hoe gebeurt dat precies? Wel heel eenvoudig, in dit onderzoek werden zelfs twee voorbeelden beschreven. De staat waarvan afgescheiden wordt, kan eenvoudigweg via een grondwettelijk mechanisme secessie toelaten. Zo werd in het Grondwettelijk Handvest van de Statenunie Servië en Montenegro bepaald dat na een periode van drie jaar een van de deelstaten een referendum kon houden om zich af te scheiden van de Statenunie. Zo ook werd in de interim-grondwet van Soedan (toen nog met Zuid-Soedan als autonoom gebied binnen Soedan) voorzien in een grondwettelijk recht om een referendum te houden over de toekomst van de deelstaten in het land. Beide staten, waarin al sinds lang nationalistische gevoelens heerste, maakten daar uiteraard gebruik van. Door als voorgangersstaat uitdrukkelijk akkoord te gaan met dit grondwettelijk mechanisme (met heeft immers zelf zo'n grondwetswijziging bewerkstelligd), doet men aldus bewust afstand van zijn territoriale integriteit.³⁸⁴ Er zijn ook nog andere manieren, maar die vallen buiten het bestek van deze scriptie.

Als we nu dit tevens als uitgangspunt nemen en we passen de hierboven geziene praktijk van staten toe, dan kunnen we met een simpele *a contrario* redenering uitmaken wat de status is van entiteiten die niet als staat erkend werden. Als andere staten de entiteit niet erkennen, dan zeggen ze met zoveel woorden dat zij niet aanvaarden dat de voorgangersstaat afstand heeft gedaan van zijn territoriale integriteit. Voor deze staten maakt het grondgebied waarover deze entiteit zijn gezag claimt, nog steeds deel uit van het grondgebied van de staat waarvan zogezegd werd afgescheiden. Het is dan die staat die nog steeds het hoogste gezag uitoefent over dat gebied. Aangezien de entiteit zelf in dat geval niet het hoogste gezag uitoefent over zijn grondgebied, bezit het geen soevereiniteit en is het dus geen staat. De entiteit zal dus in alle gevallen waarin het niet erkend werd, geen primair volkenrechtelijk subject zijn voor de niet-erkennende staten.

³⁸⁴ J. VIDMAR, "Territorial integrity and the law of statehood", *The Geo. Wash. Int'l L. Rev.* 2012, afl. 40 (4), (697) 709-715.

Wat het dan wel is, is een louter bestanddeel van een entiteit die wel een primair volkenrechtelijk subject is. Meer kán het gewoon niet zijn want iemand moet er de plak zwaaien. Ofwel moet de niet-erkennende staat in kwestie bereid zijn het grondgebied als een *terra nullius* te beschouwen indien het historisch onmogelijk is een andere soeverein aan te duiden.

Specifiek toegepast op Kosovo zou dit dus betekenen dat alle staten die het niet-erkend hebben, Servië steunen in zijn claim dat het nog steeds zijn soevereiniteit over het Kosovaarse grondgebied uitoefent. Servië heeft immers op geen enkele manier zelf bewerkstelligd dat het afstand deed van zijn territoriale integriteit met betrekking tot dat gebied; het Kosovo evenmin erkend. Voor allen die het aldus niet erkend hebben, is het nog steeds een provincie onder Servische soevereiniteit. Daarmee houdt men zich aan de bewoordingen van de preambule van Resolutie 1244. Voor zij die het wel erkend hebben, is het een volwaardige staat.

Dat doet besluiten dat de status onder internationaal recht voor entiteiten die deels erkend zijn door andere staten, hybride is. Het is een entiteit die nogal triviaal gezegd aan schizofrenie leidt: een onafhankelijke, soevereine staat en dus volkomen volkenrechtssubject voor de ene en een louter territoriale subdivisie (van om het even welke aard) van een staat voor de andere.³⁸⁵

³⁸⁵ P. KOLSTØ, "The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States", *Journal of Peace Research* 2006, afl. 43 (6), 723 en 737-738.

EINDCONCLUSIE

In deze masterproef werden een aantal punten onderzocht en van nadere toelichting voorzien met betrekking tot de geboorte van staten. In een eerste deel werd het theoretisch kader voor dit onderzoek geschetst dat nadien zou toegepast worden op een staat waarover al veel inkt is gevloeid, met name Kosovo. In dat eerste deel zijn we tot de vaststelling gekomen dat er twee soorten criteria bestaan: enerzijds zijn er de traditionele criteria die zich baseren op de effectiviteit van een staat en anderzijds zijn er de moderne criteria die het bestaan van staten op gronden van legaliteit wensen te stelen.

Zoals de woorden het zelf aangeven, dateren beide criteria uit een andere tijdsgeest want zoals zoveel, evolueert ook het recht mee met zijn tijd. De traditionele criteria dateren al van een hele tijd terug en zijn lange tijd dé criteria bij uitstek geweest om te bepalen of een staat *statehood* verworven heeft. Vandaar dat ze de traditionele criteria genoemd worden. Die criteria leggen enkel de feitelijkheden neer waaraan een entiteit moet voldoen opdat die entiteit ook een zekere effectiviteit voldoet om als staat door het leven te gaan. Deze criteria zijn ontstaan uit de praktijk van staten en zijn op die manier verder geëvolueerd tot criteria van gewoonterecht. Een deel ervan is reeds in de Montevideo Conventie van 1933 gecodificeerd. Dit is nog steeds de meest gezaghebbende bron want naar deze conventie wordt het vaakst verwezen in de rechtsliteratuur die dit onderwerp behandelen. Deze wettelijke criteria zijn achteraf nog aangevuld door een andere criteria, wederom gedistilleerd uit de statenpraktijk van na 1933.

Daarnaast zijn er de moderne criteria. Deze werden ontwikkeld vanuit een nieuwe tijdsgeest. Men moest reageren op het feit dat feiten alleen een nieuwe staat niet kunnen verantwoorden. Daarom werden criteria gecreëerd die ervoor moesten zorgen dat de staat ook legitiem is doordat het aan bepaalde legaliteitsvoorwaarden voldoet. Deze voorwaarden zijn: (1) er werd geen (illegaal) gebruik gemaakt van geweld, (2) het zelfbeschikkingsrecht werd niet misbruikt en (3) de nieuwe staat is niet gebaseerd op raciale discriminatie. Bij uitbreiding werd als algemene voorwaarde voor legaliteit gesteld dat de staat in haar ontstaan geen enkele norm van *ius cogens* mag geschonden hebben of minstens normen die *erga omnes* gelden.

Tezamen met de verandering van tijdsgeest inzake de criteria, veranderden ook de spelregels inzake erkenning. Waar lange tijd de theorie gold dat erkenning een constitutieve voorwaarde ter verwerving van *statehood* was, kwam achter de theorie opzetten die van erkenning een louter declaratieve handeling maakte. Dit betekent dat erkenning door andere staten niet langer het verschil maakt voor de entiteit in kwestie. Voldoet het aan alle bovenstaande criteria, heeft het *statehood*. Of het als staat wordt aanvaard, is een ander paar mouwen. Dat is wat er met de erkenning bereikt wordt: erkenning bevestigt enkel dat andere staten bereid zijn de entiteit te beschouwen als een staat en in daarmee in die hoedanigheid internationale relaties mee aan te gaan. Erkenning staat los van de verwerving van *statehood* maar collectieve niet-erkenning kan een staat wel zijn *statehood* ontkennen.

In het tweede deel werd dan via een onderzoek naar de statenpraktijk getracht een antwoord te vinden op de vragen wanneer een entiteit precies een staat wordt (of minstens in het algemeen zo genoemd mag worden) en wat de status onder internationaal recht is van entiteit die alvast geen staat zijn (of niet als dusdanig door sommige staten wordt erkend). Daarvoor werd allereerst gekeken naar voorbeelden van twee succesvolle staten, met name Montenegro en Zuid-Soedan. Uit een vergelijkende, zowel historische als hedendaagse analyse van beide staten valt op dat beide staten een verregaande autonomie hadden onder hun voorgangersstaat (respectievelijk Servië en Montenegro en Soedan). Ten tweede werd hun onafhankelijkheid bewerkstelligd door grondwettelijk verankerde mechanismes, overeengekomen met de voorgangersstaat, die voorzagen in een referendum na verloop van een specifiek vermelde termijn. Ten derde, als een gevolg hiervan, werden beide nieuwe staten meteen erkend door de voorgangersstaat wat meteen ook hun erkenning door andere staten en toelating tot de VN bespoedigde. Zij mogen zich aldus volwaardige staten noemen, hun status wordt niet meer betwist.

In het tweede luik van het tweede deel kwam Kosovo als *case study* aan de beurt. Daarin werd hetzelfde stramien gevolgd. Na een historisch overzicht, volgde echter een analyse waaruit moest blijken waar de pijnpunten liggen voor Kosovo voor zijn minder succesvolle erkenning als staat. Grootste struikelblok is dat hier, in tegenstelling tot vorige twee staten, nooit een vergelijk werd bereikt met Servië omtrent Kosovo's toekomst. Daarom heeft Kosovo zichzelf onafhankelijk verklaard, met steun van een aantal westerse grootmachten. Echter, geen erkenning door Servië en een veto van Rusland in de VN-Veiligheidsraad scheidde Kosovo momenteel van een massale erkenning en bijgevolg van de status van volkomen volkenrechtssubject.

Maar zoals uit het derde luik van het tweede deel is gebleken, had Kosovo eigenlijk sowieso geen recht om een staat te worden. Door nog maar gewoon de traditionele criteria van de Montevideo Conventie na te gaan werd tot de conclusie gekomen dat het geen *statehood* had verworven. Er werd niet voldaan aan de voorwaarden van een effectieve regering die de bekwaamheid heeft om internationale relaties aan te gaan. Sommigen gingen nog verder door te zeggen dat aan geen enkel van de Montevideo-voorwaarden werd voldaan maar deze mening kon niet worden bijgetreden. Bovendien werd ook niet aan de bijkomende voorwaarde van onafhankelijkheid voldaan. Qua legaliteit was er geen probleem. Maar de praktijk leert ons dat zelfs het niet voldoen aan de traditionele criteria, staten niet tegenhoudt een entiteit zonder *statehood* alsnog te erkennen als staat.

Dat heeft alles te maken met het tweede besluit uit dat derde luik, namelijk dat wettelijkheid het moet afleggen van politieke realiteit. Het feit dat entiteiten met *statehood* geen staten zijn geworden en omgekeerd entiteiten zonder *statehood* wel, deed de rechtswetenschap besluiten dat er iets anders was dan uitsluitend het recht om te bepalen wie een erkenning krijgt en aldus een staat wordt en dat is pure geopolitiek. Wil men als entiteit staat worden, dan heeft men een dosis geluk nodig en bovenal de steun van alle vijf de permanente leden van de VN-Veiligheidsraad want één veto is genoeg om geweigerd te worden tot de VN, een instantie waarvan nog steeds het meeste morele gezag uitgaat.

Tot slot werd gezocht naar de internationaalrechtelijke status van de entiteiten die het nog niet tot staat geschopt hebben. Daarover is weinig geweten want het komt nauwelijks aan bod in de rechtsliteratuur. Op basis van een loutere *a contrario* redenering die vertrekt van het principe van territoriale integriteit, kan worden besloten dat het gaat om een hybride status: men is een staat en dus primair volkenrechtelijk rechtssubject voor de staten die de entiteit in kwestie zo behandelen en men is het niet voor de staten die het niet als een staat behandelen. Voor deze laatste categorie van staten blijft een andere staat soevereiniteit uitoefenen over de entiteit, namelijk de staat waarvan de entiteit in kwestie een territoriale subdivisie uitmaakt.

BIBLIOGRAFIE

Wetgeving

Internationale verdragen

- ❑ Convention on Rights and Duties of States (Montevideo Convention), 26 December 1933, *League of Nations Treaty Series*, vol. 165, 19.
- ❑ Handvest van de Verenigde Naties, 26 juni 1945.
- ❑ Statuut van het Internationaal Gerechtshof, 26 juni 1945.
- ❑ Statuut van de Raad van Europa van 5 mei 1949, *CETS*, nr. 1.
- ❑ Resolutie 1514 (xv) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (14 december 1960), *UN Doc. A/4684* (1960).
- ❑ Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht van 24 april 1963, *United Nations Treaty Series*, vol. 1155, 331.
- ❑ Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa, Slotakte van Helsinki, 1 augustus 1975 en www.osce.org/mc/39501?download=true.
- ❑ Verdrag van Wenen inzake Statenopvolging met betrekking tot verdragen, 23 augustus 1978.
- ❑ Resolutie 541 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 1983), *UN Doc. S/RES/541* (1983).
- ❑ Verdrag betreffende de Europese Unie, 7 februari 1992 (geconsolideerde versie zoals het van kracht is sinds de wijziging en vernummering bij het Verdrag van Lissabon van 13 december 2007).

Bilaterale verdragen

- ❑ Eenwordingsverdrag van 31 augustus 1990, *BGBI*. 1990 II S. 889.
- ❑ Agreement on the Regulation of Relations and Promotion of Cooperation between the Republic of Macedonia and the Federal Republic of Yugoslavia, 8 april 1996, *UN Doc. S/1996/291* (1996).
- ❑ Akkoord omtrent de principes in de relaties tussen Servië en Montenegro, 14 maart 2002.
- ❑ Comprehensive Peace Agreement Between the Government of the Republic of Sudan and the Sudan People's Liberation Army, 9 januari 2005.
- ❑ Memorandum on provisions of consular protection and services to citizens of Montenegro in Diplomatic Consular Missions of the Republic of Serbia, 22 juni 2006 en <http://serbianembassy.jp/SRPSKI/Formulari%20i%20slike/MemorandumCG.pdf>.

Europese wetgeving

- ❑ EG-Richtsnoeren voor erkenning van nieuwe Staten in Oost-Europa en de Sovjet-Unie en Gemeenschappelijke Verklaring over Joegoslavië, goedgekeurd door de ministers van de buitenlandse zaken van de lidstaten van de EG in het kader van de Europese Politieke Samenwerking te Brussel op 16 december 1991, (*Bull. EG* 12-1991, 119-120, nrs. 1.4.5.-1.4.6.).
- ❑ Besluit van de Europese Raad op de 2737^e zitting van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (Externe Betrekkingen), Brussel, 12 juni 2006 en www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_6031_en.htm.
- ❑ Besluit van de Europese Raad op de 2851^e zitting van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (Externe Betrekkingen), Brussel, 18 februari 2008 en www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98818.pdf.
- ❑ COM(2013) 700 final, 37.

VN-Resoluties

- ❑ Resolutie 216 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (12 november 1965), *UN Doc. S/RES/216* (1965).
- ❑ Resolutie 757 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 mei 1992), *UN Doc. S/RES/757* (1992).
- ❑ Resolutie 777 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 september 1992), *UN Doc. S/RES/777* (1992).
- ❑ Resolutie 47/1 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (22 september 1992), *UN Doc. A/RES/47/1* (1992).
- ❑ Resolutie 787 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 november 1992), *UN Doc. S/RES/787* (1992).
- ❑ Resolutie 1160 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (31 maart 1998), *UN Doc. S/RES/1160* (1998).
- ❑ Resolutie 1199 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (23 september 1998), *UN Doc. S/RES/1199* (1998).
- ❑ Resolutie 1244 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (10 juni 1999), *UN Doc. S/RES/1244* (1999).
- ❑ Resolutie 1251 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (29 juni 1999), *UN Doc. S/RES/1251* (1999).
- ❑ Resolutie 1326 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (31 oktober 2000), *UN Doc. S/RES/1326* (2000).
- ❑ Resolutie 55/12 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (10 november 2000), *UN Doc. A/RES/55/12* (2000).
- ❑ Resolutie 60/264 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (28 juni 2006), *UN Doc. A/RES/60/264* (2006).
- ❑ Resolutie 63/3 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (8 oktober 2008), *UN Doc. A/RES/63/3* (2008).

- ❑ Resolutie 65/308 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (25 augustus 2011), *UN Doc. A/RES/65/308* (2011).

Nationale wetgeving

- ❑ Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Grondwet van de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië), 21 februari 1974.
- ❑ Constitutionele Wet nr. 542/1992 inzake de ontbinding van de Tsjechische en Slowaakse Federatieve Republiek van 25 november 1992.
- ❑ Ustavna povelja Državne zajednice Srbija i Crna Gora (Grondwettelijk Handvest van de Statenunie van Servië en Montenegro), 4 juli 2003.
- ❑ Interim National Constitution of the Republic of Sudan, 6 juli 2005.
- ❑ KB 23 juni 2006 betreffende de erkenning van de Republiek van Montenegro, *BS* 30 juni 2006, 32.965.
- ❑ Grondwet van de Republiek Kosovo, 15 juni 2008.
- ❑ Southern Sudan Referendum Act, 31 december 2009.
- ❑ KB van 1 december 2011 betreffende de erkenning van de Republiek Zuid-Soedan, *BS* 14 december 2011, 73.262.

Akkoorden, besluiten, rapporten, verklaringen en overige soft law

- ❑ Akkoord van Minsk van 8 december 1991.
- ❑ Verklaring van Alma-Ata van 21 december 1991.
- ❑ Essentials of the Organization and Functioning of Yugoslavia as a Common State, Titograd, 12 februari 1992.
- ❑ Declaration on a New Yugoslavia, Belgrado, 27 april 1992, *UN Doc. S/23877* (1992).
- ❑ Verklaring van 9 april 1996 over de erkenning van de FRJ door de lidstaten van de EU, *Bull. EU* 1996-4, nr. 1.4.7.
- ❑ Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo (18 maart 1999), *UN Doc. S/1999/648* (1999).
- ❑ Application of the Federal Republic of Yugoslavia for admission to membership in the United Nations, *UN Doc. S/2000/1043* (2000).
- ❑ Report of the ILC, 53rd session, 23 april-1juni en 2 juli-10 augustus 2001, UNGAOR, 56th session, Supp. No. 10 (A/56/10).
- ❑ The Machakos Protocol (20 juli 2002), Chapter I CPA, <http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>.
- ❑ Implementation Modalities and Global Implementation Matrix and Appendices, 31 december 2004, Annexure II CPA.
- ❑ UN Statement of Treaties and International Agreements registered or filed and recorded with the Secretariat during the month of October 2006, UNTS ST/LEG/SER.A/716 (2006), <https://treaties.un.org/doc/Publication/Monthly%20Statement/2006/10/monstate.pdf>.
- ❑ Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement (26 maart 2007), *UN Doc. S/2007/168/Add.1* (2007).

- ❑ Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status (26 maart 2007), *UN Doc. S/2007/168* (2007).
- ❑ Onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo, 17 februari 2008.
- ❑ Statement by the Government of the Republic of the Sudan in Recognition of the Republic of South Sudan, 8 juli 2011.
- ❑ Report of the Secretary-General on South Sudan (8 november 2012), *UN Doc. S/2012/820*.

Rechtspraak

Internationaal Gerechtshof

- ❑ IGH, *Corfu Channel* (United Kingdom v. Albania), Judgement, *ICJ Reports* 1948, 43.
- ❑ IGH, *Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 1949, 180.
- ❑ IGH, *North Sea Continental Shelf Cases* (Federal Republic of Germany v. Denmark en Federal Republic of Germany v. Netherlands), Judgement, *ICJ Reports* 1969, 4.
- ❑ IGH, *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited*, Judgment, *ICJ Reports* 1970, 3.
- ❑ IGH, *Frontier Dispute* (Burkina Faso v. Mali), Judgement, *ICJ Reports* 1986, 554.
- ❑ IGH, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), Judgement, *ICJ Reports* 1986, 14.
- ❑ IGH, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, Advisory Opinion, *ICJ Reports* 2010, 403.

Overige gerechtshoven, tribunalen en quasi-judiciële instanties

- ❑ Permanent Hof van Arbitrage, *Island of Palmas* (Netherlands vs. United States of America), arbitral award of 4 april 1928, *RIAA*, Vol. II, 838.
- ❑ *Burnet v. Chicago Portrait Co*, 285 US 1 (1932).
- ❑ Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Advies nr. 1, 29 november 1991.
- ❑ Conferentie over Joegoslavië, Arbitragecommissie, Adviezen nrs. 8-10, 4 juli 1992, *UN Doc. A/48/874* (1992).

Literatuur

Algemeen

- ❑ AUST, A., *Handbook of International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 527 p.
- ❑ BOSSUYT, M., en WOUTERS, J., *Grondlijnen van internationaal recht*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 1086 p.
- ❑ BROMS, B., "States" in M. BEDJAOUI (ed.), *International Law: Achievements and Prospects*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 41-66.

- ❑ BÜHLER, K., *State Succession and Membership in International Organizations: Legal Theories Versus Political Pragmatism*, Den Haag, Kluwer, 2001, 351 p.
- ❑ CHEN, T.C., *The International Law of Recognition: With Special Reference to Practice in Great Britain and the United States*, Londen, Stevens & son, 1951, 461 p.
- ❑ CRAVEN, M., "Statehood, Self-Determination and Recognition" in: M, EVANS (ed.), *International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2010, 203-251.
- ❑ CRAWFORD, J., *Brownlie's Principles of international public law*, Oxford, Oxford University Press, 2012, 803 p.
- ❑ CRAWFORD, J., *The Creation of States in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 870 p.
- ❑ DE GROOT, G.R., *Achtentwintig Nederlanders?*, 's-Gravenhage, Reed Business Information, 2007, 320 p.
- ❑ DE VISSCHER, C., *Les effectivités du droit international public*, Parijs, Pedone, 1967, 175 p.
- ❑ DUGARD, J., *Recognition and the United Nations*, Cambridge, Grotius Publications Limited, 1987, 192 p.
- ❑ EYFFINGER, A.C., *Compendium volkenrechtsgeschiedenis*, Deventer, Kluwer, 1991, 223 p.
- ❑ GRUBER, A., *Le droit international de la succession d'États*, Brussel, Bruylant, 1986, 354 p.
- ❑ JACKSON, R., *Quasi-states: sovereignty, international relations, and the Third World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, 225 p.
- ❑ JELLINEK, G., *Allgemeine Staatslehre*, Berlijn, Häring, 1914, 726 p.
- ❑ KOOIJMANS, P.H., *Internationaal publiekrecht in vogelvlucht*, Deventer, Kluwer, 2008, 403 p.
- ❑ KRIEGER, H., *Das Effektivitätsprinzip im Völkerrecht*, Berlijn, Duncker & Bumboldt, 2000
- ❑ LYNCH, D., *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and de Facto States*, Washington, US Institute of Peace Press, 2004, 170 p.
- ❑ MOORE, M., *National self-determination and secession*, New York, Oxford University Press, 1998, 285 p.
- ❑ MULAJ, K., "International actions and the making and unmaking of unrecognized states" in N. CASPERSEN en G. STANSFIELD (eds.), *Unrecognized States in the International System*, Abingdon, Routledge, 2012, 41-57.
- ❑ MURPHY, S., *United States Practice in International Law: Volume 1, 1999-2001*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 515 p.
- ❑ OPPENHEIM, L. en ROXBURGH, R. (ed.), *International Law: A Treatise, I, Peace*, Londen, Longmans, Green and Co., 1920, 799 p.
- ❑ RAIČ, D., *Statehood and the Law of Self-Determination*, proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden, 2002, 515 p.
- ❑ SHEARER, I. A., *Starke's International Law*, Londen, Butterworths, 1994, 659 p.
- ❑ TALMON, S., *Recognition of Governments in International Law: With Particular Reference to Governments in Exile*, Oxford, Clarendon Press, 1998, 393 p.
- ❑ TURMANIDZE, S., *Status of the De Facto State in Public International Law*, proefschrift ter verkrijging van de academische graad van doctor in de rechten van het Departement Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Hamburg, 2010, 383 p.

- ❑ VAN DE PUTTE, M. en CLEMENT, J., *Nationaliteit*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 106 p.
- ❑ VERZIJL, J.H.W., *International Law in Historical Perspective: State Succession* (vol. 7) in *Nova Et Vetera Iuris Gentium. Series A, Modern International Law*, Leiden, Sijthoff, 378 p.
- ❑ WOUTERS, D., *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 369 p.

Joegoslavië & Servië

- ❑ CAPLAN, R., *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, 229 p.
- ❑ CRAMPTON, R.J., *The Balkans since the Second World War*, Londen, Longman/Pearson, 2002, 374 p.
- ❑ DRAPAC, V., *Constructing Yugoslavia : a transnational history*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2010, 335 p.
- ❑ HILL, C. en SMITH, K., *European Foreign Policy: Key Documents*, Londen, Routledge, 2002, 512 p.
- ❑ ŠKRK, M., "Recognition of States and Its (Non-) Implication on State Succession: The Case of Successor States to the Former Yugoslavia" in M. MRAK, *Succession of States*, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff Publishers, 1999, 1-32.
- ❑ THOMAS, R., *The politics of Serbia in the 1990s*, New York, Columbia University Press, 1999, 443 p.
- ❑ TRIFUNOVSKA, S., *Yugoslavia Through Documents: From Its Creation to Its Dissolution*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, 1077 p.

Kosovo

- ❑ GOLDSTONE, R., *The Kosovo report: conflict, international response, lessons learned*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 372 p.
<http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Report%2006%202013.pdf>.
- ❑ JUDAH, T., *Kosovo: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2008, 184 p.
- ❑ LOWELL, M., *Policy Report 06/2013: Kosovo's Path to the Council of Europe: Identifying procedures, obstacles and solutions for membership*, Pristina, Group for Legal and Political Studies, 2013, 9-10 en
- ❑ MALCOLM, N., *Kosovo: a short history*, Basingstoke, Macmillan, 1998, 492 p.
- ❑ PERRITT, H., *The Road to Independence for Kosovo*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 317 p.
- ❑ SUMMERS, J., "Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence" in J. SUMMERS (ed.), *Kosovo: A Precedent?: The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights, s.l.*, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, 3-51.
- ❑ VICKERS, M., *Between Serb and Albanian: a history of Kosovo*, Londen, Hurst & Co, 1998, 328 p.

- ❑ VRAJOLLI, M. en KALLABA, P., *Policy paper: Kosovo's path towards the NATO partnership for peace (PFP) programme*, Pristina, Kosovar Center for Security Studies, 2012, 9 en www.qkss.org/repository/docs/Kosovo%27s Path towards the NATO Partnership for Peace Programme 839019.PDF.

Montenegro (Joegoslavië, Servië)

- ❑ DRAGASEVIC, M., *The newest Old State in Europe. Montenegro regaining Independence*, ZEI Discussion Paper Nr. 174, Bonn, Center for European Integration Studies, 2007, 28 p. en http://aei.pitt.edu/7614/1/dp_c174Dragasevic.pdf.
- ❑ MORRISON, K., *Montenegro: a modern history*, Londen, I.B. Tauris, 2009, 264 p.

Zuid-Soedan

- ❑ BREIDLID, A, SAID, A.A. en BREIDLID, A.K. (eds.), *A Concise History of South Sudan*, Kampala, Fountain Editors, 2010, 336 p.
- ❑ GRAWERT, E., (ed.), *After the Comprehensive Peace Agreement in Sudan*, Woodbridge, Boydell & Brewer, 2010, 293 p.
- ❑ LERICHE, M. en ARNOLD, M., *South Sudan: From Revolution to Independence*, Londen, Hurst & Co Publishers, 2012, 313 p.
- ❑ NATSIOS, A., *Sudan, South Sudan, and Darfur: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2012, 250 p.

Tijdschriften

- ❑ BROSCHÉ, J., "CPA – New Sudan, Old Sudan or Two Sudan? - A review of the implementation of the Comprehensive Peace Agreement", in *Journal of African Policy Studies* 2007, aflz. 13 (1), 27-61 en
- ❑ CAPLAN, R., "International Diplomacy and the Crisis in Kosovo", *International Affairs* 1998, afl. 74 (4), 745-761 en <http://folk.uio.no/kjetilrh/seu3010/caplan1998.pdf>.
- ❑ CRAWFORD, J., "The Criteria for Statehood in International Law", *British Yearbook of International Law* 1976, afl. 48 (1), 93-182.
- ❑ GRANT, T.D., "Defining Statehood: the Montevideo Convention and its Discontents", *Colum. J. Transnat'l L.* 1999, afl. 37, 403-457 en
- ❑ KOLSTØ, P., "The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States", *Journal of Peace Research* 2006, afl. 43 (6), 723-740.
- ❑ PELLET, A., "The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples", *EJIL* 1992, afl. 3, 178-185 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/3/1/178.full.pdf>.
- ❑ QUERIMI, Q. en KRASNIQI, S., "Theories and Practice of State Succession to Bilateral Treaties: The Recent Experience of Kosovo", *German Law Journal* 2013, afl. 4 (9), 1639-1660.
- ❑ REDMAN, M., "Should Kosovo Be Entitled to Statehood?", *The Political Quarterly* 2002, afl. 73 (3), 338-343.

- ❑ RICH, R., "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *EJIL* 1993, afl. 4, 36-65 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/36.full.pdf>.
- ❑ STERIO, M., "The Kosovar Declaration of Independence: "Botching the Balkans" or Respecting International Law?", *Ga. J. Int'l & Comp. L.* 2009, afl. 37, 267-304.
- ❑ TÜRK, D., "Recognition of States: A Comment", *EJIL* 1993, afl. 4, 66-71 en <http://ejil.oxfordjournals.org/content/4/1/66.full.pdf>.
- ❑ VIDMAR, J., "Legal Responses to Kosovo Independence", *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2009, afl. 42, 779-851.
- ❑ VIDMAR, J., "South Sudan and the International Legal Framework Governing the Emergence and Delimitation of New States", *Tex. Int'l LJ* 2011, afl. 47 (3), 541-559 en www.tilj.org/content/journal/47/num3/Vidmar541.pdf.
- ❑ VIDMAR, J., "Territorial integrity and the law of statehood", *The Geo. Wash. Int'l L. Rev.* 2012, afl. 40 (4), 697-747.
- ❑ WILSON, G., "Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo", *NILR* 2009, afl. 56, 455-481.
www.ilsa.org/jessup/jessup13/Defining%20Statehood,%20The%20Montevideo%20Convention%20and%20its%20Discontents.pdf.
www.pcr.uu.se/digitalAssets/66/66686_1cpa_new_sudan_brosche_080305.pdf, 25 p.
- ❑ X., "Sudan referendum law endorsed in cabinet, 51% 'Yes' vote & 60% turnout required", *Sudan Tribune*, 13 december 2009, www.sudantribune.com/spip.php?article33451.
- ❑ X., "Talks on South Sudan referendum progress in Khartoum", *Sudan Tribune*, 21 oktober 2009, www.sudantribune.com/spip.php?article32852.
- ❑ X., "Recent International Advisory Opinion", *Harvard Law Review* 2011, afl. 124, 1098-1105.

Internetbronnen

- ❑ AFRIKAANSE UNIE, *Arrival Statement of the African Union Observer Mission to the Southern Sudan Referendum*, internet, gepubliceerd op 17 januari 2011, laatst geraadpleegd op 21 juli 2014, www.au.int/en/content/arrival-statement-african-union-observer-mission-southern-sudan-referendum.
- ❑ AFRIKAANSE UNIE, *African Union Welcomes South Sudan as the 54th Member State of the Union*, internet, gepubliceerd op 27 juli 2011, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.au.int/en/content/african-union-welcomes-south-sudan-54th-member-state-union.
- ❑ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, *The World Factbook 2013-14*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 16 april 2014, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html#184.
- ❑ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, *The World Factbook 2013-14*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 16 april 2014, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pc.html.

- ❑ EUROPESE COMMISSIE (DEPARTEMENT UITBREIDING), *Detailed country information: Montenegro*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/montenegro/index_en.htm.
- ❑ EUROPESE COMMISSIE, *EU starts the Stabilisation and Association Agreement negotiations with Kosovo*, MEMO/13/938, gepubliceerd op 28 oktober 2013, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-938_en.htm.
- ❑ EUROPESE COMMISSIE (AFD. UITBREIDING), *Serbia - Key events*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 14 juli 2014, <http://archive.today/rZuqr>.
- ❑ EUROPESE UNIE (EXTERNAL ACTION), *EU election observation mission to Sudan in 2011*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 21 juli 2014, http://eeas.europa.eu/euom/missions/2011/sudan/index_en.htm.
- ❑ GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SOUTH SUDAN, *History of South Sudan*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 15 juli 2014, www.goss.org/index.php/about-south-sudan/history.
- ❑ GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SOUTH SUDAN, *South Sudan At a Glance*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.goss.org/index.php/about-south-sudan/at-a-glance.
- ❑ IGAD, *Southern Sudan Observation Mission*, internet, gepubliceerd op 5 januari 2011, laatst geraadpleegd op 21 juli 2014, http://igad.int/index.php?option=com_content&view=article&id=280:referendum-of-southern-sudan-observation-mission&catid=1:latest-news&Itemid=150.
- ❑ IMF, *Kosovo Becomes the International Monetary Fund's 186th Member*, internet, gepubliceerd op 29 juni 2009, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09240.htm.
- ❑ MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVAI EVROPSKIH INTEGRACIJA, *Ambasade i konzulati Crne Gore u svijetu*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.mvpei.gov.me/rubrike/misije/Ambasade-i-konzulati-CG-u-svijetu
- ❑ MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVAI EVROPSKIH INTEGRACIJA, *Strane Misije u Crnoj Gori*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.mvpei.gov.me/rubrike/misije/Strane-misije-u-CG.
- ❑ MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVAI EVROPSKIH INTEGRACIJA, *Tabela priznanja i uspostavljanja diplomatskih odnos*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/Tabela-priznanja-i-uspostavljanja-diplomatskih-odn
- ❑ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, *Foreign Mission in Kosovo*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.mfa-ks.net/?page=2,50.
- ❑ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, *Hoxhaj: Kosovo applying this year to the Council of Europe*, internet, gepubliceerd op 28 maart 2014, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.mfa-ks.net/?page=2,4,2285.
- ❑ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, *Kosovo Diplomatic Missions*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.mfa-ks.net/?page=2,49.
- ❑ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND EUROPEAN INTEGRATION, *Directorate General for NATO and Security Policy*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, www.mvpei.gov.me/en/sections/NATO/Directorate-General-for-NATO-and-Security-Policy.

- ❑ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND EUROPEAN INTEGRATION, *Membership of Montenegro in International Organizations*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, www.mvpei.gov.me/en/sections/Multilateral-relations/UN-links/Membership-of-Montenegro-in-International-Organiza.
- ❑ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND EUROPEAN INTEGRATION, *Montenegro and the Council of Europe*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, www.mvpei.gov.me/en/sections/Multilateral-relations/CoE/Montenegro-and-the-Council-of-Europe.
- ❑ RAAD VAN EUROPA (TREATY OFFICE), *Montenegro: Treaties signed and ratified or having been the subject of an accession*, internet, laatst geraadpleegd op 19 juli 2014, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?PO=Mot&MA=999&SI=2&CM=3&CL=ENG>.
- ❑ OFFICE OF THE PRIME MINISTER, *Prime Minister Thaçi: The ICJ opinion has sealed the Kosovo's independence*, internet, gepubliceerd op 26 juli 2010, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, www.kryeministri-ks.net/?page=2,9,1483.
- ❑ OSCE, *Montenegro, Referendum, 21 May 2006: Final Report*, internet, gepubliceerd op 4 augustus 2006, www.osce.org/odihr/elections/montenegro/20099?download=true, 26 p.
- ❑ OSCE, *Montenegro, Referendum, 21 May 2006: Preliminary Statement*, internet, gepubliceerd op 22 mei 2006, www.osce.org/odihr/elections/montenegro/19200?download=true, 9p.
- ❑ SCOTT, P., *De Facto States in the International System*, internet, gepubliceerd in februari 1998, www.ligi.ubc.ca/sites/liu/files/Publications/webwp21.pdf, 29 p.
- ❑ SOUTHERN SUDAN REFERENDUM COMMISSION, *Southern Sudan Referendum Final Results Report*, internet, gepubliceerd op 7 februari 2011, laatst geraadpleegd op 21 juli 2014, http://southernsudan2011.com/sites/default/files/Final_Results_Report_20110206_1512.pdf.
- ❑ THE WORLD BANK, *Kosovo Joins World Bank Group Institutions*, internet, gepubliceerd op 29 juni 2009, laatst geraadpleegd op 31 juli 2014, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:22230081~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>.
- ❑ UNOSEK, *Guiding principles of the contact group for a settlement of the status of Kosovo*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 26 juli 2014, www.unosek.org/docref/Contact%20Group%20-%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf.
- ❑ UNTC, <https://treaties.un.org/Pages/SearchResults.aspx?flag=Action&tab=SEARCH>.
- ❑ VATICAN CITY STATE, *Population*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 16 april 2014, www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/note-generalipopolazione.html.
- ❑ VN, *Member States: about UN Membership*, internet, s.d., laatst geraadpleegd op 22 juli 2014, www.un.org/en/members/about.shtml. Zie ook: J. WOUTERS, *Internationaal recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 233 en 246.
- ❑ www.kosovothanksyou.com

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De geboorte van een staat

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2014**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Loyens, Mathias

Datum: **3/08/2014**